393.8(R)
323.1(R)(=924)
32(R)-011
II 4176 a.

MARIUS MIRCU

POGROMURILE
DIN BUCOVINA ŞI DOROHOI

B.C.U. Bucuresti
C20043543
278771
NOU

Editura GLOB — Bucureşti
1 9 4 5

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 1155 572
C42/04

MARIUS MIRCU

24 de ore în jurul lumii
Paul Valéry și Poezia Pură
Văzduhul ne cheamă!
N'am descoperit America!
Povestea minunată a lui Shirley Temple
Să împiedicăm războiul?
Albumul Shirley Temple
Să emigrăm cu toții!
Amintirile unei studente
Atlantinia
Extraordinara odisee a reporterilor
Rango, prietenul oamenilor
Despre câțiva copii
Pogromul dela Iași
Pogromurile din Bucovina și Dorohoi

Va apare

Croitorul din Back, *roman*

Cine poartă răspunderea crimelor și bestialităților antisemite?

de Lucrețiu Pătrășcanu

Una dintre cele mai odioase amintiri pe care țarismul le-a lăsat în istorie este, fără îndoială, sângeroasa persecuție a evreilor. Distrus sub regimul sovietic până în ultimele sale rădăcini, în toate ținuturile fostei Rusii, antisemitismul a reapărut în inima Europei sub forme și mai crude și mai bestiale. Pogromurile, crimele și jafurile „sotniilor negre" par neînsemnate în comparație cu masacrele și barbariile comise, oficial, de regimul nazist în Germania și în țările ocupate sau de oamenii regimurilor totalitare, în toate țările căzute sub influența celui de al III-lea Reich. România ocupă, din nenorocire, un rușinos loc printre acestea din urmă.

Ani întregi opinia publică românească a fost otrăvită printr'o infamă campanie de presă antisemită. Minciuna, calomnia, falsul și cea mai nerușinată demagogie — totul și-a găsit o egală întrebuințare. Și nu doar scribii unor ziare quasi-pornografice s'au făcut vinovați de o asemenea atitudine.

Iată ce scria însăşi „Conducătorul Statului", într'o scrisoare adresată d-lui Dr. Fildermann, şi dată publicităţii în anul 1941 (1):

„Înainte chiar de apariţia trupelor sovietice, Evreii din Basarabia şi Bucovina au scuipat ofiţerii noştri, le-au smuls epoleţii, le-au rupt uniformele şi când au putut au omorît mişeleşte soldaţii cu bâtele. Am dovezi".

Aceste „dovezi" n'au fost niciodată făcute cunoscute publicului, care era, în schimb, împins prin asemenea afirmaţii la cele mai sângeroase acte de **răzbunare.**

Mai mult. „V'aţi întrebat d-voastră de ce şi-au incendiat Evreii din Basarabia casele înainte de a se retrage? Vă puteţi explica de ce înaintarea noastră au găsit copiii de evrei de 14—15 ani cu buzunarele pline de grenade? Sunt acte de ură împinsă până la nebunie pe care Evreii d-voastră au afişat-o împotriva poporului nostru tolerant, dar astăzi demn şi conştient de drepturile lui".

Aceasta era un direct îndemn la pogrom.

Dar pentru ca infamia să fie dublată şi de ridicol, iar toate susţinerile să se năruie sub greutatea unor evidente inepţii, în aceeaşi scrisoare stă scris negru pe alb că „drept răspuns la mărinimia cu care aţi fost primiţi în mijlocul nostru şi toleraţi, Evreii d-voastră ajunşi comisari sovietici, împing trupele sovietice din regiunea Odesei, printr'o teroare fără seamăn, mărturisită de prizonierii ruşi, la un masacru inutil numai pentru a ne provoca nouă pierderi".

Cu alte cuvinte întreaga rezistenţă a trupelor sovietice era opera exclusivă a Evreilor, iar scopul precis era răzbunarea, pe temeiu de rasă, împotriva Românilor...

Violentele campanii antisemite, precum şi manifestări asemănătoare celor de mai sus caracterizează, de fapt, o bine cunoscută şi obişnuită tactică, utilizată de toate minorităţile asupritoare. Justificarea propriilor fără de legi, ele încearcă s'o găsească prin coplesirea victimelor de toate ticăloşiile şi crimele posibile şi imposibile, mai ales de ticăloşiile şi crimele pe care le comit, în primul rând.

Şirul lung şi oribil de cruzimi antisemite din ultimii ani va rămâne o veşnică şi puternică acuzare împotriva regimului care le-a patronat. Dela asasinatele individuale şi colective, comise de legionari, s'a trecut la exterminarea sistematică şi metodică, în masă, a populaţiei evreeşti. S'au organizat pogromuri oficiale, soldaţii şi organele Statului fiind puse să le execute. S'au condamnat la moarte — prin foame şi îngheţ — mii şi zeci de mii de oameni, bărbaţi, femei, copii, bătrîni, prin deportările în plină iarnă, peste Nistru, în ţinuturi complect pustiite. Când se vor cunoaşte toate cele făptuite, după Iunie 1941, în Moldova şi peste Prut, când vor fi date în vileag miile de execuţii, fără judecată şi fără altă vină a celor astfel suprimaţi decât faptul de a se fi născut Evrei, când se va face procesul tuturor acestor crime, atunci nu doar oamenii dictaturii care le-au ordonat, nu numai acei care le-au făptuit, dar însăşi regimul în numele căruia au lucrat toţi aceştia, va trebui să răspundă. „Nu permit să se excite

simțul de bestialitate al nației pentrucă poate duce la o situație tragică neamul românesc" — declara mareșalul Antonescu în ședința Consiliului de miniștri din 27 Septembrie 1940, după primele excese legionare („Pe marginea prăpastiei" vol. I).

Valul de sânge și masacru, abătut asupra țării în ultimii doi ani, rezultat al „excitării simțului de bestialitate a nației" a transformat mii și mii de soldați, jandarmi și de funcționari civili în simpli și vulgari asasini, în incendiatori și jefuitori calificați, asmuțiți asupra unei populații în neputință să se apere. Toate actele de cruzime și sălbăticie nu-și pot găsi justificarea în necesitățile războiului sau în uzanțele lui. Dar toate acestea vor avea urmări sigure, într'un viitor nu prea îndepărtat. Dar nu „neamul românesc" va fi dus „la o situație tragică", ci doar acei care, individual și ca guvernanți, poartă întreaga răspundere. Aceștia vor simți, în propria lor soartă, acest tragism.

Lucrețiu Pătrășcanu
„Problemele de bază ale României"
ediția a doua, 1945 — pag. 209-212

Organizând acest război, germanii au dat viață la două cărți: una, *Mein Kampf*, a lui Adolf Hitler, cealaltă *Bagatelles pour un massacre* a scriitorului francez Louis Ferdinand Céline.

Céline era, pe vremuri, unul din cei mai citiți autori în lume. Cartea lui, *Voyage au bout de la nuit*, a fost o apariție unică. Dacă autorul ar fi murit îndată după ce a terminat-o, ar fi rămas un mare scriitor.

Dar n'a murit și a devenit, după Hitler și Himmler, o mare bestie.

„Căci *Bagatelles pour un massacre* nu este decât un lung rânjet de ură, o patologică revărsare de otravă, un lung manifest incendiar pentru masacrarea evreilor depe întregul glob, vinovați pentru toate relele din lume, oameni pe care paginile acestei fioroase cărți îi numesc „sous-nègres". Cartea nu poate și nici nu trebue să fie povestită. Este destul să spunem că ea culminează în cererea ca, evreii tuturor țărilor să fie concentrați în regimente de infanterie pentru primele linii de foc, cu ordinul ne-

cruţător ca nici răniţii să nu mai fie evacuaţi în interiorul ţării, căci orice evreu întors viu, ar crea din nou, pentru întreaga lume, problema atât de ingenios şi total rezolvată de Louis Ferdinand Céline". (Dr. I. Rossman).

In Europa, propunerea lui Céline s'a realizat aproape complect.

După Rusia Sovietică, evreii au dat cele mai multe victime în acest război.

Inainte de război, trăiau, în toată lumea, 17 milioane de evrei. Astăzi, după calculele arătate de serviciul operelor de asistenţă dela Geneva, şi după aprecierile deputatului englez Silverman, preşedintele secţiei britanice a Congresului evreesc mondial din Londra, mai trăesc 12.000.000.

In Europa (fără U.R.S.S.) aveam, înainte de război, 6.845.000 evrei. Azi avem maximum 1.400.000.

In România aveam, înainte de război, 850.000 evrei. Azi avem cam 300.000.

După cum arată d. Av. B. Mendelsohn, războiul împotriva Romei a ucis 20% din populaţia evreească; cruciadele, inchiziţia spaniolă, Chmelniţki, au masacrat 10% din evrei; Wranghel, Denikin, Petliura, au măcelărit în pogromuri 12% din populaţie; hitleriştii au ucis, în Europa, 80% din evrei. Regimul legionar şi antonescian a exterminat 60% din evreii din România.

Prin urmare, contribuţia fasciştilor din România la exterminarea evreilor, a fost însemnată. Dar ea

trebuia să fie mult mai mare, trebuia să fie totală: s'a organizat până în cele mai mici amănunte deportarea evreilor din România în Polonia.

Intr'adevăr, în arhiva Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, s'a găsit următorul

PROCES-VERBAL

asupra conferinţei ţinute la Berlin în ziua de 26 şi 28 Septembrie 1942, privitor la evacuarea evreilor din Guvernământul General şi expedierea evreilor din România spre Guvernământul General.

„S'a luat în discuţie:

„1. Evacuarea a sase sute mii evrei din Guvernământul General.

„2. Expedierea a două sute optzeci mii evrei din România în Guvernământul General.

(Urmează amănunte care nu privesc direct evreii din România).

„La punctul 2. Căile ferate române au comunicat telegrafic în ziua conferinţei, că nu pot lua parte la această conferinţă din motive de serviciu şi au rugat amânarea conferinţei.

Conferinţa ţinută fără reprezentanţii căilor ferate române, a dat următorul rezultat:

„Staţia de plecare în România a trenurilor speciale este Adjud, pe linia Ploeşti-Cernăuţi, staţia de frontieră spre Guvernământul General este Sniatyn, staţia de destinaţie este Belzec".

„S'a avut în vedere ca la fiecare două zile să circule un tren special compus din 50 vagoane de

marfă şi un vagon călatori (pentru însoţitori) pentru transportul a două mii persoane. Pentru a se evita curse goale, se vor întrebuinţa vagoane de marfă acoperite germane, care se află sau vor sosi în România".

„Reprezentantul General al căilor ferate germane din Bucureşti este rugat a aranja cu căile ferate române punerea vagoanelor la dispoziţie pentru efectuarea transporturilor şi aceasta, probabil, ceva mai târziu decât a fost intenţionat, în înţelegere cu T. K. Bucureşti şi cu WTL Sud Ost".

„Predarea trenurilor speciale de către C. F. R. se va face din timp în zilele de circulaţie, de acord cu Direcţia Căilor Ferate Germane Krakau, aşa ca ele să poată pleca din Sniatyn în direcţia Lemberg la ora 1.03".

(ss) *Klemm*

Iată cum era organizată deportarea evreilor din România în Guvernământul General. Până în cele mai mici amănunte.

La fiecare două zile, trebuiau expediaţi câte două mii de oameni. In vagoane tip G. — vagoane de vite. Numai „însoţitorii" aveau drept la un vagon de însoţitori. Trenurile nu trebuiau să încurce celelalte transporturi. Ora de plecare dela Sniatyn trebuia să fie la ora 1,03. Locul de destinaţie BELZEC.

Reţineţi numele acestei localităţi. Acolo urma să

fie groapa comună a evreilor din România. Acolo trebuia să se înscrie încă o pagină de sânge şi ruşine pentru omenire.

Numai că Aliaţii noştri au vrut altfel.

Uciderea şi jefuirea evreilor, în România ca şi pretutindeni unde au stăpânit vremelnic hitleriştii, se făcea fără nici o formalitate şi nici un fel de risc (aşa, cel puţin, erau asiguraţi executanţii). Iată un act românesc, o adresă semnată de locotenent-colonelul (Indescifrabil) Comandant al legiunii de jandarmi Constanţa, către un organ în subordine:

No. 139, 1941 luna Noembrie ziua 3.

„Binevoiţi a cunoaşte că „Ipotetica" daunelor în materie de lagăr şi starea actuală, nu există.

„Dvs. pe viitor veţi căuta a executa ordinele ce primiţi şi în acest caz sunteţi scăpat de orice răspundere".

Deaceea, oricine a vrut, a putut jefui şi ucide evrei.

Bucovina era renumită ca un centru legionar şi cuzist.

La intrarea armatei române antonesciene, în Bucovina, trăiau în această provincie 150.000 evrei. La plecarea acestei armate, au lăsat numai 25.000. Nu toţi aceşti evrei au fost ucişi în Bucovina. Cei mai mulţi, deportaţi în Transnistria, au fost ucişi acolo. In judeţele: Cernăuţi, Storojineţ şi Rădăuţi, au fost, totuşi, ucişi peste 15.000 evrei.

Am stat de vorbă cu ostaşi ai regimentului 14

Dorobanți, cari au făcut parte din armata român în retragere. Treceau peste un pod (în Bucovina). Sub pod, trei bărbați evrei, împușcați, se sbăteau ca găinile pe care le tăiem ca să le mâncăm. Unul striga cât mai putea: omoriți-mă!

— Ce-i cu acești oameni?

— Au fost găsiți cu două mitraliere. *Au vrut* s împuște armata română!

In toate satele, evreii erau urmăriți, prin păduri pe unde se ascunseseră, ca fiarele.

Populația locală și trupele în retragere, intrau în locuințele și magazinele evrești, și luau ce vroiau. Soldații ca și ofițerii. Fiecare se simțea *obligat* să ia câte ceva.

Locotenentul *Bărbăcaru* (regimentul 14 Dorobanți numit apoi la școala Militară, ori Liceul Militar Cernăuți), a furat o cutioară cu șase gheme de ață divers colorată, o față de masă și alte fleacuri.

Pe șosea, în retragere, reg. 14 Dorobanți a fost ajuns și întrecut de o coloană de 100—150 civili (evrei bătrîni cu barbă, cu perciuni, desbrăcați) înconjurați de soldați cu baioneta la armă, conduși de un sergent. In capul coloanei, vreo 30 soldați în uniforme rupte, fără centură, desculți.

Un colonel, într'o mașină, se oprește:

— Unde-i duci, sergent?

— Sunt comuniști și dezertori!

Colonelul a dat două palme sergentului:

— Să le dai drumul imediat!

Abia le-a dat drumul, că sosește alt ofițer superior în mașină:

— Ce-i cu ăia?

— Credeam că-s comuniști!

— Credeai? Nu vezi că-s jidani? De ce-i lăsați liberi?

Iar au fost adunați și duși mai departe, în lovituri de arme și ghionturi.

La 10—15 km. de Cacica, niște soldați (evrei și români) lucrau la un șanț antitanc. Un căpitan (D. S.) povestea cuiva:

— Am luat armele dela cei sase evrei ce-i am la mine în companie!

— De ce?

— Sunt băeți foarte buni; dar am auzit că-s în stare să împuște noaptea toată compania!

Preotul confesor al garnizoanei Roman se afla și el pe zonă în Bucovina. Mergea călare. In retragere. A auzit deodată din spate strigându-se: Vin Rușii!

Și-a tras sutana peste cap și a fugit, înspăimântat, în pădure. Cu greu s'a oprit, după multă vreme. Oamenii se prăpădeau de râs.

— Ce-i cu d-ta, părinte?

— Jidanii comuniști m'au urmărit până aici. Numai datorită curajului meu am scăpat!

In satul Ispas (sat mare, lângă Vijnița), la retragerea reg. 14 Dorobanți, câțiva ucraineni hitleriști au ucis un primar, un ucrainean românizat, și au devastat casele românilor plecați. Acești români

plecați au susținut apoi că jidanii (erau 20 de familii evreești în sat) au jefuit și distrus casele!

In satul Straja (Rădăuți), un grup de soldați din reg. 14 Dorobanți a ajuns din urmă un grup de evrei. Sublocotenentul care comanda soldații, a socotit că-și distrează grozav compania, în timpul retragerii, dacă o întărîtă împotriva evreilor. A pus mâna pe un tânăr evreu cam de 18 ani, a dat ordin ca soldații să-i pună, pe rând, ranițele în spate, ca tânărul să le ducă. Din urmă era îndemnat, necontenit, cu baioneta la armă. Când tânărul obosea, i se scotea ranița și i se punea alta, și mai grea. Și când tânărul într'adevăr n'a mai putut, sublocotenentul a dat ordin să se treacă ranița în spatele tatălui, un evreu bătrân.

Câțiva km, au dus ei ranița, în hohotele companiei care trebuia să uite că se retrage. Până a observat și a intervenit energic căpitanul (a murit ca maior) *Dimitriu.*

Un fapt simplu, fără urmări tragice; dar care ilustrează mentalitatea unora din ofițeri. Soldații, oameni simpli, țărani, credeau că așa e bine, dacă ofițerul așa ordonă.

Toate exemplele de mai sus se referă la regimentul 14 Dorobanți (Roman), atunci pe zonă. Am luat exemple din acest regiment, tocmai pentrucă a fost, poate, regimentul cel mai cuminte, atunci, în Bucovina. (Vom vedea ce au făcut celelalte). Cu toate că era comandat de un antisemit destul de serios, colonelul ***Pilat,*** acest regiment nu s'a făcut vinovat de fapte grave (exceptând unele inițiative personale ale ofițerilor mărunți). Comandantul era un om corect și nu înțelegea să abuzeze nici de situația lui, nici de oamenii și așa în nenorocire.

In schimb rezerva lui 14, regimentul 54, sub comanda unui lt. colonel, a înțeles altfel. Un maior, de pildă, a dat ordin să se împuște mai mulți evrei din batalionul său. De ce? Pentru că erau evrei.

Generalul român *Richard Rotenburg* (neamț de origine), comandantul unei brigăzi de vânători de munte, în nordul Bucovinei, văzând că, după masacrele făcute, au mai rămas totuși evrei în nordul Bucovinei, a dat ordine severe să fie împușcați până la unul (la Ciudei, în regiunea Mile, etc.).

In Nr. 190 al ziarului „Ecoul" (1 Iulie 1944) se află un reportaj, „Cu Maresalul în Bucovina", semnat slt. rez. *Ion Dimitrescu.*

„Mareșalul" vizita Bucovina când se apropiau trupele sovietice victorioase. Reporterul se plânge că întâlnește mereu fugari: locuitori cari fug de ruși! De ce? Veneau doar rușii, nu nemții! Atunci de ce au fugit?

Nimeni n'a fugit pentrucă a avut conștiința curată! Sunt mulți cei ce au fugit, atunci, din Bucovina și se adăpostesc azi la București și în alte orașe.

— Și pe dv. vă deportează? (întreabă „mareșalul").

„Printre bejenari, întrebarea aceasta provoacă în

prima clipă oarecare stupoare. Oamenii sunt uimiți de nedumerirea Conducătorului".

Dar reporterul nu explică de ce. De ce fug oamenii și de ce se miră când sunt întrebați de ce fug.

— Pentrucă suntem bestii! ar fi trebuit să spună oamenii, „conducătorului". Te-am ascultat. Am jefuit, am ucis. Toți pe câți ne vezi, suntem tâlhari și ucigași. Deaceea fugim din calea rușilor!

N'au fugit din calea rușilor decât tâlharii, decât ucigașii, decât cei ce au de dat socoteală.

Au vrut să amâne cât mai mult socoteala.

Pentru ce au organizat hitleriștii (cei din Germania, în complicitate cu cei din celelalte țări europene), măcelul din ultimii ani? Pentruce a pornit la „război sfânt", „mareșalul" nostru? *Pentru apărarea Crucii, a creștinismului.* Nu mai oboseau oamenii să repete acest lucru.

Ceeace nu împiedică tineretul hitlerist german să cânte azi (puteți auzi mereu și la radio) cel mai nou imn eroic german care are următorul refren:

Wir wollen nicht mehr Christen sein
Denn Christus ist ein Judenschwein.

Adică:

Nu mai vrem să fim creștini
Căci Hristos este un porc de jidan.

Paginile ce urmează, nu sunt *istoricul* pogromurilor din Bucovina și Dorohoi. Ci *material* pentru istoricul acestor progromuri.

Aceste reportaje — ce am publicat, ce voiu mai

publica — sunt departe de a fi complecte. Nu fac decât să începă, să stârnească problemele.

Sunt material pentru cei cari vor realiza odată istoria exterminării evreilor din România.

Sunt mărturii făcute de cei cari au suferit. Nu m'am informat decât dela martorii oculari. Sunt mărturii care, fără această înregistrare, s'ar fi pierdut. Oamenii uită.

E datoria oficialităților, care au toate mijloacele la dispoziție, să stabilească precis faptele.

Și e datoria martorilor oculari să complecteze sau să rectifice cele relatate aici.

C200435432
10304

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

„Dulce Bucovină,
Veselă grădină,
Cu pomi roditori
Şi MÂNDRI FECIORI..."

„In 1940 antisemitismul devine politica oficială a statului român". (L. Pătrăşcanu, Problemele de bază ale României, ed. II. pag. 183).

In acel an, în ziua de 10 Mai, nemţii pornesc în stil mare să nenorocească Europa, ca să-i aducă fericirea. Incă din Septembrie 1939 începuse Germania războiul în Europa, dar a fost o mică repetiţie: Polonia, apoi expediţia din Norvegia.

Cu toate că România nu ia încă parte la război, guvernele grăbesc „pregătirea sufletească" a poporului, mai ales prin presă şi prin radio. Nu mai pomenim de *„Porunca Vremii"* şi alte asemenea publicaţii. Ziarul *„Curentul"* se bucura de o autoritate deosebită în lumea celor incapabili ori leneşi să judece, bucuroşi să găsească de-agata păreri pe care să le expună, la bodegă, ca ale lor. In nr. cu data

de 1 Iulie 1940, un reportaj pe ultima pagină, după ce înşiră câteva fapte ridicole, conchide: „în întreaga ţară domneşte o atmosferă de dispreţ faţă de evrei".

Enervată că a evacuat Basarabia şi nordul Bucovinei, oficialitatea română caută şi găseşte acelaş ţap ispăşitor care i-a stat, — cuminte şi supus — mereu la îndemână: evreii. Pagini şi numere întregi ale ziarelor principale sunt pline de fapte copilăreşti care vor să arate rolul nefast al evreilor şi al ruşilor. Iată un exemplu luat la întâmplare: în numărul cu data 2 Iulie 1940 al ziarului „Curentul", pag. 3, un articol cu titlu mare *Cum a fost ocupat Storojineţul*. Mă aşteptam ca ziarul „Curentul" să înşire acolo lucruri groaznice. Iată întreg reportajul:

„Vineri, în asfinţit, primele tankuri au pătruns în oraş. A fost o simfonie infernală. Un uruit asurzitor a fost auzit de departe şi 30 de coloşi pe şenile au pătruns pe străzi ocupând, ca după un program bine studiat, piaţa gării şi poşta.

„Nimeni nu mai putea părăsi oraşul prin gară şi nici prin barierele drumurilor publice, pentru că alte tankuri apucaseră să închidă drumul.

„Pentru o mai mare siguranţă, în timpul nopţii, câte două tankuri au fost aşezate la capetele podului peste Siret, astfel că devenisem prizonierii ruşilor.

„A doua zi dimineaţă ni s'a îngăduit să trecem podul pentru a porni pe jos sau cu trăsurile spre prima gară de unde ne-am îmbarcat şi am pornit spre Bucureşti".

Repet, e **reportajul** *întreg* al „grozăviilor" comise de ruşi la intrarea în Storojineţ. Vă rog să vă amintiţi

de acest pasaj când veți citi, mai departe, cum au intrat ostașii români în Storojinet și în restul Bucovinei.

Fantezia, tovarășe bună a relei credințe, lucrează de zor. Se răspândesc, oral și prin scris, tot felul de invenții pe socoteala evreilor, încât chiar ziarul „Curentul" (nr. cu data 2 Iulie 1940), în pag. 3, prin redactorul *P. Tipărescu*, ceartă pe proprii redactori și pe ceilalți colportori ai blestemățiilor născute în capetele inconștiente ale unor bestii: „Se vorbește în toate compartimentele și la toate clasele în șoaptă aceeași chestiune la ordinea zilei. Se vorbește în șoaptă, pentru că dincolo de informația la zi, fantezia filmează tragedia românească, cu adăugiri caracteristice psihozei vremurilor anormale; încă un îndemn să-mi verific informațiile cu toate simțurile bine controlate de o logică cumpănită, să transmit ce am văzut și să ascult numai pe martorii oculari ai ultimelor evenimente, pentru a-mi complecta informațiile din sursă oficioasă".

Ceeace nu împiedică pe directorul gazetei, Pamfil Șeicaru, să semneze în același număr un *„Apel către români"*:

„...Și în Basarabia și în Bucovina, evreii și-au lepădat masca. De ce am fi surprinși? Ne puteam aștepta la această mărturisire de abjecție judaică.

„Ceeace este mai grav, ceeace legitimează îngrijorările mele și explică acest apel, este atitudinea conștient provocatoare a evreilor cari s'au grăbit, în Capitala țării, să-și manifeste voința de a dezlănțui represiunile spontane ale populației românești...

„În dosul acestor nerușinări ale leprei galițiene...

„Nici o inițiativă particulară împotriva provocărilor judaice...

...Și Israel este în zodia rea a ispășirilor..."

Consiliul de Coroană din 6 Septembrie 1939 a hotărît, în unanimitate, că, față de invitația germană de a intra alături de ea în război, numai politica de neutralitate corespunde intereselor României. „România nu se putea angaja în luptă decât pentru propriile sale interese. Sânge românesc nu poate curge decât pentru interese naționale" (Gh. Tătărescu).

La 6 Martie 1940, un alt Consiliu de Coroană hotărîște, deasemenea în unanimitate, că față de nouile presiuni germane, tot neutralitatea este singura atitudine corespunzătoare apărării intereselor naționale românești.

Ceeace nu împiedecă pe „mareșalul" robitor Antonescu să strige, la 21 Iunie 1941: *„Vă ordon treceți Prutul!"*

Așa dar, la 21 Iunie 1941, trupe românești trec în Basarabia și în Bucovina de nord.

Armata era plină de legionari, cari stăruiseră să fie concentrați, pentru a scăpa de urmărire, pentru a nu răspunde de crimele și jafurile comise în Capitală și întreaga țară. Se concentraseră la regimentele dela graniță, ca să fie cât mai departe, să nu fie recunoscuți, să fie uitați. Antonescu știa acest lucru și conta pe acești oameni pentru apriga ofensivă ce o plănuise. Știa ce câini asmute asupra Basarabiei și Bucovinei, unde erau atâția evrei, îi tre-

buia chiar această momeală: *jidanii*, ca să-şi asigure câteva „succese" iniţiale. Apoi, ce-o vrea Dumnezeu! El tot va trece în istorie!...

Câteva zile după ce s'au retras trupele române din Bucovina şi Basarabia, Senatul român a ţinut o şedinţă specială. Oficialităţile şi „personalităţile", s'au întrecut în blesteme şi invective la adresa jidanilor. Era o atmosferă penibilă.

La şedinţă a luat parte şi şeful cultului mozaic, senator de drept, d. dr. *Alexandru Şafran*, deşi un anonim îi telefonase dimineaţă:

— Mă Alexandre, dacă pui azi piciorul în Senat, te împuşcăm chiar în prag!

Dr. Şafran a venit, totuşi, la şedinţă.

La sfârşit, profesorul *Tănăsescu* din Iaşi a venit la Eminenţa Sa şi, în plin Senat, în acea atmosferă de ură desgustătoare împotriva jidanilor ,i-a întins mâna, spunând:

— Totuşi, vă întind mâna, domnule Şef Rabin!

Era un act cutezător, mai ales că martor era şi un alt ieşean, *A. C. Cuza*.

Judeţul Storojineţ

CIUDEI

Când, în Iunie 1940, ruşii au intrat în nordul Bucovinei, la Ciudei (12 km. de fosta graniţă română) le-au ieşit înainte conducătorii organizaţiei comuniste din localitate, av. *Conrad Kreiss*, studentul *Knoll Udelsmann* şi alţi doi intelectuali, cu un steag roş. Dar la hotarul satului au dat de un batalion al reg. 16 Dorobanţi, în retragere. Batalionul era condus de maiorul *Carp* (de curând a funcţionat la Cercul de Recrutare Fălticeni). Maiorul a dat ordin ca cei patru să fie legaţi. După care le-au rupt picioarele, le-au sfărâmat craniile, i-au legat de copaci şi i-au tăiat în bucăţi, cu baionetele. Foarte îndurerat era atunci maiorul Carp, că n'are timp să se oprească în sat, să-i înveţe minte şi pe ceilalţi jidani.

Când a venit armata rusă, cei patru masacraţi au fost duşi la Cernăuţi şi înmormântaţi cu toate onorurile cuvenite unor eroi.

Peste un an, când trupele sovietice s'au retras

provizoriu, tot regimentul 16 Dorobanți era pe zonă, la Vicov, și tot batalionul maiorului *Carp* a intrat, cel dintâi, în Ciudei.

Miercuri 4 Iulie 1941, dimineață, s'au retras rușii, seara au intrat românii.

Joi dimineață s'a răspândit vestea, printre țărani, că timp de 24 de ore *e voie* să se facă orice cu evreii. Țăranii au intrat în casele evreești, au bătut și alungat pe evrei și au furat *totul:* îmbrăcăminte, obiecte, mobilă. Era o veselie și o animație în sat cum nici în zi de bâlciu:

— Măi, parcă de când au intrat soldații noștri, e sărbătoare în țară!

Fiecare căra câte ceva, în mână, în spate, în căruțe. Toți țăranii erau ocupați.

— De unde ai luat o oglindă așa mare? Nici nu intră la tine în casă!

— Am s'o sparg, numai să nu fie la jidani!

Ce n'au putut lua, au distrus. Casele au fost și ele devastate. S'au scos și furat ușile, ferestrele, sobele.

Evreii se refugiaseră la marginea satului, în case mai sărace, câte 40—50 la un loc.

Maiorul *Carp*, care avea conștiința încărcată că nu-și putuse face pe deplin datoria înainte cu un an, a pus să se adune toți evreii din sat, la Judecătoria Mixtă. I-a închis în camerele închisorii, câte 50—60 într'o cameră.

Sâmbătă după masă, maiorul a pus să se tragă clopotele bisericii și o ceată de soldați să tragă salve în aer. Ușile închisorii aveau găuri speciale

pe unde se supraveghiau deținuții. S'au introdus peacolo țevile mitralierelor și s'a tras. In felul ăsta, n'au putut fi nimeriți toți. Cei vii au fost asvârliți dela etaj. Copiii au fost împușcați la urmă: au privit întâi cum sunt împușcați părinții.

După care au fost înmormântați. Tot satul a ajutat la îngropat. S'au făcut șase gropi. Mulți nu muriseră încă. Au fost asvârliți așa în groapă. Țipetele victimelor se luau la întrecere cu râsetele și voia bună a țăranilor.

Se ridica mereu pământul, după ce au fost acoperite gropile, că mai erau vii mulți. Dar țăranii au jucat cu foc deasupra gropilor, până s'a bătătorit pământul bine și s'a astâmpărat.

Din toți evreii satului — cam 70 de familii evreești — n'au scăpat decât 3—4. Au fost omorîți 572 de oameni.

Iată câteva din familiile ucise atunci:

Rabinul *Babat;* familia *Grümberg* (Pielărie), cam 40 de persoane; familia *Schächter* (comerciant) cam 50 de persoane; familia *Moses* (comerciant) cam 30 de persoane; familia *Rosenblatt* (comerciant) cam 30 de persoane; familia *Kula* (comerciant) cam 10 persoane; familia *Hartman* (comerciant) filantropul satului (fără deosebire de religie și rasă), cam 10 persoane.

Puteau să se sustragă unii evrei, să fugă. Secretarul primăriei, *Popescu,* a împiedicat orice evadare.

Lui *Nathan Schuller,* proprietar de moară, țăranii i-au răsucit și frânt mâinile, i-au pus lanțuri la

picioare și l-au plimbat, triumfători, prin sat. De ce? Nici sătenii nu știu ce să răspundă.

Sumer Saltinger, învățător la școala evreească, a fost împușcat de un țăran în fața casei sale. Nevasta a fost silită să-l încarce într'o roabă, să-l ducă la cimitir și să-l îngroape.

Singurul care n'a fost arestat era dr. *Drucker*, medic. Pentru că era medic, sau pentru că avea soție creștină? Dar după două zile a fost băgat și el în lagăr, fără hrană.

Intre cele câteva persoane care au reușit să scape, a fost *Bubi Hascal* și prietenul său *A. M.*

S'au refugiat departe de sat, în casa lui *Gheorghe*, vechiu prieten. Dar au venit țăranii, cu sape, furci și topoare și i-au ridicat. Au întâlnit o patrulă română:

— Uite, am prins doi jidani în pădure. Au împușcat ofițeri români!

— Și unde-s armele?

— Le-am luat noi în primire. Le-am dat la ai noștri, să aibe cu ce să se apere.

— Cum, oameni buni, ne cunoaștem și trăim împreună de atâția ani! Ați găsit ceva la noi?

— Ia taci, jidane, tot tu cu gura?

Militarii i-au luat în primire. Au furat unuia cojocul, celuilalt haina.

— Ați făcut armata?

— Da.

— Atunci drepți! Direcția Ciudei, înainte marș!

Pe drum, cei doi evrei au scos totul din buzunare, și au dat soldaților: ceasuri, portmonee, etc.

— Pentru că ne-ați dat tot, uite, avem o sticlă cu rachiu. S'o beți și o să vă vină mai ușor să muriți!

Au luat sticla. Dar n'au putut bea.

Rătăceau de o oră pe câmp. Nu găseau gârla unde mai împușcaseră evrei. Soldații blestemau și înjurau. Nu știau ce să facă cu cei doi evrei.

— Dacă fugiți până la pomul ăla, scăpați!

Cum au fugit, au tras după ei cu arma. Nu i-au nimerit.

— Dumnezeu nu vrea să muriți!

I-au adus în sat. In Ciudei.

Țăranii, în fața caselor, strigau:

— La cârlig! La cârlig!

I-a luat în primire majurul *Maximin*. Plutonierul *Pijeroc* i-a bătut cu patul armei și i-a căutat în buzunări. A găsit un *Sider* (carte evreească de rugăciuni). L-a asvârlit:

— Voi n'aveți Dumnezeu!

Până la urmă cei doi evrei au scăpat. Dar *Bubi Hascal* a murit mai târziu, de foame, în Transnistria. *A. M.* a pierdut atunci, în Ciudei, pe tatăl său de 60 de ani, o soră de 35 de ani cu fetița de 4 ani, un frate de 30 de ani cu soția de 28 de ani și un copil de 5 ani, o soră de 19 ani, logodnica de 25 ani, două mătuși, câțiva veri, etc..

Familia lui *Șmil Katz*, lăcătuș, s'a refugiat la *Crâsnișoara Nouă*, 8 km. de Ciudei. Au fost omorîți de țărani, cu topoare, furci coase, sape. Pentrucă n'aveau mulți evrei la îndemână, fiecare țăran a ținut să-i omoare deosebit. Acelaș evreu a fost „omorît"

de mai multe ori. Au scăpat doar doi băeți, unul de 7, altul de 10 ani, care au fugit.

La CRASNA (4 km. de Ciudei), armatele în retragere au asvârlit podul în aer. Prilej pentru români să spună că evreii l-au distrus.

Armata a adunat toți bărbații — 50 — i-a urcat în mașini și i-a dus în pădurea Crasna, unde i-a împușcat:

Puiu Hamer, de 32 ani, conducătorul secției furnire la Industria Silvică din Crasna Ilsky, proprietatea Nic. Mavrocordat; *Iacob Katz*, de 48 ani, și *Emanuel Hammer*, de 38 ani, funcționari la aceeași întreprindere; Contabilul *Berler; Haim* și *Herș Besner; Adolf Katz.*

La BANILA PE SIRET (județul Storojineț) au fost împușcați câțiva evrei (fără nici o alegere), restul au fost duși la Ciudei și băgați în lagăr.

La ADÂNCATA sau Hliboca, (județul Storojineț), a fost împușcată, între altele, familia *Silberbuch.*

In STOROJINEȚ, la intrarea trupelor române (reg. 3 grăniceri), într'o disdedimineață, localnicii n'au mai mers la lucru, au mers să prade și să ucidă evreii.

Armata a scos grupuri de evrei din străzile periferice. Fiecare patrulă proceda cum o tăia capul. Pe unii i-a împușcat în casă, pe alții i-a gonit pe

câmp, i-a jefuit. In unele case soldații au primit darurile oferite de evrei și i-au lăsat în pace.

Fostul președinte al Comunității israelite din localitate, *Salomon Drimmer*, a fost prins la fabrica de pielărie Loebel, unde sta cu fiul și cu nora sa. *Salomon Drimmer* și nora au fost uciși. La familia *Löbel* au ucis 15 persoane. Doamna Löbel avea în brațe un copil de 18 luni. A fost împușcată din spate, glontele a pătruns și în copil. Norbert Drimmer a scăpat, fiind concentrat. Tatăl doamnei Drimmer a scăpat, l-au crezut mort. Dar când a văzut omul tragedia din familie, s'a spânzurat în pod.

Toți cei de mai sus au fost împușcați în casă. Erau prea mulți ca să-i mai transporte la câmp.

Tot în casă au împușcat pe *Simon Schäfler*, fost președinte al Comunității, cu doamna *Löbel* și fiica ei *Erna* (18 ani).

Pe *Feingold* (Pielărie) l-au prins pe stradă. Trecea cu fetița lui, de nouă ani. Fetița i-a rugat să-l lase în pace pe tatăl ei. In fața ei l-au împușcat, pe urmă au împușcat-o și pe ea.

Leon Fleischer, comerciant, a fost prins, împreună cu tatăl său, la moara „Margulius". Au fost tăiați în bucăți.

A mai fost împușcată familia *Schmeltzer*, cu ginerele *Iurman*, comerciant. Dela acesta din urmă a mai rămas doar un copil de un an.

Dintr'o familie de 15 persoane, a scăpat unul singur. Intâlnit apoi de soldați, plin de sânge, a fost bătut îngrozitor pentru că a scăpat.

Doamna *Roza Karpel* (str. I. G. Duca), func-

ționară la Primărie, a fost împușcată în casă la ea. N'a murit. Dusă la spital, i s'au amputat amândouă brațele și amândouă picioarele (era șchioapă din naștere). Când s'au făcut deportările în Transnistria, n'a fost nici ea iertată: au scos'o din spital pe o targă și pe targă au dus-o. A murit pe drum.

Și au mai fost uciși: d-ra *Ziegler*, studentă, *Sinreich*, funcționar la fosta moșie Ornstein. Și alții.

Pentrucă n'aveau destule muniții, au hotărît să nu mai împuște. Au adunat pe evreii rămași într'o grădină, cu mâinile în sus și i-au înconjurat cu mitraliere. Bătrânul *Weiss*, luat numai în ismene, tuberculos, n'a putut merge destul de repede. Soldații l-au împușcat pe drum. Pentru acelaș motiv a fost împușcată bătrîna *Sontag*, de 80 de ani: nu putea alerga la fel de repede ca soldatul care o scosese din casă și care o mâna de zor, ca să poată aduce și pe alții. Fata ei a găsit-o mai târziu într'un șanț, alături de un cățel mort și o găină moartă.

Soldații au buzunărit pe toți evreii adunați, ofițerii nu s'au lăsat cu nimic mai pe jos.

A doua zi, femeile au fost închise în școala primară, pe strada Panca, bărbații în internatul liceului de băeți. Erau cam 4.000 de evrei, toți din localitate.

Școala primară era dinamitată, totuși femeile au rămas acolo. Trei zile au stat fără mâncare, fără apă. N'au fost lăsate să meargă nici în curte, unde puteau lua apă. După trei zile li s'a dat pâine uscată. Apa nu mergea, au închis-o militarii. Dar li s'a dat voie să strângă apă de ploae de pe jos.

Primar în oraș a fost numit av. *Petru Bruja*. El

ar fi vrut să trimeată acasă pe evrei, să-i lase în pace. Moșierul *Șerban Flondor*, și celelalte autorități din localitate, s'au opus. Au stăruit să se facă un ghetto (asta când încă nu porniseră din Capitală asemenea dispoziții). Primarul a refuzat să facă ghetto și a demisionat. In locul său a venit primar *Dimitre Rusu*, și ajutor de primar, *Ștefan Tomovici*, călău feroce, fost senator liberal, fost președinte de Tribunal, dat afară din cauza unor abuzuri.

Primăria a înființat, deci, la Storojineț, două săptămâni dela intrarea armatei române, un ghetto pe cont propriu, ajutată și de moșierul *Flondor* și de colonelul *Alexandrescu*, Comandantul cercului de recrutare. Ghettoul s'a format în partea de sud a orașului, ocupând câteva străzi: str. Gudiniți, Ieronim Malcinschi, Lumea Nouă (Nicolae Filievici), etc.

In acest timp, casele evreești, părăsite, au fost complect jefuite de către localnici. Chiar și vecinii, sau *mai ales* vecinii, cari trăiseră foarte bine cu evreii, au furat nu cât au putut, ci totul. Era, de altfel, ușor: evreii, pregătiți să evacueze localitatea, aveau lucrurile împachetate în valize, coșuri, baloturi. Localnicii n'au avut decât să le încarce, în spinare sau căruțe. Era un du-te-vino, pe stradă, de oameni cu pachete și bagaje, de parcă tot orașul se muta. In văzul și sub auspiciile autorităților, cu concursul lor chiar. Funcționarul *Rotaru*, dela Serviciul sanitar, a furat nu numai mobila, dar casa av. dr. *Berler*. S'a mutat pur și simplu în ea. Și n'a dat proprietarului nici măcar o pernă sau o pătură, când evreul a fost deportat în Transnistria.

Era mare mizerie în ghetto, era foamete. Oamenii fuseseră ridicați așa cum erau, unii fără haine n'aveau ce să cumpere, n'aveau cu ce să cumpere.

Din ordinul lui *Tomovici*, zilnic erau scoși bărbați evrei la măturat străzile. Numai oamenii de vază notabilitățile. De pildă cei care formau comitetul d conducere al ghettou-lui: av. *Stromînger*, *Sigmund Reitzes*, *Buchbinder Lazăr*, av. *Haber*.

Din ghetto au fost scoși zilnic, în ordine alfabetică, câte un număr de evrei, cari au fost trimiș în lagărul dela Edineți (Hotin). Cam 1.000.

In cele din urmă, toți evreii din Storojineț au fos deportați în Transnistria, exceptând 11 familii, meseriași și liber-profesioniști, necesari în oraș: dr *Klinghoffer*, dr. *Seinfeld*, dr. *Rauchwerger*, farm *Stoppler*, tinichigiul *Boroch*, frații *Ștein* specialiști la fabrica de spirt, specialiștii în cherestea *Kindler* ș *Landwer*.

Comandantul legiunii de jandarmi, maiorul *Bârzescu*, s'a purtat bine cu evreii. La fel secretarul general al primăriei, *Isidor Palade*, care a furnizat pâine ghettoului. Bine, adică normal. Azi ne pare ciudat să menționăm că se purta cineva bine cu un evreu. Această mențiune are rostul să arate că oamenii se puteau purta atunci și bine cu evreii, *dacă vroiau*.

Dar nu numai la Storojineț era voie ca timp de 24 de ore să se facă orice cu evreii. Ordinul s'a întins repede, într'o clipă, în toată Bucovina. Cum

umai la radio se poate afla dintr'o dată, peste tot, veste mare.

In aceiași zi cu Storojineț, au fost uciși și jefuiți vreii din celelalte sate și târguri din Storojineț și din udețele învecinate: din Costești (toți evreii, 420), in Căbești, (toți evreii, cam 70—80), din Broscăuți i Bobești (la un loc cam 100), Dracineț (cam 120), Hlinița (cam 100), Stănești, (88), Văscăuți (12), Carapciu, pe Ceremuș (26 evrei), etc.

COSTEȘTI (jud. Storojineț), avea 450 evrei. Dar în aceste zile lipseau din localitate cam 30. Restul populației era format din ucraineni și puțini români. In totul cam 2000 locuitori. Cei mai mulți evrei erau oameni în vârstă, de cel puțin 50 de ani. Evlavioși, nu lucrau Sâmbăta; buni cetățeni, nu lucrau nici Duminică. Cei mai mulți din evrei (ca în mai toate localitățile din Bucovina), erau țărani, țărani adevărați, agricultori, sau negustori de fructe. Foarte harnici, ca țăranii adevărați, aveau pământul lor, fiecare gospodar avea vaci, cai. Erau oameni cu stare. Dar nu erau mai înstăriți decât ceilalți locuitori din sat, ca să stârnească invidie. Singura deosebire era că evreii, mai evoluați, aveau mobilă mai de oraș. Evreii, deși mult mai puțini, aveau trei sinagogi și trei școli, ceilalți locuitori aveau o singură biserică și o singură școală. Incolo, toți locuitorii trăiau foarte bine, cum nu se poate mai bine. Doar că *ucrainenii erau cuziști. Dar numai cu numele*. Se agitau, vorbeau (între ei), dar n'au bătut și n'au distrus niciodată. Primar era un ucrainean.

Totul a mers, deci, bine, până într'o zi, când venit vestea aceea nefericită. Ba nu, locuitorii sp că nu era veste, era ordin, ordin aspru: să se fac orice cu evrei, timp de 24 de ore. Bine, orc mai merge. Poți să-i și aperi. Dar nu, veneau p trupele române să supravegheze și să ajute ca se facă orice *rău* evreilor.

Când s'au retras, prin urmare, trupele sovieti din Bucovina, toți evrei din Costești au fost pot să dea câte o declarație. Evreii, totdeauna buni c tățeni, au mers. Au fost opriți și închiși la școa primară. Au stat acolo trei zile, fără mâncare, fă apă, până Duminecă. Dar localnicii neevrei, cari pri seseră din sbor oarecari vești, nu știau ce trebue f facă cu evreii. Ba cam știau, cei mai mulți, d mai-șovăiau. Prea erau buni prieteni cu evreii.

Duminecă dimineață au aflat că prin apropier pe șoseaua Storojinet-Vijnița, trec trupe române. A trimis o delegație, să ceară sfat. Delegația a lu contact cu trupele române în Căbești, la 3 km. d Costești. Armata s'a bucurat că vânatul e așa d aproape. S'a trimis o companie, cu un locotenen Evreii au fost încolonați, duși la câmp, lângă gos podăria lui Hanceruc. Oamenii au strigat, copiii s'a rugat, femeile au plâns. Degeaba, ordinul e ordi mai ales în timp de război: mitralierele și-au făcu datoria. 420 de evrei au fost îngropați pe loc, într singură groapă, de către țărani.

Povestea mai târziu un țăran ucrainean că ce- văzut acolo, la măcel, nici în iad nu poate fi. Tre săptămâni n'a mai putut ieși din casă, și în viaț

lui nu va mai trece prin acel loc, cu toate că e pământul lui. Câteva săptămâni după asta, mai ieșea sânge din groapă!

Iată, cam în ordinea în care locuiau în sat, parte din evreii uciși atunci:

Familia *Srul Axelrad* (4 persoane), *Meer Coller* (2 persoane), *Mortco Pauker* (4), cu ginerele său, *Schächter* (2), *Iosel Launer* (4) cu socrul, *Beniamin Coller*, *Iacob Fleminger* (4) cu ginerele, *Kassierer* (2), *Haim Mendl Fleminger* (3), *Moses Feter* (3), *Srul Schmeltzer* (3), *Herș Leizer Halpern* (2), *David Axelrad* (3), *Weininger* (3), *Etel Rosenberg* (2), *Froim Greller* (4), *Moses Leizer Millstein* (3), *Dughe Schechter* (3), *Aba Scherrer* (4), văduva lui *Moses Millstein*, cu 3 copii.

Herș Rapelfeld (3 persoane). Acest evreu a reusit să se ascundă și n'a fost dus la câmp ca să fie împușcat. Dar când s'a înapoiat acasă, câțiva locuitori l-au observat. Au asvârlit în el cu pietre și au dat cu ciomegile, până l-au omorît, lângă casa lui.

Moses Reich (3 persoane), *Moses Bernstein* (4), *David Süsser* (3), *Lane Millstein* (2), *Kitover* (4), *Schechter*, hahamul satului (4), *Pesach Axelrad* (4), *Șloime Haies Spierer* (3), *Oișie Rudich* (3) cu ginerele, *Schikler* (3), *Serl Süsser* (3), surorile *Bernstein* (una de 25, alta de 28 ani), *Haim Weininger* (2 persoane).

A scăpat fata lui *Haim Weininger*, fugind pe câmp, apoi a fost dusă în lagărul dela Storojinet, de unde a fost deportată în Transnistria. Și a mai

scăpat o fetiță de 9 ani care a fost luată de un ucrainean: spunea că e a lui.

Locuitorii au furat totul din casele evreilor. Bineînțeles și vitele și caii și toate uneltele.

Iată câțiva din fruntașii satului cari au adunat pe evrei și au patronat totul: poștarul *Rânciuc* (e și azi funcționar P.T.T., poate pensionar) și poștarul *Sandalovici*, amândoi ucraineni; gospodarul român *Nicherovici*, invalid, fără o mână, a pus și el mult suflet și multă pricepere în ticăloșiile comise la Costești.

Molima s'a întins și la CĂBEȘTI, aproape de Costești, unde toți cei 70—80 evrei din sat au fost uciși.

Și la JADOVA (jud. Storojinet) au fost împușcați toți evreii. De pildă familia *Weiss*, 4 persoane, între cari *Moses* și comerciantul *Dudi*.

La CIREȘ (jud. Storojinet), deasemenea au fost uciși toți evreii, 12 familii: *Haim Avrum Baruch*, un evreu foarte sărac, cu 7—8 copii; familia *Krügsman*, agricultor (2 persoane).

Cetățeanul *Buhatir* din Budinet, aflându-se întâmplător în satul Cireș, a dat și el o mână de ajutor. Impreună cu alții a legat de o căruță pe doamna *Iungman* și pe fata ei (de 16 ani), a dat bice cailor și a târît cele două victime, cu capul în jos, o distanță de 4 km., până la podul Ciudei. Femeile au murit după câțiva metri, cu toate că Buhatir le-a spus:

— Eu n'am nimic împotrivă dacă, în loc să vă tragă caii pe voi și căruța, tregeți voi caii și căruța. Haide, care pe care?

Tot în satul Cireș, locuitorul *Burlă* a omorît cu un ciomag pe *Ștein Avram*, bătrîn de 75 de ani. A pus pe fata bătrînului să facă o groapă și să-l asvârle în ea pe tatăl ei, pe urmă a omorît-o și pe ea și a împins-o cu piciorul în groapă. Și-a făcut nevoile în groapă, peste cele două cadavre, pe urmă a plecat complect satisfăcut.

La STĂNEȘTI DE JOS (pe Ceremuș, în jud. Storojinet), când armata sovietică a evacuat localitatea, primarul a predat primăria ucraineanului *Foca*. Era într'o Luni.

Noaptea, locuitorul *Macovei Sopco* a venit în oraș cu o ceată de vreo 8 consăteni. Au aflat că Foca ține loc de primar, s'au dus la el, l-au împușcat, au tras și în câteva case evreești, de pildă la *Zeilic Cveler*, negustor de vite, și la comerciantul *Schwartz Abă*, ca să-și arate puterea, și au pus astfel stăpânire pe localitate.

Miercuri, o bandă de ucraineni s'a adunat în congres și au sărbătorit Ucraina liberă. (Nemții făcuseră propagandă că ei vor face... Ucraina liberă). Deocamdată la asta se rezuma, la Stănești de jos, dar ce-are face, era un început. *Sopco*, șeful ucrainenilor „liberi", a fost ales primar.

Dar oamenii auzeau din când în când sbârnâind avioane, s'au temut că prea devreme au proclamat republica lor mititică, așa că s'au împrăștiat.

Seara au aflat că se apropie o patrulă rusă.

Au ieşit în întâmpinare 10-12 ucraineni, afară din localitate, la podul de lângă Sontag Ruhl, peste apa Brusniţei. Au desfăcut podul şi au aşteptat. A apărut o maşină rusească. Ucrainenii au tras, au omorît un rus, ruşii au împuşcat şi ei un ucrainean, dar s'au înapoiat pentrucă nu erau decât două persoane în maşină.

Joi, ucrainienii au pus sentinele civile, cu arme, la fiecare casă evreească. Nimeni nu putea să intre sau să iasă.

Ajutat de statul său major alcătuit din: *Iscovici*, (agent al Ministerului Finanţelor la fabrica de spirt Fişer), *Albota* (polon-rutean), *Antificiuc*, şi alţii, Sopco primarul a pornit la acţiune. Cu toate că Iscovici, care era „intelectualul" consiliului rutean, era foarte bine cu evreii şi îi liniştea mereu:

— N'aveţi teamă, nu vi se întâmplă nimic!

Ceata de mai sus a umblat pe la casele evreeşti şi a început a scoate pe evrei.

La cârciumarul *Ghidale Finkeltal* a intrat chiar primarul.

— Haide, Ghidale, cu noi!

Erau vechi şi buni prieteni. Soţia lui Ghidale nu şi-a lăsat bărbatul să plece.

— Ai cuvântul meu de onoare, cucoană, că nu-i facem nimic. Peste jumătate de oră vine acasă!

— Nu cred!

— Zău să crezi!

— Dă mâna!

A dat mâna cu soţia lui Ghidale şi i-a luat băr-

batul. Fiul lui Ghidale, *Adolf*, de 20 de ani, a avut minte să fugă pe din dos.

In aceeaşi noapte au fost ridicaţi: *Birnbaum Beniamin*, negustor de vite, cu fiul, *Buze*, de 20 de ani; *Kilştock Moses*, negustor, cu soţia; *Schulman Meer*, negustor de lemne, cu soţia, *Ente* (l-au vrut numai pe el, dar nevasta nu l-a lăsat singur: „Ce-o să fie cu tine, să fie şi cu mine!"); *Pruczi Adolf*, apărător, cu soră-sa, Sura, şi alţii.

De ce au fost ridicaţi aceştia? Aveau vreo vină deosebită? Nu, fiecare din bandă a mers la cunoscuţii lui.

I-au dus pe câmp, la doi km. depărtare de sat, la locul numit Keba (câmpul lui Fişer) şi i-au împuşcat. Au fost găsiţi după câteva zile, neîngropaţi.

Sâmbătă dimineaţa a venit, într'un automobil, primul ostaş român, un colonel. I-a ieşit în întâmpinare soţia lui *Wagner Naţi*, ridicat şi el de ucrainieni. Soţia, împreună cu doi copii, s'a aruncat la picioarele colonelului şi i-a cerut să-i salveze bărbatul. Colonelul a dat ordin să fie dată la o parte şi să fie toţi împuşcaţi.

Acum au aflat localnicii că 24 de ore e voie să se facă orice cu evreii.

— Cum, şi numai câţiva jidani aţi împuşcat până acum? Ce dovadă de dragoste pentru ţară e asta? Toţi să fie împuşcaţi!

Le-a lăsat patru soldaţi, să-i îndemne la treabă.

In aceeaşi după masă, Sopco primarul a trimis oamenii lui să anunţe ca fiecare evreu să vină personal la Primărie, să se înscrie pentru buletin. Evreii

s'au adunat în grabă, bărbați, femei, copii. Vreo zece s'au temut și s'au ascuns.

Soldații mânau inimos oamenii la treabă. Și pe evrei îi mânau să se adune. Bătrînul *Grill Iosel* n'a auzit când soldații i-au poruncit să meargă mai repede. L-au lovit în cap, că l-ar fi asurzit atunci, dacă nu era surd dinainte. Surd complect.

La primărie oamenii au fost triați. O mică parte, cam zece la sută, mai bătrîni, au fost trimiși acasă. Ceilalți au fost închiși în localul primăriei, în camerele judecătoriei, în camera cărții funciare.

Zissman Abram, funcționar la fabrica de cherestea, socotit mai primejdios, a fost legat de mâini, închis într'o cameră aparte, cu o sentinelă anume. Sentinela se distra pe socoteala evreilor, cari erau aduși mereu la primărie. N'a observat când Zissman, om voinic, a apucat un scaun cu dinții, l-a pus la fereastră, tot cu gura a deschis fereastra și-a sărit afară. O vecină l-a deslegat, l-a adăpostit până noaptea, noaptea a fugit la Jadova. Nu-i vorbă, acolo l-a prins armata, l-a bătut, l-a băgat în lagărul dela Storojineț. Dar n'a pățit ce-au pățit ceilalți din satul lui.

Pela zece noaptea, au început a scoate, după o listă pregătită, câte patru bărbați dintre evreii închiși. De preferință tatăl cu fiii.

— Veniți să vă înregistrăm. Dar numai câte patru, să nu fie aglomerație.

I-au dus pe acelaș câmp, Keba, și i-au împușcat, după ce i-au desbrăcat de haine și de rufe, ca să nu se prăpădească îmbrăcămintea.

Au fost împușcați atunci: *Adler Srul Leib*, comerciant de vite, cu fiul său, *Sigfried*, de 20 de ani; *Wolloch Iosef*, comerciant de cherestea, cu fiul său, *Bubi*, funcționar la fabrica de cherestea; Rabinul *Friedlender Bernard*, cu doi fii: *Nusi* (de 20 ani) și *Eli* (de 16 ani); *Schulman Peisăch*, comerciant de cherestea, cu fiul său, dr. *Herș Schulman; Wagner Nați*, proprietar de moară, și cumnatul său, studentul în medicină *Osterer Șulim; Ivaner Iancu*, fabricant de cherestea, cu socrul său, *Ribner Idl*, deasemeni fabricant de cherestea; *Schächter Mendl*, funcționar la Comunitate; *Finkeltall Mendl*, (fratele cârciumarului Ghidale Finkeltall, de care am vorbit mai înainte), comerciant-cerealist, cu fiul său, *Loniu* (de 20 de ani); *Moișe Gabă*, cerealist; *Mothe Katz*, măcelar; *Iacob Schneider*, manufactură; *Druckman Bernard*, secretarul Comunității israelite.

Druckman Nută, funcționar la moară și *Laufer Feivl*, dentist, când au fost desbrăcați pe câmp și s'au tras primele gloanțe, s'au asvârlit la pământ și au făcut pe morții. Călăii, grăbiți, pentrucă mai aveau atâta treabă, au plecat să aducă alți evrei. Cei doi s'au ridicat și au luat-o la fugă pe câmp, așa goi. Cineva i-a văzut și a strigat îngrozit:

— Au înviat morții!

Câțiva s'au luat după ei. Dar fugarii erau goi și mai ales ei erau cei fugăriți. Nu i-a putut ajunge nimeni. S'a tras după ei. Laufer a fost rănit la umăr, dar amândoi au scăpat și, prin ocoluri, au ajuns acasă, unde i-a îngrijit medicul evreu *Cremer*, care nu fusese ridicat odată cu ceilalți evrei, pentrucă localnicii aveau nevoie de medic.

Şi femeia *Rosentzweig (Dermer) Nehă* a vrut să fugă, în timp ce era dusă la moarte, *Ioan Bacinski*, care o escorta, cu un ciomag în loc de armă, a ajuns-o şi a bătut-o până a omorît-o. La fel a bătut Bacinski pe *Ribner Moses*, deasemenea pentrucă a vrut să fugă.

Unii din cei închişi la primărie au simţit ce li se pregăteşte, când au văzut că tot ies câte patru şi nu se mai înapoiază nimeni.

— Numai morţii nu se înapoiază!

S'au ascuns între stivele de registre, de dosare, şi n'au răspuns la apel. Aceia au scăpat.

Terminându-se lista, au început a scoate fără listă, pe bărbaţi. Tot câte patru.

Au fost împuşcaţi atunci, la câmp, 88 de evrei (dintre care vreo 5 femei).

Marţi a venit în sat şeful de secţie, majurul *Hreorciuk*, jandarm român, împreună cu şeful de post, ca să-şi reia amândoi funcţiile avute aici mai de mult. Cu ei au venit şi câţiva jandarmi. Cei doi şefi s'au impus imediat, n'au mai lăsat să fie împuşcaţi evreii. Ba au vrut să-i libereze pe cei din clădirea primăriei. Populaţia locală n'a lăsat, n'a lăsat nici să se dea evreilor hrană.

Aflând că *Druckman* şi *Laufer* au scăpat şi că sunt acasă, *Sopco* primarul a trimis doi oameni cari au adus pe Druckman la primărie. Dar şeful de post cunoştea bine pe Druckman, ştia că n'are pentruce îl ţine arestat, şi l-a trimis acasă.

Laufer n'a mai aşteptat să fie arestat, a trimis pe nevasta lui la ucraineanul *Iscovici*, consilier de

frunte al primarului Sopco. Laufer era foarte bun prieten cu Iscovici.

— Ascultă, cucoană, trimite-l în altă parte, dacă vrei să scape!

L-au ascuns într'o căruţă mare cu pae şi l-au trimis.

Dar Iscovici s'a înţeles cu căruţaşul şi când, în drum spre Storojineţ, au ajuns la *Comărăşti*, l-a denunţat şefului de post. A fost împuşcat.

Ordin a venit apoi dela legiunea de jandarmi să fie adunaţi toţi evreii din judeţ, în lagăr la Storojineţ.

La Stăneşti au început a fi concentraţi evreii din Bărbeşti, din Nepolocăuţi (Orăşeni), din Călineşti.

Contele *de la Scala*, moşier în Călineşti, ofiţer în armata română, căruia evreii locali îi salvaseră odată viaţa, a obţinut dela şeful de post din Stăneşti ca evreii din satul lui să nu fie trimişi în lagăr. N'au mai fost trimişi nici cei din Băbeşti şi Nepolocăuţi. Contele a cruţat astfel pe aceşti evrei de multe chinuri. Dar până la urmă nu i-a putut salva: au fost, mai târziu, deportaţi în Transnistria, odată cu toţi ceilalţi evrei.

Când a fost vorba să-i trimită în lagărul dela Storojineţ, Sopco primarul a dat ordin ca evreii să strângă toate rublele lor. Doi evrei, *Bihler* şi *Hecht*, au adunat, dela toţi, 77.000 ruble şi s'au dus la sucursala băncii Naţionale din Văscăuţi. A fost vorba să li se dea un leu pentru o rublă. Pungăşie. Dar nu li s'a dat nici un leu: un simplu bon că s'au primit rublele.

Vom vedea că Banca Națională a mai furat multe altele dela evrei.

STĂNEȘTII DE SUS, comună vecină cu Stăneștii de jos (tot județul Storojineț), nu s'a lăsat cu nimic mai pe jos, când a aflat că 24 de ore e voie... Au fost împușcați toți evreii din localitate, cam 40. Numai că aici n'a ucis populația, ci armata.

Au fost scoși evreii din case, adunați în sinagogă, și împușcați acolo: femeia *Ribner Cearna*, cu fiul ei, Iți̧c și cu nora; *Schechter Rahmil*, comerciant, cu soția și cu copilul; *Kugler*, comerciant, cu nevasta și doi copii; femeia *Rones* (cărciumă). Și alții.

Și la VIJNIȚA (județul Storojineț), intrarea trupelor române a fost sărbătorită printr'un pogrom oficial, organizat de autorități, (între care și locotenentul *Tanașiciu*). Era în 3 Iulie 1941. Aflaseră și copiii, că 24 de ore se poate și trebue să se facă orice cu evreii. Și la Vijnița erau mulți evrei, erau 90% din întreaga populație.

Soldații, conduși de țărani locali, au intrat în fiecare casă evreească. Au percheziționat pe evrei până la piele. Unde găseau ceva (bani, bijuterii), ucideau pentrucă au găsit, unde nu găseau nimic, ucideau pentrucă n'au găsit. Unii evrei au fost uciși în oraș, alții (14) au fost duși în pădurea dela Vijnița nouă și împușcați acolo.

Intre cei uciși: *Natan Roll*, comerciant, refugiat din Berlin; crezuse omul că, fugind din Berlinul hitlerist, a scăpat de urgie; *Moses Peiți*, comerciant, și fiul său, de 15 ani; dr. *Rosner Martin*, medic; *Pistiner*, comerciant de lemne.

Comerciantul *Engel* a fost ucis pentrucă s'a opus să fie jefuit.

După ce au fost uciși oamenii, s'a întâmplat să plouă. Apa, pe stradă, era roșie de sângele evreilor.

Populația locală a luat parte activă la toate aceste crime. Un consiliu local îndruma populația ce să facă. Impreună cu soldații, au jefuit *totul* din casele evreești. Le-au lăsat goale.

Au fost uciși 23 de evrei. Ar fi fost uciși toți, dacă a doua zi nu venea un maior, (ginerele preotului *Petruc* din Vatra Dornei) comandantul batalionului, care a oprit imediat măcelul. Dar nu l-a oprit pentrucă trecuseră cele 24 de ore cât era voie să se facă orice cu evreii. Maiorul s'a purtat cu evreii cum nu dorea nimeni mai bine. A chemat pe rabin, a împărțit și evreilor o cantitate de alimente din cele lăsate anume de trupele sovietice; văduvelor evreice de pe urma măcelului armatei, le-a împărțit bani. A cerut evreilor să se roage pentru el la sinagogă, că pleacă pe front.

Și după 14 zile, maiorul a murit pe front.

Evreii uciși au fost înmormântați într'o groapă comună, lângă poartă, în Cimitirul Vechiu, existent de sute de ani și de multă vreme părăsit.

După câteva zile, ajutorul de primar, *Tiron Miletic*, împreună cu doi soldați români, a scos noaptea pe *Presner*, băiat de 18 ani, și l-a împușcat afară din oraș, pentrucă era comunist.

Există în America o asociație evreească având sediul la New-York: *Wijnitzer Frauen Verein*, Clubul femeilor originare din Vijnița. În fiecare an, acest club trimetea adevărate averi ca să fie împărțite locuitorilor din Vijnița. Un comitet local distribuia aceste ajutoare. Desigur că acest club va voi să trimeată abia acum ajutoare. Cui va mai trimite, dacă evrei nu mai sunt (uciși în localitate ori în Transnistria) și dacă neevreii sunt așa cum i-am văzut mai sus?

De orașul Vijnița aparțin trei sate învecinate: Milia, Banila pe Ceremuș și Râstoace.

În satul MILIA (sau Milie), înainte de a intra armata română, populația locală a știut de cele 24 ore de libertate și a căutat să nu-și piardă vremea în zadar. *Toți* evreii câți se aflau în localitate, în număr de 176, au fost uciși, care de care mai bestial. Fiecare locuitor a imaginat alt sistem.

Femeile au fost complect desbrăcate, purtate pe stradă și biciuite necontenit, cu nuele, până au murit.

Dr. *Iacob Geller*, fruntaș sionist, care fugise din Cernăuți și se refugiase aici, a fost luat în furci, cu soția și copilul, și jucați până a curs tot sângele din ei. A fost o distracție deosebită pentru locuitori, după cum mare haz au făcut când pe haham l-au așezat pe capra de tăiat lemne și l-au tăiat cu ferăstrăul, în două, în trei.

Ideia cu ferăstrăul este bucovineană.

În ziarul *Viața* a apărut în epoca de teroare din

ultimii ani, un reportaj al unui ziarist care însoțea pe „mareșalul" Antonescu în Bucovina. Un țăran bucovinean i s'a spovedit:

„Jidanii", declară țăranul. *nu merită să moară de glonț, așa cum mor eroii. Ei ar trebui scoși la drumul mare și tăiați cu ferăstrăul de către oameni leneși, ca să fie suferința lor mai lungă".*

Între cei uciși se află și două familii *Katz*, bărîni comercianți (4 persoane).

Singurii cari au scăpat: dr. *Lustig*, medic, cu socrul său, *Moses Haim Nagel*, se refugiaseră din vreme la Vijnița. Locuitorii au cercetat toți morții, să vadă dacă a scăpat vreun evreu. Pentrucă n'au găsit pe acești doi, au răscolit toate casele și toate ascunzișurile.

Trebue să amintesc și aici că întreaga populație locală trăise în bună înțelegere, nu exista ură sau invidie între locuitori.

Asta n'a împiedicat pe neevrei ca *toți* să participe la măcel și apoi la jaf.

Ca pretutindeni, a fost jefuit *totul* din casele evreești.

Tot populația locală a ucis, la BANILA, mai bine de o sută de evrei, cam jumătate din numărul evreilor din localitate.

La RÂSTOACE erau mai mulți evrei. Se refugiaseră aici și din alte localități. Toți au fost uciși, în număr de 320.

A scăpat numai familia dr. *Știer* (8 persoane),

deportată apoi în Transnistria, la Jurin. Dr. Ştie era medic. Avea, în casă lui, un sanatoriu, o Mater nitate creată de ruşi. Când a venit un căpitan să ridice, l-a găsit, împreună cu soţia lui, la căpătâiu unei ţărance din localitate, care tocmai năştea.

Măcelul a fost executat de localnici. Fiecare le cuitor şi-a ucis vecinii cu cari trăise în bună înţe legere, ba nici printre strămoşii lor nu s'a pomen vreo neînţelegere. Voiu repeta până la absurd ace amănunt, ca să nu se explice în nici un fel bestial tatea oamenilor.

Aici, la Râstoace, au fost ucişi şi evreii refugia din ŞIPOTE (Rădăuţi), cam 60. Erau în totu din Şipote, cam 120, dar numai jumătate au fo prinşi. Fugeau spre Vijniţa; trecând prin Râstoac au fost prinşi de populaţia locală. I-au jefuit de t ce aveau, i-au desbrăcat, i-au pus să-şi sape gro în pădurea Nimcici, la malul Ceremuşului, şi noa tea i-au împuşcat: familia *Süssmann* (6 persoane familia *Druckmann* (2 persoane), familia *Rosenber* (3), familia *Pelţl* (4), familia *Şnapp* (2 persoane

Tot la Râstoace au fost ucişi cam 20 evrei r fugiaţi din SELETIN (Rădăuţi): familia *Sont* (8 persoane), două familii *Salpetr* (6 persoane) cam 20 evrei refugiaţi din PUTILA (Rădăuţi).

De unde avea arme şi muniţii populaţia local înainte de intrarea armatei române?

Când armata sovietică a evacuat localitatea, l calnicii au prins soldaţi ruşi izolaţi, i-au dezarm şi i-au ucis. Numai la Râstoace au fost ucişi pes 50 soldaţi ruşi.

La VĂŞCĂUŢI au fost scoşi din casele lor toţi evreii şi duşi la jandarmerie. Li s'a spus acolo că vor fi omoriţi.

Au ales un prim grup, bărbaţi tineri şi băeţi nu mai mici de 10—12 ani. Cam 40 de persoane. I-au dus pe Anenahora (muntele Anei) şi i-au executat: *Reichman*, comerciant, cu băiatul; *Lebzelter Iosef*, pensionar, fost secretar al primăriei, cu băiatul, *Bruno*; *Abraham Rincker*, ceasornicar, cu fiul de 18 ani, *Hesiu*. Şi alţii.

S'au înapoiat pe urmă să ieie alt grup la execuţie; dar între timp a venit un maior şi a poruncit să se înceteze execuţiile.

— Păi nu s'au împlinit încă cele 24 de ore!

La LUCAVĂŢ (jud. Storojineţ) n'a fost omorît nici un evreu. Locuitorii n'au ştiut că e voie. N'au aflat de cele 24 de ore decât după ce ele au trecut. Mulţi au declarat apoi, cu adâncă mâhnire, că regretă că n'au aflat din vreme.

Când au intrat în localitate primele trupe române, locuitorii au cerut colonelului care comanda regimentul, să le acorde cele 24 de ore. Sau măcar o oră, de ce să aibe alţii şi ei nu?

Colonelul era om cumsecade şi n'a dat voie să se omoare. Dar altceva, da, cu plăcere, ca să nu se spună că e om rău!

Toţi evreii au fost adunaţi şi închişi în sinagogă. După care soldaţii s'au răspândit prin casele evreeşti, conduşi sau urmaţi de localnici. Spuneau că cerce tează dacă evreii n'au ascuns cumva arme. Au in-

trat în fiecare casă evreească, la bogaţi şi la săraci. Pe toate le-au *golit*. Soldaţii au furat numai bani, bijuterii, aur, inelele din deget. Localnicii au luat tot ce a mai rămas, mobile, îmbrăcăminte, alimente, (pâine chiar), obiecte felurite, tot. Au adus căruţe şi camioane şi n'au mai lăsat nimic. Au scos şi uşile, şi ferestrele şi plitele chiar.

Iată câţiva localnici cari s'au distins la jaf (unii din ei aveau şi arme): *Policiuc Vasile*, lăcătuş; *Guriuc Petro*, fost gardian public sub români; *Guriuc Toader*, lucrător la cherestea; *Fedorec Metro*, a furat deşi era ţăran înstărit, invidiat de toţi. „Avea chiar maşină de fabricat unt şi smântână" spune informatorul meu, ca să-mi arate ce bogat era tâlharul; *Ilarie*, fierar.

Evreii au fost ţinuţi închişi în sinagogă câteva zile, până s'au golit cu desăvârşire casele lor. Nu li s'a dat nici un fel de mâncare. Paznicii civili puşi de locuitori, i-au schingiuit în toate felurile. Mai cu seamă premilitarii au arătat ce pot.

Notarul comunei, *Pădure Ilie*, care fugise cu trupele române şi a revenit odată cu ele, a bătut cu un lanţ greu, pe tinerii evrei cari au cerut pâine dela locuitorii neevrei.

După câteva zile, în conformitate cu ordinele primite, evreii au fost porniţi pe jos spre lagărul din Storojineţ. Pe drum, premilitarii cari îi escortau i-au desbrăcat de restul hainelor ce le mai aveau evreii, i-au lăsat numai în cămăşi şi ismene.

Tot pe drum, premilitarii şi nepremilitarii, între cari: *Policiuc Vasile*, *Coruciuc Vasile*, fraţii *So-*

fronie, etc. (unii din ei sunt azi refugiaţi aproape de Bucureşti) au bătut grav pe: *Lincks Saly (Drimer)*, pentrucă în timpul ruşilor a fost învăţătoare (de două ori i-au frânt braţul drept, încât a fost adusă la Storojineţ în nesimţire); pe *Freilich Beno*, pentrucă, sub ruşi, a fost secretarul comunei; pe învăţătorul *Katz*.

La SIRET, întreaga populaţie, şi evrei şi neevrei, a fost evacuată încă înainte de a începe războiul, la 22 Iunie 1941. Dar neevreii au revenit după 12 ore. In trei ore numai, evreii au fost încolonaţi, fiecare în mână cu ce a putut lua la repezeală, şi duşi la gara Dorneşti, de unde, în vagoane de vite, la o cărămidărie din Calafat. A rămas doar o parte, cu autorizaţii dela poliţie. Pe urmă s'a dat ordin ca şi aceştia să plece. Vreo zece bătrâni, unii bolnavi, n'au putut executa ordinul grăbit de evacuare. In strada Gării locuia hahamul *Moise Şoihăt*, cu bătrâna lui soţie. El era orb. Nici n'au aflat de ordinul de evacuare. In altă stradă se afla, bolnav de multă vreme, *Meir Herş Şchechter*, bătrânul învăţător de ebraică, un adevărat învăţat, cunoscător a multe limbi, noui şi vechi. Şi încă 8 bătrâni: *Klier*, comerciant, cu soţia şi două fete, *Merdler*, croitor, cu soţia, etc., în totul zece „primejdioşi spioni iudeocomunişti".

Au fost găsiţi de armata română, duşi în lunca Siretului, desbrăcaţi complect. Şi-au bătut joc, acolo, faţă de lume, de cele două surori *Merdler*, una de 21 de ani, alta de 30 de ani. Pe urmă i-au împuşcat

pe malul Siretului, spre bucuria *întregii* populații locale. Spun martorii că a fost un adevărat delir, cum numai la canibali când devorau pe albi. Mai ales jubila grefierul *Dubneanu*, vechiu antisemit:

— Inainte de-i împușcați, întrebați-i unde au pus banii, să ne putem folosi de ei!

Intreaga populație, în frunte cu autoritățile, a pornit apoi la jaf. S'a furat și aici totul. Casele au fost complect golite.

Primarul, *Severin Popovici*, a furat mai mult ca toți.

Și aici, ca pretutindeni, trebue să nu uităm că populația a trăit totdeauna în foarte bună înțelegere. N'a existat nici un motiv de răzbunare.

Numai ordinul care obliga pe locuitori să facă orice cu evreii, timp de 24 de ore, a fost, se pare, de vină.

Azi, din 3.000 evrei câți au fost deportați, s'au mai întors 400. Orașul sfânt al vestitului Vijniței-Rebe (rabinul din Vijnița), centrul hassidimilor din regiune, e o ruină. Templul cel mare a fost făcut grajd și closet pentru trupe. Cimitirul, cu pietre pe care erau inscripții tocmai din anul 1500, e complect distrus.

Județul Rădăuți

In orașul RĂDĂUȚI povestea a început încă în 1940, când rușii au intrat în Bucovina și armatele române s'au retras.

Inainte de a se retrage, românii au adunat evreii din toate satele județului Rădăuți și i-au dus în lagăr, la Suceava, de unde mai târziu au fost deportați în Transnistria.

Au fost, atunci, evacuați evreii din: *Vicov de sus, Vicov de jos, Straja, Brodina, Putna, Bilca.* In total cam 300 de familii.

La VICOV DE SUS, unde au trăit șase familii evreești, au fost întâi ridicați bărbații: *Bartfeld Israel* (fabrică de cherestea), *Mayer Mayer* (măcelar), *Frühling* (funcționar la fabrica de cherestea) și încă vreo trei. Soldații români i-au dus în comuna VOITINEL și i-au împușcat pe un deal. Pe urmă au poruncit țiganilor din sat să-i desbrace si să-i înmormânteze.

In timpul rebeliunii legionare, la 22 Ianuarie 1941, legionarii, sub conducerea șefului poliției, *Prelipceanu*

(originar din Horodnicu de jos, jud. Rădăuți) au adus la poliție un grup de evrei, de preferință bogătașii orașului. Au fost aduși și doi bătăuși, doi țărani tineri, români, din Badeuți. *Tannenbaum Leon* (manufactură) a murit în timp ce era bătut. *Salo Iahr* (fierărie) a zăcut luni de zile după aceea. *Dlugaci*, intendent la templu, a murit pe drum încă, din cauza bătăii. Industriașul *Isidor Hart* a fost împușcat de un grup de 4 legionari, în locuința lui, în centru, în fața sediului legionar. Spuneau că a tras cu o mitralieră în sediul lor.

Nenumărați evrei au fost atunci bătuți de legionari în orașul Rădăuți.

Rădăuți era, pentru evrei, un oraș cu deosebire prețuit. Un oraș evlavios. Avea 23 de sinagogi. N'a mai rămas, după evacuarea armatei române și germane, nici o sinagogă. Au fost distruse, sau prefăcute în grajduri, magazii, depozite.

Iar din pergamentul celor 157 de suluri sfinte (Thora) lăsate în păstrare, la deportarea evreilor, unui om de încredere, *Kuczinsky*, regimentele în trecere și-au făcut tobe, iar cizmarii au făcut căptușală pentru pantofi. Când evreii au revenit — 1000 au mai rămas, din cei 9.200 câți au fost deportați, în entuziasmul populației locale care și-a împărțit prada, în Transnistria — și au vrut să înmormânteze, după datină, resturile sulurilor, au înmormântat, cu toată pompa, tobele și pantofii ce au mai putut aduna!

Pentrucă nu mai aveau evrei vii asupra cărora să-și reverse ura, trupele în trecere prin Rădăuți s'au repezit asupra morților. Cimitirul a fost răvășit cum nu ne putem închipui. Gardul desființat,

toate pietrele funerare răsturnate și sparte, mormintele răscolite, monumentul eroilor din războiul trecut și monumentul martirilor măcelăriți în 1940, distruse.

In TEREBLECEA (jud. Rădăuți), pe Siret, la graniță, prima patrulă română care a intrat după evacuarea rușilor, a întâlnit, la marginea satului, pe *Eduard Schäffer* (de 18 ani), cu o farmacistă (de 21 ani):

— Incotro?

— La mama, la Siret.

— Jidan?

— Da, evreu!

— Dacă e jidan atunci e comunist. Trebue împușcat.

L-au împușcat. Au împușcat și farmacista: dacă mergea cu un jidan era și ea comunistă. *Schäffer* n'a murit la primul glonte. I-au mai tras câteva, amuzându-se, în diferite părți ale corpului. Pe urmă l-au desbrăcat și i-au luat totul. Mai târziu, când a venit maiorul care comanda batalionul respectiv, a protestat foarte sever că au omorît un tânăr.

Dar soldații n'au știut că maiorul va protesta. Aflaseră și ei că 24 de ore e voie să faci orice cu evreii.

— Dacă primul care ne-a ieșit în cale e comunist, atunci toți sunt aici comuniști!

Au împușcat pe toți evreii din Tereblecea. 18. Pe *Rudolf Schäfer* (35 ani), comerciant. Pe *Srul Schäfer*, cu soția. Au împușcat familia *Tuțiu Aizenberg*, comerciant, pe soția și pe fiica lui. I-au îngropat țăranii în curtea casei.

La OPRIȘANI (Rădăuți) au omorît cam 10 evrei, între cari și pe familia comerciantului *Ornștein*.

Județul Suceava

SUCEAVA a cunoscut masacre încă în 194[illegible] când au venit rușii. Trupele române care se r[illegible] trăgeau, au fost pline de bestii. Nenumărați evr[illegible] au fost omorîți, în sate, de către militari, în t[illegible] județul. Evreii au fost alungați și trimiși în oraș. Dar nu mulți au ajuns. Fiecare familie care a ajun[illegible] în Suceava și-a adus, drept bagaj, și câțiva morți. Dar cei mai mulți — sute și sute — au rămas acolo, în satele în care au fost uciși.

In urma mobilizării generale, evreii au pornit ș[illegible] ei să se prezinte la „datorie". Au fost asasinați p[illegible] drum sau aruncați din trenuri. Când s'a făcut sece[illegible] rișul, țăranii au găsit nenumărate cadavre descompuse. Comunitatea din Suceava a adunat pe ascuns aceste cadavre și le-a înmormântat într'o groapă comună, care a fost însă devastată mai târziu.

In oraș au fost omorîți mai puțini (*Lax*, etc. etc.). Dar teroarea exercitată de organele guvernului Gigurtu, și apoi de legionari, a fost mai blestemată

decât moartea. Se căutau comuniști. Se descopereau, se inventau.

Era o adevărată obsesie pentru evrei, să distrugă tot ce e roș în jurul lor. Au desfăcut plăpumile și au distrus fața roșie din care sunt făcute; au distrus fețele roșii dela perne; rochiile roșii (unii le-au vopsit în negru); au distrus florile roșii din grădini, s'au ferit să cumpere mere roșii, un cârciumar a vărsat la canal vinul roș ce-l avea. Nouă ni se par azi ridicole aceste lucruri; sau inventate; sau măcar exagerate. Dar iată că o fetiță avea o fundulită roșie la codițe: întreaga familie a fost înaintată, sub escortă mare, Curții Marțiale. Intr'o sinagogă, sulurile sfinte au fost găsite îmbrăcate într'o podoabă de catifea roșie. Comitetul sinagogii, calificat drept „soviet", și-a primit pedeapsa.

In Octombrie 1941, teroarea din oraș și județ ia sfârșit: spre satisfacția manifestată a populației locale, cei 5.400 evrei sunt deportați în Transnistria, odată cu toți evreii din județele Suceava, Câmpulung, Rădăuți, Storojinet și Dorohoi (jud. Dorohoi și Hotin aparțineau și ele Guvernământului Bucovina).

Primul transport din Bucovina care a fost deportat în Transnistria, a fost cel al evreilor din Suceava, Ițcani, Burdujeni.

In ziua de 9 Octombrie 1941, la ora 8 dimineață, evreii au primit ordin că n'au voie să părăsească locuința. Câte trei persoane din conducerea fiecărei comunități, au fost chemate la Prefectură sau poliție, unde li s'au citit unele pasagii din ordjnul de deportare — nu li s'a comunicat destinația. In *patru*

ore (în unele locuri în 2—3 ore) toți evreii trebuiau să părăsească localitatea. Nu li s'a dat voie să ia decât strictul necesar, 25 kg. de bagaj, cel mult și 2.000 lei. Toate bijuteriile și obiectele prețioase trebuiau depuse la Primărie. „Cine nu se supune în totul acestor dispoziții, va fi împușcat!"

Autoritățile au spus că evreii nu pot lua bagaj mult, deoarece vor merge pe jos, sute de kilometri. Adevărul era că vroiau să pună mâna pe averile evreilor, așa cum s'a și întâmplat.

In IȚCANI, cei 300 de evrei s'au adunat în curtea primăriei, fiecare cu o boccea sau o valiză, fiecare cu obiectele de preț pe care le-a predat unei comisiuni care funcționa în cabinetul primarului. Comisiunea era formată din: primarul *Niculae Ciubotaru*, căpitanul de jandarmi *Ilisiu* (azi maior și comandantul legiunii de jandarmi Suceava), și șeful depoului C.F.R., *Mihai Gaita*.

S'au adunat mari cantități de bijuterii, aur, argint, tot felul de obiecte prețioase, evaluate, atunci, la cel puțin o sută de milioane. Nu s'au dat nici un fel de dovezi de primire. S'au umplut două valize mari. Aceste obiecte nu s'au depus nicăeri, s'au împărțit între membrii comisiei.

Evreii au depus la primărie și inventare de tot ce au lăsat în case. Aceste inventare au dispărut odată cu lucrurile respective.

Era jale mare: convoae de evrei, bătrîni, bolnavi, copii sugaci, purtați pe umeri de părinți, au mers pe jos, pe ploae și în noroi, aproape cinci kilometri,

până la locul de adunare. Rabinul, cu sulurile sfinte, era în frunte, ca să-i încurajeze.

A doua zi după plecarea evreilor, locuințele lor au fost prădate chiar de către autorități, de membrii comisiei de mai sus, cu concursul șefului de post, plutonier *Călin*. Totul a fost împărțit, în părți egale, între jefuitori. Ca să nu afle populația, au vândut la licitație o mică parte din mobilele și obiectele lăsate de evrei.

In aceleași condițiuni, sub directivele colonelului *Zamfirescu*, comandantul cercului de recrutare Suceava, și a maiorului *Gh. Botoroagă*, comandantul legiunii de jandarmi Suceava, s'a evacuat restul evreilor din orașul și județul Suceava. N'au fost iertați nici bolnavii, nici paralizații, nici trei bolnavi internați în spital. (*Tenenhaus Idel*, căruia înainte cu câteva ore i se amputase în spital un picior și care a murit astfel pe drum și a fost aruncat din tren).

Un medic evreu, bolnav, în vârstă de 74 de ani, a fost scos din spital și asvârlit, ca un cadavru, într'o căruță țărănească, spre a fi dus la gara Burdujeni. A murit pe drum.

Doctorul *Bona*, medicul spitalului Suceava, a asistat la această scenă, ba a contribuit chiar la asasinarea colegului său.

In loc să se oprească în gara *Atachi*, deportații au fost coborîți, noaptea, în plin câmp, unde i-au mai jefuit și soldații de pază (din Reg. 3 grăniceri) și bande de civili. *Osias Goldhammer* (din Suceava) și *Herman Racover* (din Iței) s'au opus la jaf. Au fost împușcați pe loc. Alții au fost înjunghiați. Mulți au fost lăsați și fără cămașă.

Actualul consilier la Curtea de Apel, *Marino*, atunci sublocotenent, a furat dela evrei toate lucrurile de valoare (le-a scos din degete și verighetele de aur). N'a dat nici o dovadă de primire.

Inainte de a trece Nistrul, s'au cercetat iar odată bagajele rămase. Unii evrei mai ascunseseră ceva bijuterii, inele în deget, etc. O nouă comisie militară a jefuit restul bijuteriilor și banii, dând în schimb ruble la curs ridicat.

Evreii cari au venit din alte locuri, cu celelalte transporturi care au urmat, au putut să-și aducă mai multe bagaje. In felul ăsta au putut face schimb cu populația din Transnistria, așa că și-au mai astâmpărat foamea.

Dacă banditii (adică autoritățile) din Suceava n'ar fi înșelat și jefuit pe evrei, lăsându-i fără nimic, n'ar fi murit din ei atâția, de frig, de foame, de boală. Nici un sfert din ei nu s'au mai întors.

Primarul din Iţcani, *N. Ciubotaru*, a fost judecat în 1943 de tribunalul Suceava și condamnat. La retragere nemții l-au eliberat. Azi e plutonier reangajat la oficiul aprovizionării dela spitalul militar Sf. Iosefina din Timișoara. Iar maiorul *Ilisiu* e tot comandant al legiunii de jandarmi din Suceava.

Județul Cernăuți

In SADAGURA (Jud. Cernăuți) trăiau 654 evrei. Mai trăiau acolo ucraineni, poloni, români.

După ce, într'o Duminică, a intrat în localitate prima patrulă românească (4—5 oameni), tinerii *Niculae Levitzky, Serbiniuc, Șerbanovici, Novac, Superzon, Tenovici*, și alții, sub conducerea lui *Rusu*, s'au instalat la primărie. Țara lor!

Au format o „gardă națională" și la 9 seara, înarmați cu puști, au mers din casă în casă (la evrei, bineînțeles) și au scos, așa desbrăcați cum sunt la acea oră locuitorii unui târgușor, în cămăși și ismene, 72 de persoane, bărbați, femei, copii. Au scos pe aceia pe care îi cunoșteau mai bine, cu cari erau mai buni prieteni. Nu trebuiau să-i caute, mergeau la loc sigur. I-au dus la primărie.

La miezul nopii i-au mânat pe un deal vecin, în pădure, lângă tranșee făcute mai de mult. I-au înșirat la marginea tranșeelor, cu fața spre tranșee, și i-au împușcat dela spate. Au asistat și vreo 50 de locuitori la acest masacru.

Au fost uciși atunci: *Kerner Abraham*, comerciant, cu soția și doi copii; *Zimmer*, învățător, cu soția și un copil de un an pe care îl ținea în brațe când a fost împușcată; *Taub Iacob*, comerciant, cu fiicele: *Ana* și *Malța*; familia *Șternberg*, alcătuită din 4 surori: *Fany*, *Tuța*, *Lea*, *Gusti*; *Hutman Iosef*, tâmplar, cu soția și două fete, *Tony* și *Saly*; doamna *Gottlieb*, cu doi copii; *Butu Schäffer*, dentist; *David Reiș*, croitor, cu soția și doi copii; *Bulba*, tâmplar, cu soția și doi copii; *Bernard Hutman*, blănar, cu soția (abia se căsătoriseră, erau în luna de miere).

Familia *Gravierer Iosef* (comerciant) a fost dusă toată la moarte: el, soția, doi băeți și o fată; dar numai fata, *Ruty* (14 ani) a fost omorîtă; ceilalți s'au asvârlit (ori au căzut de spaimă) în groapă și s'au salvat. Unul din băeți, *Martin*, a fost lovit și el, dar nu mortal.

A mai scăpat un bărbat care, înainte de a începe masacrul, pe când erau înșiruiți lângă tranșee, profitând de întuneric, a fugit, s'a ascuns între pomi și a fost martor la măcel. Și o fată a scăpat: a sărit în groapă, la primele salve, s'a ascuns sub părinții ei, morți, pe urmă a fugit din groapă.

A mai încercat un evreu să fugă. L-au observat, au tras în el cu un glonte dum-dum.

Multă vreme s'a auzit, în noapte, din șanț, un copil de țâță scâncind.

Patru zile au trecut dela plecarea rușilor până la intrarea armatei române în localitate. Pentru ce populația locală n'a ucis în aceste patru zile, pentruce a ucis abia când a intrat prima patrulă română? Pentrucă dela patrula română au aflat că timp de 24 de ore e voie să se facă orice cu evreii!

În aceeași noapte au avut loc toate (sau aproape toate) masacrele din Bucovina.

Și aici, ca în toată Bucovina, locuitorii trăiseră foarte bine *(cum nu se poate mai bine*, o spun locuitorii), între ei. Nu cu inimă ușoară — se „scuză" localnicii! — au omorît pe cei 70 de evrei. Dacă aveau ceva cu ei, ucideau pe toți cei 654 din târg, nu numai 70.

Iată, de pildă, șeful criminalilor, *Rusu*, era, mai înainte, un om foarte cum se cade, vechiu prieten și coleg la football cu evreul *Schäffer*. Totuși, chiar el l-a omorît, n'a vrut să știe de nimic.

Luni noaptea, aceeași bandă a scos pe toți evreii din case, și i-a adus în sala primăriei.

Levițchi, de exemplu, a fost la *Gronich Iacob*, optician, cu care era bun prieten:

— Îmbracă-te și hai cu mine!

— Cum, pe mine, mă?!

— Nu te cunosc! Acum a venit timpul meu și trebue să mergi cu mine! Prietenia noastră nu mai există!

Marți s'a instalat o comisie de judecată: *Rusu*, *Șerbanovici*, *Penteleciuc*, și alții. Care din evrei au fost constatați comuniști, au fost băgați în lagăr la Primărie. Restul a fost eliberat.

Dar pentru ce i-au adus întâi *pe toți* la primărie? Puteau să constate cine e comunist și să ridice

de-acasă numai pe aceia! Iată pentru ce: în timp ce toți evreii erau închiși la primărie, localnicii au spart casele evreilor și au jefuit tot ce s'a putut: îmbrăcăminte, obiecte de valoare, mobilă.

După cinci zile, a venit în JUCICA NOUĂ (o suburbie a Sadagurei), o patrulă de câțiva soldați, cu un subofițer.

In școala primară lucrau (Muncă obligatorie) patru evrei: *Katz Adolf*, fotograf, *Bick*, croitor, *Schindler*, croitor, *Kinsbruner*, elev de școală (de 16 ani). Adunau lemne.

Novac, primarul din Jucica, a venit la ei cu un caporal din patrulă și i-a luat pe toți patru:

— Hai, că aveți de lucru în altă parte. Asta nu-i treabă pentru voi, băeți subțiri!

I-a dus lângă cazarma părăsită a regimentului 12 Artilerie. De mult era acolo o groapă fără întrebuințare. Au legat la un loc pe cei patru. *Novac* și caporalul i-au împușcat, au scos și furat bocancii, i-au buzunărit, le-au luat totul. Pe urmă i-au asvârlit în groapa descoperită.

După o lună, deoarece cadavrele miroseau, pretura din Sadagura a dat voie să fie scoși din groapă și să fie duși în cimitirul evreesc. Au fost găsiți legați unul de altul, buzunările toate scoase în afară, lui *Katz* îi lipsea jumătate de braț.

Toți evreii din Sadagura au fost luați la Munca Obligatorie: bărbați și femei. Erau socotiți un bun public, de care oricine putea dispune. La fel tot ce le mai aparținea. Mai în fiecare noapte erau

vizitați de concetățeni cari își alegeau ce vroiau, de față cu proprietarii evrei. Sub patronajul primarului.

Primarul. *Bartoi*, a oferit târgului său și alt spectacol. Intr'o *Sâmbătă* a pus să se adune la primărie evreii cei mai habotnici, vestiții hassidimi ai marelui rabin din Sadagura, *Landau*, cel puțin egal cu un mitropolit, renumit peste mări și țări. Le-a dat niște mături mari, neobișnuit de mari, și i-a pus să mature strada principală, lângă școala primară. Rabinul a fost numit șeful acestor măturători, cu poruncă să bage bine de seamă să mature evreii cum trebue. O gardă civilă, impozant înarmată, păzea pe măturători.

Locuitorii s'au adunat și au făcut mare haz că „sfinții", toți în haine de sărbătoare, caftane și căciulițe, lucrează de zor, tocmai în zi de Sâmbătă.

In urma succesului obținut, primarul a repetat de mai mute ori acest spectacol, până când a fost pus alt primar.

A fost și un lagăr la Sadagura, pentru o parte din evreii din județul Storojineț.

Comandant al lagărului era un căpitan de treabă. Probabil că nu în timpul său au fost puși bărbații dela 16—18 ani, să deșerte niște closete, cu cești, cu farfurii și cu mâinile și să ducă totul într'o groapă mare, la baltă.

Orașul Cernăuți

La evacuarea trupelor sovietice din CERNĂUȚI, o bandă restrânsă de ucraineni, între cari unii „intelectuali", a alcătuit un comitet „național", și a înfipt la primărie drapelul propriu (galben-albastru) alături de drapelul român și de cel hitlerist.

Prima patrulă română venită în recunoaștere, a intrat în oraș Sâmbătă 5 Iulie 1941. A luat contact cu populația locală, a dat instrucțiuni pentru organizarea măcelului. Spre seară s'a retras.

A doua zi, Duminică, au intrat trupele de avantgardă române și germane, pe șoselele principale: șoseaua Siret-Cernăuți, strada Transilvaniei, și șoseaua Herța-Cernăuți.

Evreii erau ascunși. Se aflase prin radio că înainte cu câteva zile, au fost măcelăriți la Iași, aproape 12.000 evrei. Dar pericolul era și mai aproape. Țăranii care veneau din sate povesteau că în toate localitățile din jurul orașului au fost omorîți toți evreii.

Trupele române au luat contact cu populația din cartierele periferice: Mânăstiriște (unde locuiau ucraineni, români și evrei) și Horecea (români și evrei). Conduse de localnici, patrule române comandate de subofițeri au intrat în toate casele evreești din aceste cartiere. Parte din evrei au fugit, cei mai mulți au fost împușcați. fie în casele lor, fie pe când fugeau spre centru.

S'a aflat imediat că, comandanții trupelor române au acordat trei zile libere, când fiecare poate face ce vrea cu evreii. Orașul era prea mare și evreii prea mulți, ca să-i ajungă 24 de ore. ca în restul târgurilor și satelor bucovinene.

(Intr'adevăr, după trei zile crimele au încetat).

In str. Războeni, în str. Romană (partea de jos), str. Storojineț, soldații au făcut ce au vrut. Bande de ucraineni (tăetori de lemne, îngrijitori de case, măturători), indicau casele evreești și colaborau cu soldații ca să prade tot ce era mai la îndemână și mai valoros. Au luat parte și unii români, dar mai puțini la număr: parte din români, îndemnați de autorități, fugiseră încă la intrarea rușilor, altă parte, care știa că are de dat socoteală pentru multe, s'a retras odată cu nemții (cei mai mulți au declarat chiar că sunt germani, ca să se bucure de avantagiile pe care o comisie germană le acorda evacuaților nemți).

A fost un jaf și un măcel care trebue să rămână în istorie.

In str. Transilvaniei, *Haim Walter*, negustor de vite, a fugit prin grădina casei. Soția lui s'a întors

să mai scoată niște haine. Vecinii au arătat că e evreică și că scoate lucruri din casă (din casa ei). Soldații s'au luat după ea și au împușcat-o în curte.

In cartierul Horecea era o casă mare a fraților *Șciovici* cari avuseseră acolo băcănie. Chiar foștii clienți au prădat totul. Șaiovici s'a ascuns în pivniță. Pentrucă aveau destul ce jefui sus, oamenii n'au mai avut timp să-l omoare. Fiecare a plecat încărcat cu toate bunătățile. Când s'au întors să-l omoare, nu l-au mai găsit. Câțiva vecini, evrei și neevrei, l-au tras afară din pivniță, printr'o ferăstruică.

In schimb au ucis pe *Sternberg*, din aceeași casă, desenator la direcția cadastrului. Omul a fugit, soldații l-au urmărit și l-au împușcat. A stat trei zile pe calea ferată.

Schafer, fruntaș social-democrat, depozitar de lemne, mare filantrop, se întorcea dela spitalul evreesc, unde era efor. In piața Fântânei l-a împușcat o patrulă română. A murit în spitalul pe care-l conducea.

In strada Romană a fost ucis de soldați *Ozias Gross* (boiangerie).

In suburbia Mânăstiriște, surorile *Schäffer (Sura* și *Rifca)*, s'au ascuns într'un pom. Vecinii le-au denunțat imediat ce au apărut primii soldați. Au fost împușcate chiar în pom.

Multe sute de evrei au fost atunci împușcați. Oricine era indicat de localnici. Nu se poate ști exact numărul morților, deoarece mulți au fost imediat îngropați, izolat. Cei mai mulți au fost puși în gropi comune, la cimitirul evreesc, câte 250 într'o groapă. Există două gropi pline și una începută.

A doua zi au apărut mulțime de localnici din cartierele Roșa, Mânăstiriște, Horecea, Caliceanga, toți cu banderole cu crucea încârligată. Impreună cu patrule germane conduse de ofițeri, au pornit să vâneze evrei. Au intrat în toate casele, au adunat convoaie, bărbați, femei, copii, bătrâni, bolnavi, și i-au dus în curtea Primăriei, în curtea legiunii de jandarmi, în garajul uzinei electrice. Mii de evrei au fost îngrămădiți în cele trei locuri. Au găsit și un evreu, fost funcționar de Bancă, bolnav de inimă și care nu putea merge. L-au prins de guler si de mâini, l-au târît, pe trotoar, până la primărie.

La primărie, evreii au fost ținuți câteva ceasuri. S'au adus două mitraliere, evreii au fost poftiți să stea cu fața la perete, un plutonier a ordonat soldaților:

— Incărcați!

Pe urmă s'a adresat evreilor:

— In 15 minute veți fi executați!

De mai multe ori a repetat acest joc.

In garajul uzinei electrice, paza o făceau gardienii publici (înarmați cu pușți) conduși de comisari. Au cerut toate buletinele de populație și celelalte acte și le-au rupt. Foarte mulți evrei au fost bătuți cu patul armei. Comisarul șef *Grosaru* a strigat gardienilor:

— De ce bateți, măi băieți?

Dar cu capul și cu mâna îi îndemna:

— Dați-i vârtos înainte!

Evreul *Geiger*, șef controlor la Percepție, a observat acest lucru. Cu mare greu a scăpat doar cu o simplă bătaie.

Poliția a organizat echipe care au mers prin străzile mai principale: Iancu Zotta, Miron Costin, Iancu Flondor, Mărășești, au ridicat pe evreii mai de seamă și i-au închis la Azilul municipal de bătrâni (str. Cuciurul Mare). Au fost ținuți acolo zece zile, fără mâncare, apoi trimiși în lagăr la cazarma din suburbia Roșa. N'a scăpat decât cine a dat, comisarului Grosaru și altora, cel puțin 20.000 lei de cap, un ceas de aur, sau bijuterii. S'au adunat kilograme de aur. Grosaru a fost mai târziu denunțat, s'au găsit la el mari cantități de aur și bijuterii. A fost demis. Probabil la cererea lui, ca să-și poată face un magazin grozav, unde a folosit funcționari evrei.

Evreii duși la legiunea de jandarmi, au fost bătuți îngrozitor (avocatul *Bruno Fischer*, de exemplu).

Spre seară, evreii prinși au fost eliberați, după ce li s'au controlat buzunarele și li s'a furat tot ce avea oarecare valoare.

Marți a venit în oraș Gestapoul și s'a instalat la hotelul „Schwarzer Adler" (Pajura neagră).

Și-a inaugurat activitatea trimițând o patrulă să ridice de acasă pe prim-rabinul orașului, dr. *Mark*, pe primul cantor *Gurman* și trei persoane din corul Templului. Au fost ținuți în liftul hotelului „Pajura Neagră", până Miercuri.

Pe urmă au încercuit străzile: Mircea Vodă, Iancu Zotta, Mărășești, I. Flondor, general Prezan, etc.. Patrule germane conduse de ofițeri, au umblat din casă în casă, au scos bărbații, i-au încărcat în camioane și i-au dus la Palatul Cultural din piața Va-

sile Alecsandri. Cam 1500 persoane. Au fost ținuți acolo în picioare de dimineață până seara. După amiază, pela ora 5, a venit o comisie germană în frunte cu un maior. Maiorul a poruncit evreilor să defileze în fața lui. A ales pe bărbații tineri, pe cei mai frumoși, pe cei mai voinici, și pe intelectualj (*Engler*, mecanic-lăcătuș, str. general Prezan 1, a fost ales pentrucă era îngrijit îmbrăcat și purta ochelari, astfel că arăta ca un... intelectual). Cei aleși, peste o sută, au fost duși în altă sală. Nu se știa pentruce. Pe urmă au fost duși spre Prut, acolo unde a fost dus și rabinul dr. *Mark*. S'a aflat apoi că au fost împușcați la Bila, pe malul Prutului, după ce au fost torturați și schingiuiți de soldați S.S. și de legionari. S'au adus în grabă 20 de evrei care au săpat gropi pentru cei împușcați. Li s'a pus în vedere groparilor că vor păți la fel, dacă vor spune cuiva ce au văzut.

Când, a doua zi, au venit soțiile și copiii celor ridicați înainte cu o zi, să se intereseze la Prefectura Poliției de soarta celor dispăruți, au fost bătuți fără nici o milă. Gardienii publici erau de o sălbăticie de neînchipuit. La orice prilej băteau pe evrei, la pâine și oriunde.

Rabinul, și cei câțiva arestați odată cu el, au fost supuși la chinuri groaznice, înainte de a fi asasinați din ordinul căpitanului *Finger* dela Gestapo. In timp ce rabinul era condus la locul de execuție, în noaptea de Marți spre Miercuri, nemții au dinamitat și incendiat cu bombe incendiare, monumentala clădire din centrul orașului, Templul cel mare (evreesc), cu

care prilej au ars şi multe alte clădiri mari din centrul oraşului.

Iată cum povesteşte o fetiţă, *Annie*, (azi în Bucureşti, în clasa patra primară, adoptată de un inginer-chimist), un caz din cele multe. Fetiţa avea şase ani când era la Cernăuţi, iar când a povestit, domnului A. Munte, cele de mai jos, avea şapte ani:

„... Dimineaţa au intrat mulţi soldaţi cu puşti la noi în casă, acolo, la Cernăuţi. Căci eu de acolo sunt. Ne-au găsit la masă, beam ceaiul. Papa şi mama s'au speriat. Eu nu.

„Nu ne-au dat voie să luăm nimic. Am coborît cu ei şi ne-am urcat într'un camion. Maşina mergea şi noi stăteam în picioare. Mama mă ţinea lipită de ea. Am ieşit în câmp, am trecut prin sate şi păduri, apoi maşina a stat. Ne-au dat jos. I-au luat tatei ceasul, inelele şi banii. Mamei i-au smuls cerceii din urechi. Mie nu mi-au luat nimic. Ba unul a vrut să mă mângâie pe obraz, dar am tras capul. Apoi papa s'a îngălbenit, iar mama a căzut în genunchi, a pupat cismele la câţiva, rugându-se să nu ne omoare. Ei râdeau. Mama m'a ascuns sub fustele ei şi s'a făcut aşa, dunkel, ca noaptea. Atunci, ştiţi, inima-mi bătea tare şi mi-a fost frică. Am auzit împuşcături şi pe urmă nimic. Când am scos capul de sub fustele mamei, un domn m'a ridicat în braţe. El m'a adus aci, la Bucureşti. Mama şi papa erau morţi, acolo pe câmp. Nu mişcau şi nu vorbeau. Ei n'au nici o durere, nu-i aşa? Morţii merg în cer, unde e Dumnezeu şi-i bine".

Evreii rămaşi în clădirea Palatului Cultural, au fost triaţi de poliţie. Operaţia a durat până seara târziu. Când au fost eliberaţi, toţi odată, trecuse de mult de ora 6, până când era permisă circulaţia. Astfel că la ieşire chiar, în Piaţa Teatrului, evreii au fost întâmpinaţi de patrule române. Patrulele au tras din belşug. Oriunde fugeau evreii, întâlneau patrule. In case nu se puteau refugia, pentrucă oamenii încuiaseră, de frică, mulţi fugiseră chiar. Toate patrulele au tras. Au fost ucişi mai toţi cei o mie şi ceva de evrei găsiţi nevinovaţi şi eliberaţi din Palatul Cultural.

Puţini cari au scăpat, au fost arestaţi, pentrucă circulau peste ora reglementară, şi executaţi la Prut. *(Eberhardt*, tânăr de 20 de ani, str. general Prezan 7).

A doua zi, Miercuri, cadavrele au fost încărcate în căruţe, câte 20, şi înmormântate de-avalma în gropi făcute de alţi evrei.

După *aprecierile* făcute de primarul de mai târziu al oraşului (pe-atunci prim ajutor de primar), av. dr. *Traian Popovici*, în aceste zile au fost ucişi în Cernăuţi cam 2.000 de evrei. Dar după aprecierile populaţiei, n'au fost mai puţini de 5.000. Deosebirea de cifre s'ar putea datora şi precizărilor făcute de dr. Popovici: „...nu cunosc împrejurările în care au căzut, dacă în luptă dreaptă sau în urma atrocităţilor trupelor care au trecut prin Cernăuţi, — bănuesc însă că din pricina urei de rasă...".

Când dr. Tr. Popovici a venit în oraş, la 9 Iulie 1941, a găsit un oraş complectamente mort,

populația îngrozită, ascunsă prin beciurile caselor. Aspectul orașului era lugubru. Majoritatea prăvăliilor devastate, clădiri fumegânde și, după relatările funcționarilor dela Primărie, în împrejurimile orașului și în suburbii, nenumărați morți din rândul civililor.

Armata română, armata germană, poliția și populația locală, au colaborat într'o înțelegere deplină în aceste zile, la asasinarea evreilor.

A urmat o epocă destul de grea pentru evreii cernăuțeni. O epocă de teroare, patronată de primarul municipiului, dr. *Strejac*, de prefectul județului, dr. *Nicu Lupu*, și de *Cojocaru*, șeful Siguranței din Bucovina (care a făcut multe alte ticăloșii: din ordinul său au fost arestați și maltratați sălbatec, 44 evrei refugiați politici din Polonia, pe urmă i-a trimis înapoi și i-a predat nemților, cari i-au dus la Lublin sau la alte tabere de exterminare. Deși inspectorul general *Păun* s'a opus, și deși a fost avertizat de radio Moscova și radio Londra, *Cojocaru* a continuat bestialitățile sale față de evreii bucovineni și față de polonezii ce se refugiau în țară).

Prima dispoziție a guvernatorului de atunci locot. colonel *Rioșanu*, a fost interzicerea pentru evrei de a mai exercita vreo meserie sau profesie (chiar aceea de medic). Ca să se poată lua carnetele de meșter dela meseriașii evrei, s'a anunțat că fiecare meseriaș evreu trebue să depună carnetul de meșter la Camera de Muncă, pentru preschimbare. Bineînțeles că au fost oprite și nu s'au mai dat altele. (E drept că s'au găsit unii funcționari cari au sfătuit

pe evrei să nu depună carnetele; dar tot nu le-a folosit la nimic, n'au mai putut lucra).

Așa dar, prima dispoziție a guvernatorului antonescian lovea direct în *muncitori*.

Directorul departamentului Interne, al Guvernământului bucovinean, era *Tudor Popescu*, intim colaborator al guvernatorului. De el depindea viața evreilor.

Încă în primele zile, prefectul a dat o ordonanță care poruncea schimbarea rublelor la prețul de un leu, ceeace a pauperizat imediat pe evrei. Alte ordonanțe porunceau ca evreii să depună tot ce aveau mai de preț. Circulația pentru evrei era interzisă după ora 6 seara.

Poliția își făcea și ea de cap. De la 4 dimineața veneau echipe de gardieni în casele evreilor și scoteau brutal oamenii la muncă, indiferent de profesia sau pregătirea lor. Evreii erau puși să degajeze casele dărîmate, în centru și la gară, unii erau duși la Prut, unde podurile de fier fuseseră aruncate în aer. Iarna, au fost puși să curețe zăpada (medici, avocați, ingineri), între alții și senatorul *Karl Klueger*. Evreii— mii și mii — lucrau din zori până noaptea târziu, fără nici un fel de plată, hrană, sau îmbrăcăminte, în schimb erau snopiți în bătae. La gară bătea armata română, la Prut nemții, în oraș gardienii publici și comisarii.

Evreii și evreicele făceau treburile cele mai grele și mai primejdioase: dărâmau casele, cărau cărămizi, încărcau cărbuni în vagoane, măturau străzile, spălau dușumelele la locuințele șefilor de autorități,

deveniseră servitorii orașului și ai orășenilor. Mulți evrei au murit ori s'au schilodit la poduri și la dărâmatul caselor.

Șeful biroului evrei, la Cercul Teritorial Cernăuți, care dispunea de oameni la muncă, a fost locotenentul *Iurașco*, învățător. Locuia în strada Gh. Lazăr, colț cu str. Delavrancea. Evreii îi cunosc adresa, pentrucă acasă la el se încheiau afacerile. Lua bani dela evrei ca să-i lase să stea acasă; pe urmă înainta guvernământului listele evreilor scutiți de el, ca să fie luați la muncă direct de guvernământ. A fost înlocuit cu maiorul *Rang*. Nici acesta n'a fost mai cumsecade.

Situația s'a agravat mai ales când evreii au fost siliți să poarte Steaua lui David, pe pânză galbenă cusută la piept. Era obligatorie și pentru copii. Atunci au început incidente grave: populația știa pe cine poate să bată, nu mai putea greși.

Fiecare sergent de stradă s'a îmbogățit atunci. Căci dacă dispozițiile date de șefi (bătae, arestări) le executau dezinteresați, au lucrat foarte mult și pe cont propriu și înțelegeau ca pentru un asemenea risc să fie bine plătiți. Găseau pretexte în fiecare moment, ca să se lege de evrei. Și evreii plăteau, în bani ori în natură.

Dacă chestorul poliției, *Glogojanu*, era un antisemit „feroce" (cum spun cernăuțenii), oamenii lui nu-l făceau de râs în această privință. Bătăile și schingiuirile erau o nimica toată. Ar putea mărturisi *Ionescu Traian*, șeful gardienilor publici dela Penitenciarul Chesturii de Poliție Cernăuți, în prezent

cu serviciul în București. Bătea pe evrei cu biciul. Pe unii i-a omorît astfel, pe alții i-a schilodit pe toată viața.

Acest regim nu era nimic, totuși, față de cel inaugurat pe la sfârșitul lui Iulie, și care se datorește aproape exclusiv ziarului *„Bucovina"*, singurul ziar local. Era un ziar nou, de propagandă antisovietică, antialiată și antisemită, „antifrancmasonoiudeocomunistoplutocrat", semioficiosul guvernământului, sau mai curând tutorele lui. Nemaipomenit de violent. Era scris de prof. *Ilie Mandiuc*, (liberal), *Tcaciuc-Alba*, dr. *Aurel Morariu* (fost senator liberal), *Traian Chelariu*, *Gheorghe Drumuri*, prof de liceu *Loghin*, dr. *D. Marmeliuc* (liberal), *Traian Cantemir*, *Dragoș Luța* (liberal), *Vasile Porumbiță* (soția e, actualmente, actriță la Alhambra).

Conducerea o avea *Ion Munteanu* dela inspectoratul propagandei. „Porunca vremii" ar fi putut lua lecții dela acest ziar, care avea și tipografie proprie, „națională", fosta „Eminescu", furată dela Abraham & Co. Mai toate câte au suferit atunci evreii bucovineni, sunt opera acestui ziar. Mai ales când s'a publicat în ziar un manifest-program, arătând cum să se *românizeze* Bucovina. Manifestul a fost semnat de prof. universitar *Marmeliuc*, prof. *Loghin* și dr. *Lupu Strejac*, fost medic primar al municipiului. Nu știu dacă vreunul din redactorii Bucovinei și mai ales din semnatarii manifestului, mai îndrăznesc să trăiască.

In manifest se cerea expulzarea imediată în spe-

cial a evreilor din toată Bucovina; dar şi a celorlalte minorităţi.

Când s'a impus evreilor cernăuţeni să poarte steaua galbenă, „Bucovina" a creiat o rubrică în care denunţa evrei cari nu poartă steaua sau, deşi au steaua, îşi permit să meargă pe stradă şi nimeni nu-i ucide sau îi bate cel puţin.

Când s'a restrâns aprovizionarea evreilor, ziarul a creiat o rubrică în care denunţa cum se eschivează evreii cari nu vor să moară de foame.

Articolele ziarului erau, pentru autorităţile locale, decrete-legi imediat luate în considerare. Populaţia, mereu mai atâţată prin articolele din ziar, îndrăznea şi ea tot mai mult împotriva evreilor.

Toate acestea au culminat cu înfiinţarea ghettoului şi apoi cu deportarea în Transnistria.

Un merit deosebit în deportarea evreilor l-a avut profesorul universitar *Marmeliuc*, azi domiciliat în Bucureşti, unde mai e profesor. Timp de patru ani fusese primar liberal al Cernăuţiului. N'a avut niciodată motiv să se plângă de evrei. A făcut, totuşi, demersuri stăruitoare pe lângă guvernatorul Calotescu (a plecat anume dela Bucureşti la Cernăuţi, deşi era dificil atunci) ca să obţină deportarea evreilor, ca „elemente indezirabile şi neproductive".

Încă în timpul guvernatorului Rioşanu s'a discutat organizarea unui ghetto la Cernăuţi. Dar lucrurile se tărăgănau. Până a fost numit guevrnator *Cornelia Calotescu*, având ca director al cabinetului său militar, pe maiorul — azi înaintat lt. colonel, pentru meritele sale de călău — *Stelian Marinescu*.

Se pare că înfiinţarea ghettoului a fost ideea Marelui pretorat al armatei române, venit anume în acest scop la Cernăuţi. Ideia a fost excelent primită de „mareşalul" Antonescu. Dar nu s'au dat ordine scrise. Totul s'a comunicat *verbal*.

La începutul lunii Octombrie 1941, generalul Calotescu a convocat la Cernăuţi pe şefii autorităţilor din toată provincia, ca să pună la punct deportarea evreilor. Totul trebuia făcut prin surprindere. De ce? Ca evreii să nu-şi înstrăineze averile, ca evreii să nu-şi poată lua cu ei nimic, totul să poată fi jefuit de autorităţi. Dacă evreii şi-ar fi putut pregăti din vreme plecarea, Transnistria n'ar fi azi un mormânt aşa de vast.

Evreii nu bănuiau nimic.

Era într'o zi de Sâmbătă, la 11 Octombrie 1941. Evreii au fost treziţi de un svon (nu s'a dat nici o ordonanţă, nu era nimic scris, ca frământarea evreilor să fie mai mare şi răspunderea criminalilor — credeau ei — mai mică): *Până la 6 seara, toţi evreii vor fi în ghetto. Cine va fi găsit în oraş după această oră, va fi împuşcat pe loc.*

Câteva ceasuri, evreii n'au crezut, n'au vrut să creadă. Până s'a aflat că la ora 9 dimineaţa generalul *Ionescu*, comandantul militar al Bucovinei, a chemat la Guvernământ conducerea provizorie a Comunităţii, în frunte cu dr. *Neuberger*, le-a citit câteva fragmente dintr'o ordonanţă a guvernatorului (Nr. 38 din 11 Octombrie 1941), a arătat planul ghettoului şi a cerut ca toţi evreii din partea de sus a oraşului să părăsească imediat locuinţele şi să

meargă în partea de jos, fostul cartier evreesc, în jurul străzilor: Evreească, Piata Fântânii, Ion Creangă, Morariu.

Dintr'o dată evreii au înțeles. Și au crezut. Intreg orașul, ca la un cutremur, a asvârlit în acelaș timp pe evrei din case.

55.000 de evrei, cari știau că-s condamnați la moarte, au pornit deodată spre ghetto. Bătrâni, femei, copii, din toate cartierele și toate străzile, au luat repede ce le-a venit mai întâi înainte și au pornit, în valuri, în goană (deși cu poveri grele), disperați. Nu mai era prea mult până la 6 seara. Și aveau de făcut câțiva km. până la ghetto.

Zi de toamnă înaintată, ceață, umezeală pătrunzătoare, ploae măruntă și deasă. Toți evreii cu valize, cu rucksacuri în spate, cu perne sau plăpumi în mână (nu le era permis să scoată decât ce puteau duce în spate sau în mână), cu boccele făcute în grabă, din care atârnau rufe și căzeau mereu obiecte. Fiecare alerga din altă direcție și se îndrepta în alt loc, nu se știa precis unde e ghettoul, fugeau, reveneau, se împiedicau unii de alții, țipete, plânsete, certuri. Unii duceau în mână o oglindă de cristal, doi duceau cada de bae, pe care o umpluseră cu ce li s'a părut mai necesar. Femei împingeau cărucioare de copii, în care puseseră la olaltă copii, îmbrăcăminte, obiecte de gospodărie; bătrânii alergau de colo-colo cu câte o cârpă în mână, copiii cu câte o lampă sau cu cărțile de școală, multe fetițe n'au uitat să-și salveze și păpușile.

Nemții au fotografiat din belșug acest spectacol,

de care românii și ceilalți locuitori s'au amuzat destul.

I. P. S. S. *Mitropolitul Tit. Simedrea* al Bucovinei, a venit anume cu mașina, să-și dea seama de situația evreilor. A fost foarte impresionat când a văzut un soldat român care își agățase de umăr arma, și cu mâinile sprijinea pe o bătrână bolnavă ce nu putea umbla.

Din circumscripțiile polițienești au năvălit, ca la un semn, comisarii, agenții, gardienii publici, mobilizați toți în acest scop. Aveau misiunea să mâne mai repede pe evrei și să-i oprească de a lua mai mult decât aveau voie. Numai evreii știu cât au fost bătuți atunci de slujbașii cari își „făceau datoria".

La circumscripția II-a de poliție, (str. Brâncoveanu 2, în centru), șeful, comisar *Holca Ion*, a supraveghiat din balcon evacuarea evreilor. Striga în gura mare gardienilor și jandarmilor să nu lase pe jidani să scoată prea multe din casă, să-i oprească de a angaja căruțe pentru transportul lucrurilor, să nu-i lase să circule de mai multe ori între locuință și ghetto. Cine a părăsit casa nu mai putea reveni!

E meritul acestui comisar, că evreii din centru n'au putut scoate mai nimic din casele lor.

Dar în ghetto, nimeni nu se îngrijise de adăpostirea evreilor evacuați. Important era să plece, nu să ajungă.

Era seară deabinelea, burniță, frig. Extenuați, evreii s'au înghesuit pe coridoare, în pivnițe, în subsoluri, magazii, garaje, în grajduri, fericiți că au un acoperiș. Dar cei mai mulți n'au mai avut loc

și au rămas în curți, unde s'au prăbușit de oboseală și au adormit.

Au fost multe sinucideri în acea zi, la Cernăuți... Dar au fost și mulți fericiți: localnicii, cari au pus imediat stăpânire pe averile lăsate de evrei!

Noaptea a fost frig deabinelea, spre dimineață a început să ningă.

Trupuri de oameni acopereau drumurile și curțile, zăpada acoperea aceste trupuri.

Indată ce evreii au intrat în ghetto, au venit lucrători și soldați și au împrejmuit ghettoul în grabă, încă în aceeași seară, ca în evul mediu, cu gard înalt, de scândură. Gardul mergea dealungul străzilor Hurmuzache, Eminescu, piața Daciei, Regele Ferdinand, spre piața Fântânii, la capătul străzii Evreești, spre Comenduirea Pieții, strada Romană (Rusească), lângă strada Mareșal Foch, str. Mărășești, str. Meran.

Maiorul de jandarmi *Iacobescu* (din Iași) a sosit cu o companie de jandarmi, pentru paza și organizarea ghettoului. Gardul de scânduri a fost dublat cu unul de sentinele, s'au pus și mitraliere, evreii au fost izolați de restul lumii. Și ce e mai principal, restul lumii a fost izolat de evrei.

Pe urmă s'a mai adăugat și o barieră din sârmă ghimpată.

Comandantul lagărului, maiorul *Iacobescu*, și ajutorul său, maiorul *Gemănaru* (originar din județul Suceava) s'au instalat în casa din strada Romană colț cu strada Mareșal Foch, la intrarea principală în ghetto.

Maiorul Iacobescu a făcut avere în această calitate. Deși nu i se mărise solda.

In mod normal, locuiau, în partea acum împrejmuită, 5.000 de oameni. Iată că acum locul era obligat să adăpostească mai bine de zece ori pe atâta, plus locuitorii vechi. N'aveau apă, n'aveau lumină, n'aveau hrană. Era interzis să se aducă pâine în ghetto. Și totuși evreii s'au organizat în ordine, în deplină înțelegere și frăție, fără nici o deosebire de categorie. N'a fost nici un incident în acele zile de ghetto.

Iarna începuse prea devreme. „Copii mici gemeau de frig, femei gravide cerșeau un ceai, bătrânii cereau voie să se încălzească la o sobă, bolnavii își dădeau sufletul pe margini de trotuare".

Cei mulți dormeau sub cerul liber.

Pentru a „legaliza" acest ghetto, generalul guvernator *Calotescu* a convocat chiar a doua zi, la 12 Octombrie 1941, o conferință administrativă la care au luat parte 18 „personalități". Generalul Calotescu a putut să se laude că ghettoul e un fapt îndeplinit, și în curând deportarea va fi și ea un fapt îndeplinit. Singurul care a protestat atunci împotriva ghettoului a fost primarul, dr. *Traian Popovici*. N'a putut obține decât să se excepteze dela deportare un număr de 120 intelectuali, cari „au binemeritat dela nație", și cam 450 specialiști de care era nevoie în oraș.

O atitudine demnă, în această epocă, au avut'o și dr. *Teofil Săveanu*, fost ministru al Bucovinei și

consilierul de Curte *Gherman*, cari au protestat pe față împotriva crimei ce se face cu evreii.

Guvernatorul *Calotescu*, veșnic secondat și sfătuit (numai în ce era defavorabil evreilor) de maiorul *Stere Marinescu*, șeful său de cabinet, a luat măsuri energice pentru înfrometarea evreilor săraciți cu totul. Evreii n'aveau voie, sub nici un motiv, să lucreze, să profeseze, nu puteau face comerț, industrie, nu puteau fi funcționari nici la întreprinderile particulare. Prin simple ordonanțe ale guvernatorului, s'au „expropiat" de drept ceeace de fapt furaseră de mai înainte, dela toți evreii din Bucovina: proprietățile rurale (jumătate din evreii din Bucovina erau țărani, aveau pământ și gospodării frumoase) proprietățile urbane, atelierele, pădurile, morile, moșiile, fabricile, casele în care locuiau. Nu li s'a dat nici un fel de despăgubire (așa cum nici banditii din codru nu dau nici un fel de despăgubire), fie chiar „bonuri de stat" fără nici un fel de valoare. S'a interzis Băncilor să mai facă vreo plată evreilor din Bucovina. Era băgat imediat în lagăr oricine era prins că a adus vreun ajutor — în bani sau în altfel — evreilor. Obiectele sau banii erau confiscați.

A fost evacuat și spitalul evreesc, cu bolnavi în stare gravă, cari au murit din cauza asta. Au fost aduse fetele evreice să spele și să curețe, apoi s'a făcut acolo spital militar.

La câteva zile după ce au fost închiși în ghetto, evreii au fost somați să depună toate bijuteriile și toți banii. In două locuri se furau oficial toate acestea, de către funcționarii Băncii Naționale: într'o

casă din str. Eminescu și în alta din str. Iosif. Deasemenea, au fost obligați să schimbe banii românești în ruble, la cursul de o rublă=40 lei, cu toate că nu cu mult înainte de înființarea ghettoului, populația din Cernăuți fusese constrânsă să schimbe rublele la B. N. R. la cursul de o rublă=1 leu.

Evreii și-au vândut atunci, pe prețuri de nimic, tot ce era pe ei, îmbrăcăminte, încălțăminte, rufărie, ca să-și procure o bucată de pâine.

Tot ce se da pe cartelă (pâine, zahăr, ulei, etc.), nu se mai distribuia evreilor.

Cei câțiva neevrei cari locuiau dinainte în străzile devenite acum ghetto, puteau intra și ieși oricând. Au făcut averi uriașe. Au luat și ultima haină a evreilor, pentru o pâine sau un loc de dormit pe podea.

„Veneau în ghetto țărancele din împrejurimi, veneau români din oraș, veneau cucoane simandicoase, tot felul de intermediari cari speculau nenorocirea evreilor. Pentru un kilogram de salam s'a dat un mantou, pentru un kgr. de unt s'a dat un costum complect, pentru câteva ouă s'au dat cămăși de mătase. Cucoanele care veneau în ghetto cu mantale simple, uzate, plecau în blănuri de astrahan".

Poporul din oraș nu se mai ducea la prăvălii, nici la spectacole nu mai mergea. Organizau excursii colective în ghetto, unde se distrau frumos și de unde mai aduceau acasă tot felul de bunătăți. Aceștia erau domnii cinstiți și cucoanele din lumea bună, cari nu s'au repezit să jefuiască direct din casele părăsite, unde putea intra oricine.

Intr'o dimineață, o parte din străzile ghettoului s'au umplut de jandarmi: strada Sf. Treime și străzile vecine, apoi Franzosgasse, Sbiragasse, Stefaniegasse, etc. Știau evreii ce este, se așteptau: începeau deportările. „Sub lovituri brutale, au fost înșirați copii cu ruck-sackuri prea grele pentru ei, femei purtând în brațe copii mici și în spate ruck-sackul cu ultimul lor avut, bătrâni și mai încovoiați sub povara pe care abia o duceau în spate. Au fost înșirate femei gravide, lehuze, bolnavi.

I-au dus deadreptul la gară. Acolo au fost înghesuiți cât s'a putut în vagoane.

In Transnistria îi aștepta, între altele, una din cele mai grele ierni din ultimul secol, în Europa.

Acest prim transport de deportați a mai degajat ghettoul. Dar numai pentru câteva ore. Ghettoul a fost comprimat. S'au evacuat nu numai străzile de unde fusese ridicat primul transport, ci toate străzile din partea stângă a liniei de tramvai, și altele de sus, din oraș (str. Moldovei, str. Sevcenco, etc.),

In seara de 15 Octombrie 1941, primarul dr. *Traian Popovici*, a obținut dela conducătorul Statului consimțământul ca să fie opriți dela deportare 15.000 evrei. Nu de dragul evreilor, ci pentrucă, prin scoaterea evreilor, se desorganizase și se încurcase totul, la Cernăuți.

Pentru a se alege excepțații, evreii au primit dispoziții să organizeze înregistrarea lor. S'au așezat mese numeroase, pentru fiecare meserie și profesiune câte o masă, pentru bătrâni o altă masă. Trebuia să se aleagă oameni din toate profesiile și meseriile, după

ce se vor reține toți bătrânii, foștii funcționari la Stat și pensionarii de Stat.

Dar așa s'a făcut pe hârtie. In fapt, a fost un comerț îngrozitor cu aceste autorizații. Cotau la bursă 200.000 lei una, sau contravaloarea în dolari ori monetă de aur. Mai mulți samsari evrei făceau legătura cu cei de sus. După afirmațiile lor, banii îi lua: guvernatorul *Calotescu*, maiorul *Marinescu*, generalul *Ionescu*, comandantul militar, și ajutorul acestuia, un maior. Dacă unii samsari au fost „cinstiți", alții, după ce au luat banii, au adus autorizații false.

Primarul, ca să poată supraveghia și influența (în bine) organizarea deportării, a obținut ca întregul aparat militar de pregătire tehnică a deportărilor să fie găzduit în localul primăriei.

A dat și primarul autorizații (cu dela sine putere, deci pe risc personal), a dat și guvernatorul. In total s'au dat cam 25.000 de autorizații.

După care au început iar deportările. Jandarmii cercetau la rând casele din ghetto: cine n'avea autorizație, mergea imediat la gară și era urcat în trenul deportaților. Zilnic se goleau 2—3 străzi. Era o vânătoare, căci mulți se ascundeau.

Atunci a început să facă avere maiorul *Iacobescu*, comandantul ghettoului. Prin intermediul dr. *Camila Hart*, maiorul, în schimbul a 100.000 lei, adăuga pe autorizație (scriind pe verso) și atâția membri ai familiei, sau soacra, cumnatul, etc. Pe autorizațiile pentru bătrâni adăuga: fiica, ginerele, 1—2 copii. Maiorul ar fi salvat astfel lume multă.

Dar și osteneala lui, și paralele date, au fost degeaba. S'a dat o ordonanță că toate autorizațiile trebuesc verificate de generalul *Ionescu*, comandantul militar.

Toți evreii cari au obținut autorizații, au părăsit ghettoul și s'au înapoiat la casele lor. De astădată li s'a dat voie să-și transporte lucrurile cu căruțele.

Dar acasă au constatat că, în lipsa lor, totul a fost jefuit, chiar și mobila. Au fost jafuri atât de înspăimântătoare, încât autoritățile au împușcat din această cauză, pe platoul Horecea, pe câțiva neevrei prinși asupra faptului. Furaseră din ceeace trebuiau să fure autoritățile!

Foarte multe case au fost găsite ocupate: se instalaseră străinii sau vecinii, cari n'au dat voie evreilor să ocupe nici o cameră măcar.

Cu toate acestea, evreii cari țineau să părăsească ghettoul, pe lângă autorizație trebuiau să dea și o declarație că au găsit, acasă, totul în regulă.

Mulți evrei, înainte de a porni în ghetto, au dat în păstrare lucrurile lor mai de preț, la diferiți prieteni. Când le-au cerut, acum, înapoi, au fost amenințați că vor fi denunțați drept comuniști (mulți au și fost denunțați), ceeace însemna deportare imediată în Transnistria.

S'au depus în București, la Siguranța Statului, mai multe reclamații în acest sens. De pildă *Carol Wender* reclamă că a încredințat unui cunoscut, pe care l-a văzut de curând în București, la volanul unei mașini luxoase, bijuterii în valoare de milioane. Când a ieșit din ghetto și l-a rugat să-i înapoieze măcar

o parte din bijuterii, a fost ridicat din Cernăuți ca spion și băgat în lagăr. Acest „prieten" era toată ziua prin ghetto, avea acces la orice oră din zi sau din noapte, venea numai să prade pe evreii închiși.

„Iată origina îmbogățirii atâtor oameni pentru cari patriotismul însemna jaf, omor, și crimă".

Ultimul transport de evrei deportați s'a făcut în Noembrie. După care gardul a fost dat jos, ghettoul nu mai avea pe cine adăposti.

Rămăseseră în oraș evreii cu autorizații. Dar autorizațiile, cum am arătat, trebuiau verificate.

Comisia de verificare a lucrat în sala de ședințe a Primăriei, sub președinția generalului *Vasile Ionescu*. Erau vreo șase mese, la fiecare masă un ofițer, doi-trei soldați și diferite liste. Evreii trebuiau căutați în toate aceste liste.

Au dat oamenii parale, bijuterii, ceasuri de aur, și au obținut verificarea. 15.000 de evrei au fost atunci învoiți să rămână la Cernăuți, datorită unui maior de grăniceri, adjutantul generalului, care se tocmea în numele generalului.

Nu toți evreii s'au prezentat la verificare. Cam 4.500, neavând cu ce să plătească aceste vize gratuite, s'au ascuns. Primarul *Traian Popovici*, socotind că Antonescu autorizase să rămână la Cernăuți 20.000 evrei, dar că guvernatorul a confirmat numai 15.000, a eliberat el, într'adevăr gratuit, 4.500 de autorizații („autorizații Popovici") pentru a salva pe cei ascunși.

A început atunci o luptă aprigă între guvernatorul Calotescu (sau, mai exact, între maiorul *Marinescu*)

și „primarul jidovit". Maiorul vroia să anuleze autorizațiile date de primar, revoltat fiind că le-a dat *gratuit*. Și primarul și maiorul, plecau mereu la București, să intervină împotriva celuilalt. Lupta a ținut opt luni.

Evident, primarul a fost cel învins. A fost demis în Iunie 1942, de către guvernatorul Calotescu, în complicitate cu subsecretarul de stat dela interne, generalul *Jacques Popescu*. Prea își făcuse primarul de cap, prea își permitea să fie om față de oameni. A fost înlocuit cu unul așa cum trebuia maiorului, o bestie, *Dimitrie Galeș*.

Maiorul Marinescu triumfase. Urma să deporteze și pe cei 4.500 „autorizați" de primar. A hotărît s'o facă în trei transporturi a câte 1.500 fiecare.

In noaptea de Sâmbătă 7 Iunie 1942, maiorul a chemat de urgență pe toți funcționarii guvernământului, primăriei și poliției, toți funcțjonarjj de Stat, până la gradul de șef de secție inclusiv, i-a ținut în curtea interioară a poliției, dela 11 noaptea la 3 dimineața, și a ales pe cei mai sălbatici și mai fioroși. Le-a dat câte un plic care cuprindea o listă cu câteva familii de evrei. Toți acești evrei — 1.500 — trebuiau ridicați în aceeași noapte și deportați peste Bug. (Generalul *Topor*, comandantul jandarmeriei din țară, stabilise această destinație pentru cei 4.500 clandestini: cariera de piatră de lângă Ladigin, peste Bug).

Fiecare funcționar a mers însoțit de patru jandarmi înarmați, să adune pe evreii indicați. In 5 minute oamenii trebuiau să se îmbrace și să-și facă

bagajul. In două ore, evreii, îngroziți, au fost adunați în *Piața Macabi*. Acolo se afla și maiorul.

A pus pe fiecare să se desbrace complect, ca să-i controleze amănunțit, să nu ascundă ceva, să nu ia ce trebuia să rămână. Chiar și femeile au trebuit să se prezinte goale, pentru control, în fața soldaților. Sub cerul liber, în văzul mulțimii adunate, ele au fost supuse unui amănunțit examen ginecologic, ca să se vadă dacă n'au ascuns bani sau bijuterii.

Maiorul a ținut evreilor și un discurs:

„Acum doi ani ați primit pe ruși cu flori. Vă dau eu acum răsplata. Vă trimit peste Bug unde vă așteaptă o moarte sigură!".

După care au fost îmbarcați în vagoane de vite și deportați.

In săptămâna următoare, tot în noaptea de Sâmbătă spre Duminică (14 Iunie), maiorul a trimis să se ridice în acelaș fel, alți 1.500 evrei. Dacă prima dată, evreii, surprinși, au fost găsiți cu toții, acum mulți erau ascunși.

Pentrucă erau locuri libere în vagoane și trebuia complectat neapărat până la 1.500, așa cum hotărîse maiorul, primarul din suburbia apropiată, *Mânăstiriște*, a oferit evreii lui. A stăruit chiar să se scoată evreii din cartierul său.

Jandarmii și polițiștii au înconjurat câteva străzi (strada Storojineț, etc.), au intrat în case și au scos pe toți evreii, chiar pe cei cu autorizație în regulă, dela guvernator.

Intre mulți alții, o doamnă (născută *Finder*), cu doi copii (de 3 și de 5 ani). Și dr. *Lichtenfeld*,

pensionar, fost consilier la Curtea de Apel, care a murit apoi în Transnistria. Tot nu era destul.

Au scos, după listele dela Cercul de Recrutare, pe cei reformați, pe inapți. Tot nu s'a complectat 1.500.

Câteva ore înainte de plecarea trenului, disperați că n'au numărul necesar, au trimis câteva camioane la Azilul de bătrâni și au fost aduși bătrânii și bătrânele.

Mai lipseau câteva zeci.

Camioanele au pornit în goană la spitalul de alienați și au adus pe toți nebunii evrei într'o casă părăsită din str. Wilson, să se vadă de câți e nevoie.

De toți era nevoie și toți au fost deportați.

Era mare veselie pe ei că merg să se plimbe. De mult nu se mai bucuraseră de libertate!

Printre acești nebuni se aflau și câțiva teferi. Într'adevăr, câțiva evrei, între cari *Schiel*, fost funcționar la C.F.R., șef de stație la Seletin, jud. Rădăuți, văzând că vor fi deportați, au socotit că se pun la adăpost dacă se internează în casa de nebuni. Au obținut internarea. Cine își putea închipui că și nebunii vor fi evacuați?

Cu nebunii au fost evacuați și medicii acelui spital. N'au făcut nici o deosebire, le trebuia un *număr*. (Bătrânii și nebunii numărau, la un loc 200 de persoane. Duși apoi la cariera de piatră de lângă Ladigin (județul Tulcin), au fost împușcați de soldații români, pentrucă n'aveau ce face cu ei. Așa cum au fost împușcați copiii până la 12 ani și toți ceilalți cari nu puteau munci). Astfel numărul a fost complectat, trenul a putut porni.

Abea peste două săptămâni (28 Iunie) s'a făcut al treilea transport. S'a lăsat o Sâmbătă liberă, ca evreii să creadă că nu vor mai fi ridicați și să nu se mai ascundă. Dar n'a mai fost găsit niciunul din cei cu „autorizația Popovici". Trebuiau, totuși, deportați, ultimii 1.500 ilegali, sau un ultim lot de 1.500 evrei.

Au scos dela Camera de Muncă lista evreilor dublați de români, dar care nu mai fuseseră aprobați, după ce au învățat pe dublanți meseria. Doi comercianți români au stăruit ca acești evrei să nu mai fie aprobați de Camera de Muncă, deși nimeni nu pierdea nimic și toți câștigau din belșug depe urma acestor hamali evrei cari duceau, gratuit, tot greul în întreprinderi.

I-au ridicat pe aceștia. Erau prea puțini. Iar au înconjurat, noaptea, banditește, câteva străzi periferice: str. Pitei, str. Roemer, Atlasgasse, Fluggasse, etc., și au ridicat pe cei cu autorizații în regulă. (Una din echipe era formată din comisarul *Topa*, un funcționar al primăriei, și doi jandarmi).

Convoae de bătrâni gârboviți, de peste 80 de ani (în Capitala României, anumiți oameni mai discutau dacă e politicos să arestezi, între criminalii de război, pe criminalul de drept comun A. C. CUZA, pe motiv că e cam îmbătrînit), copii sugaci purtați în brațe de mamele lor, paralitici duși în spinare de rudele lor, orbi duși de mână de copiii lor, printre ei nebuni, țopăind veseli, au luat drumul morții, presărând șoselele cu sute de cadavre.

Intre cei deportați la acest de-al treilea transport, era și *Weber*, fost redactor-șef al ziarului

Czernovitzer Morgenblatt. Sora lui, văduvă, cu două fete (de19 şi 21 ani) n'a vrut să-l lase singur; au venit toate trei, de bună voie, cu el. Cu toţii au fost omorîţi, apoi, dincolo de Bug..

Dintre toţi cei 4.500 evrei cernăuţeni deportaţi cu ultimele trei transporturi, la care se mai adaugă 500, ultimul rest, deportat la 10 Septembrie 1942, se mai aflau în viaţă la Tulcin, în Noembrie 1943, după cum arată o scrisoare a doctorului *Teich*, 700 de evrei, dintre cari 100 copii. Intre aceşti evrei erau şi 91 foşti funcţionari publici, ofiţeri de rezervă, pensionari publici, invalizi, decoraţi, văduve din războiul de întregire al României, cari, prin adresa Nr. 15.376 din 18 Noembrie 1943, a prefecturii Tulcin, s'au adresat Preşedinţiei Consiliului de Miniştri dela Bucureşti, cerând repatrierea, pe baza meritelor şi însuşirilor. Chiar Preşedinţia Consiliului de Miniştri a cerut lista acestor categorii aflătoare în Transnistria. Numai că a cerut-o dupăce mai toţi au fost exterminaţi, mai ales că listele erau întâi centralizate la Odessa, ca să întârzie şi mai mult.

In gara Cernăuţi în faţa trenului care aştepta pe deportaţi, erau înşirate o serie de mese, la fiecare câte un funcţionar-doi, cu registre. Evreii deportaţi trebuiau să treacă prin faţa fiecărei mese. La prima masă trebuiau să plătească chiria. Chiria locuinţei din care au fost ridicaţi, dar unde mai aveau contract. Trebuiau să plătească diferenţa de chirie până la expirarea contractului. Dacă evreul n'avea bani destui, se tocmea şi obţinea mai ieftin. Dacă

n'avea nimic, lăsa haina, paltonul, rufele; funcţionarii erau oameni înţelegători şi primeau orice, numai să primească.

La a doua masă, evreii trebuiau să plătească taxele datorate Primăriei, pentru apă. Primăria avea bugetul fixat pe un an, nu puteau pierde veniturile ce le-ar fi adus evreii dacă ar fi rămas în oraş. Şi aici te puteai tocmi.

La a treia masă se plătea lumina.

La a patra masă, bărbaţii (numai ei) plăteau unui funcţionar dela Administraţia Financiară, taxele militare. S'au făcut reduceri importante celor ce n'aveau decât haina pe ei.

La a cincea masă, un funcţionar al Băncii Naţionale schimba leii româneşti în mărci de ocupaţie, a 60 lei marca.

La a şasea masă se cumpăra dela evrei aurul, argintul, bijuteriile, obiectele preţioase. Pentru o verighetă de aur au dat 3 mărci de ocupaţie.

Insfârşit, la a şaptea masă evreii erau perchiziţionaţi cu multă băgare de seamă. Li se fura oficial tot ce nu oferiseră de bună voie, la celelalte şase mese. Fiind jaf, nu li s'a dat nici o dovadă pentru tot ce li s'a luat.

Bănuind că evreii deportaţi mai ascund bijuterii, Banca Naţională a trimis doi funcţionari şi la trecerea Nistrului, la Atachi, la pod, să prade ce se mai putea. Evreii din nordul Moldovei, din Basarabia, şi cei ce scăpaseră de controlul dela Cernăuţi, au fost din nou desbrăcaţi şi controlaţi. Cei doi funcţionari

ai B.N.R. au umplut două săculețe în valoare de multe sute de milioane, poate miliarde de lei.

Pentru ce au stăruit atâta autoritățile și mare parte din populația bucovineană, ca evreii să fie deportați? Aveau evreii vreo vină deosebită?

Nu. Românii veniți la Cernăuți și în restul Bucovinei, după retragerea rușilor, au venit în calitate de bandiți de codru. Au jefuit înspăimântător. Și prea erau mulți martori acolo, evreii, cari, întâmplător erau și victimele acestor jafuri. Prea erau mulți aceia care ar fi putut cere odată socoteală. Au avut loc diferite consilii prezidate de șeful de bandă general Calotescu și s'a găsit că nu e altă soluție decât deportarea evreilor. Știau că asta înseamnă exterminarea lor.

La 4 Septembrie 1941 s'a dat un decret prin care toate bunurile situate pe teritoriul Bucovinei de Nord și al Basarabiei, bunuri ce aparțineau evreilor sau persoanelor juridice evreești la data de 28 Iunie 1940, sau dobândite după acea dată, se *expropriază* (pseudonim pentru jaful oficial).

După o lună, la 11 Octombrie 1941, evreii cernăuțeni au fost băgați în ghetto, în aceeași lună evreii bucovineni au fost deportați în Transnistria. Și averile lor au fost împărțite între populație și autorități.

Din acelaș motiv a ținut Antonescu să fie deportați și evreii din restul țării (mai ales cei din București), ca evreii să fie pe veci deposedați de bunurile lor.

Dar nu numai averile evreești au fost prădate. In retragerea lor, rușii au lăsat uriașe depozite de mărfuri de tot felul, magazine pline, fabrici bine utilate și cu rezerve de materii prime în valoare de miliarde, ca să nu înfometeze populația civilă, ca să nu o lipsească de strictul necesar. O adevărată nouă Californie. Nenumărați bandiți români, din toate provinciile, au năvălit la Cernăuți să-și împartă prada. Acești noui căutători de aur au fost porecliți chiar de către populația locală (neevrei): *californieni*.

Pentru sume deadreptul ridicole, oricine, dacă era numai român, obținea primul magazin sau prima fabrică pe care o întâlnea. Era destul să te adresezi legionarului inginer *O. Câmpeanu*, directorul Economiei Naționale a Guvernământului Bucovinei, „care dispunea cu totul arbitrar și discreționar, nu numai de averile tuturor evreilor, dar și de averea Statului — zeci de miliarde". Un nesecat isvor de bogății, la îndemâna cui poftea, cui se aventura până la Cernăuți. La început oamenii au șovăit, pe urmă s'au repezit. Nu era nevoie să faci întâi cerere, puteai să ocupi întâi fabrica ori magazinul care îți plăcea, și apoi să faci cerere.

Așa cum s'a petrecut pe vremea Californiei, oameni în toată firea și-au părăsit ocupații cinstite, profesiuni, meserii rentabile, (ofițeri au demisionat din armată), dar care cereau oarecare osteneală, și au pornit la Cernăuți să se îmbogățească prin jaf. Pe lângă că obțineau, pentru o nimica toată, fabrici și magazine gata să fie puse în funcțiune, se mai bu-

curau de o mulțime de alte avantagii: erau scutiți de serviciul militar în timp de război, erau scutiți de impozite, ca „pionieri" în industrie, aveau materie primă gratuită, aveau mână de lucru gratuită: evreii, aveau credite nelimitate.

Ca și căutătorii de aur din California, cari după ce au adunat o cantitate de aur, plecau, nu-i mai interesa ce lăsau în urmă, californienii de la Cernăuți, după ce transformau, în fabricele obținute, toată materia primă găsită în cantități mari, sau după ce vindeau uriașul stoc de marfă din prăvălia arendată, lăsau totul baltă, și se întorceau acasă, în orașul lor, cu averea adunată. Nu-i interesa să muncească cinstit, să desvolte o industrie sau un comerț. Veniseră să fure și ei un ciolan din friptura cea mare. La ce să se mai ostenească, să caute alte materii prime? Lăsau totul, lăsau pe drumuri muncitorii și funcționarii, și o ștergeau într'o noapte. Mai ales că știau că odată și odată tot vor da socoteala.

Cine a patronat toate acestea? In primul rând *Antonescu*. A dat și recomandații speciale unor oameni ca să beneficieze de aurul dela Cernăuți. Apoi guvernatorul Bucovinei, generalul *Calotescu*. Și inginerul *Câmpeanu*, directorul Economiei Naționale bucovinene. Primarul (noul primar) *Dimitrie Galeș*, fost judecător. Președintele Camerei de Comerț, *Octavian Voronca*, antisemit de profesie, sbir nemaipomenit, fost președintele Camerei de Comerț încă sub regimul Goga-Cuza. Inspectorii Camerei de Muncă: *Furtună* (originar din Rogojești-Siret), *Berariu*, etc..

Când a venit, apoi, guvernator al Bucovinei, generalul *Dragalina* și a vrut să ridice unele restricții privitoare la evrei, sau să mai tempereze lăcomia de jaf a bandiților cari invadaseră Bucovina, s'au opus o serie de intelectuali și personalități: *Voronca*, dr. *Galeș*, ing. *Câmpeanu*, prof. *Pavelescu* (fost directorul Economiei Naționale), inspector *Berariu*, etc. Negustorii, în frunte cu *Haralambie Mândreanu*, s'au opus energic să se dea evreilor posibilitatea de a reîncepe comerțul. Se temeau de concurență. Ei nu se pricepeau, veniseră numai pentru jaf.

E lungă lista „californienilor". Dar ea va trebui întocmită. Pentruca averile lor să contribue la acoperirea datoriilor țării.

Iată câțiva:

Dr. *V. Noveanu*, fost ministru în guvernul Gigurtu, președintele AGICOB (Asociația generală a industriașilor din Bucovina). A pus mâna pe fabrica de ciorapi și tricotaje „Trinaco", cu o rezervă imensă de materii prime lăsate de ruși. Era în comisia de revizuire a carnetelor de muncă.

Ing. *Cupșa*, ardelean (arestat ca legionar sub Antonescu), a luat marea fabrică de tricotaje și ciorapi „Hercules".

Vasile Negru, proprietarul firmei „Negalis" din București, a „preluat" mai multe întreprinderi.

Aurelian Ionescu, fost controlor financiar, a demisionat chiar din această funcție, așa de fructuoasă pe atunci, s'a repezit la Cernăuți și-a înhățat și el câteva întreprinderi, pe care le-a mutat apoi la București.

Avocatul *Teofil Nițeanu*, din București, a pus mâna pe cea mai mare fabrică de cauciuc, „Caurom". Fabrica era a familiilor *Yortner* și *Roskyes*, evrei. Nițeanu era avocatul fabricei. Pentru motive de românizare s'a trecut în registre că el are 60% din acțiuni. S'a gândit, în 1941, că e mai bine să fie proprietarul ei, mai ales că i-au rămas și enorm de multe mărfuri, materii prime și semifabricate, de peste 50 milioane lei.

In 1944, când au început evacuările, a vrut să se piardă urma fabricei Caurom: a constituit societatea *Teonit* (Teofil Nițeanu), cu sediul la Făgăraș, unde a transportat toate mașinile fabricei Caurom. Nu s'a sinchisit de clauzele armistițiului și nu le-a declarat. Totuși organele armatei sovietice le-au descoperit.

Azi, Nițeanu este în București, extrem de bogat. Cum nu plesnesc oamenii de atâta bogăție, mai ales când nu le aparține?

Frații *Bărbulescu* (Comana), în pragul falimentului, au luat o mare industrie de cherestea. Atât de mare, încât trei ani de zile au transportat și au tot transportat și tot a mai rămas.

Haralambie Mândreanu, oltean, fost chelner la Dragomir Niculescu, a luat, pe strada Iancu Flondor, cel mai mare magazin de Coloniale și delicatese. Dacă intra în prăvălie un evreu, Haralambie îl da pe mâna poliției. In schimb a speculat ca un nemernic pe clienții neevrei.

Ionaș, ardelean, a luat magazinul de galanterie „Aura", de pe strada I. Flondor. Era membru în comisia pentru revizuirea carnetelor de muncă.

Comandorul *Ion Pănescu* a venit la Cernăuți fără un ban, dar cu o recomandație-ordin dela Antonescu și a obținut în arendă (cu 20.000 lei pe an)!, o fabrică de capace de ceasornice, în valoare de zeci de milioane. A uitat că fabrica nu e a lui și a mutat'o în București, (Splaiul Independenței, 2). I-au trebuit cinci vagoane, complect încărcate, ca să mute totul.

Alți „californieni" sunt înregistrați în ziarul „Finanțe și Industrie" (Nr. 195—198, Septembrie 1944).

„Pentru 245 industrii și 2.282 bunuri comerciale arendate, Statul a încasat, într'un an, numai 164 milioane lei, în medie 65.000 lei anual, pentru întreprinderi ce produceau miliarde.

„Numai dela 5 Iulie 1941 până la 5 Iulie 1942, industria bucovineană a consumat 156.638 tone materii prime și a produs 104.348 tone fabricate.

„In aceiași perioadă, „industriașii" bucovineni au obținut credite de peste un miliard.

N'au mai restituit banii.

Au mai fost și altfel de „californieni", aceia cari într'adevăr adunau aur și argint, sau alte obiecte de valoare, iar când s'au terminat acestea, tot felul de obiecte ce le puteau vinde. Erau oameni pe cari nu i-ai fi bănuit vreodată păsări de pradă, că plecau, săptămânal sau și mai des, într'o expediție (finanțată de societăți, sau de particulari, sau de grupuri de asociați ad hoc), până la Cernăuți, de unde aduceau la București valize pline cu tot felul de obiecte ca: sfeșnice, tacâmuri, tabachere, podoabe, de argint

sau de aur, furate din casele evreilor, din sinagogi, din magazine.

Am văzut atunci asemenea valize la un căpitan care demisionase din armată şi pleca mereu la Cernăuţi. Ca şi ghetele şi pantofii dela Maidanek, fiecare obiect, din care multe pătate cu sânge, şi toate stropite cu lacrimi, plângea şi povestea o altă tragedie.

Averile tuturor acestor jefuitori sau profitori de pe urma nenorocirii evreilor, trebue să refacă viaţa celor ce au suferit şi mai sunt în viaţă.

Californienii au pus mâna şi pe multe case evreeşti, cu mobilă cu tot. Casele evreeşti purtau etichete: *Averea Statului*. Mobilele evreilor au fost şi ele furate de Stat. Orice român putea evacua imediat un evreu, ca să-i ia locuinţa. Chiriaşii români aveau posibilitatea să cumpere foarte ieftin, şi încă în rate, casele evreilor, cu mobilă cu tot. Mai ales că, la inventarierea mobilelor, funcţionarul delegat, pentru un oarecare bacşiş, înregistra că a găsit mai puţine. Cei cari au rămas numai chiriaşi, când s'au retras, odată cu trupele române, au furat şi au luat cu ei şi mobilele din casă.

Iată în ce fel vroia Antonescu să facă (aşa cum a declarat) din Bucovina şi Basarabia, ţinuturi model. A crezut (cum a declarat) că pentru asta e deajuns să deporteze şi să asasineze pe evrei.

La NEPOLOCĂUŢI (jud. Cernăuţi), soldaţii românii au împuşcat pe toţi bărbaţii evrei, pe urmă i-au asvârlit în apă.

La CAMINA, sat la câţiva kilometri de Cernăuţi, au fost împuşcaţi 16 tineri evrei plecaţi din Cernăuţi spre Storojineţ, acasă. Intre ei, *Iţicovici*.

La Camina locuiau numai doi evrei: *Halstuch* şi *Woloch*, cârciumari. Foarte bogaţi. Când a început prăpădul în Bucovina, populaţia i-a ascuns. Dar cârciumarii erau bogaţi. Unul din cei care-i ţinea ascunşi, i-a scos afară:

— Haideţi, că vă duc într'un loc mai sigur!

I-au dus la un pod şi i-au tăiat în bucăţi.

Au împărţit apoi cele moştenite dela cârciumari.

Județul Dorohoi

HERȚA a fost singurul oraș din județ în care au intrat rușii în 1941.

La 22 Iunie 1941, în prima zi de război, artileria română a bombardat orașul, în special obiectivele *militare* din centru (str. principală, I. C. Brătianu): toate magazinele evreești.

Retrăgându-se armatele rusești, la 4 Iulie (Vineri spre seară) au intrat primele patrule române (reg. 3 grăniceri). Au adunat *tot* poporul, dar un ofițer român a strigat:

— Jidanii deoparte!

— Domnule ofițer, a spus un român, *Botezatu*, noi n'avem nimic cu evreii, trăim în bună pace cu ei. Nu ne-au făcut niciun rău, ne ajutăm unii pe alții la nevoie, ne bucurăm împreună când e să ne bucurăm.

— Jidanii deoparte!

Un ofițer superior a dat ordin ca evreii să stea în case și să aștepte.

Sâmbătă dimineața toți evreii au fost adunați la

sinagogi, în beciuri (mai ales în beciul cel mare al lui Abram Rosen, fierărie), la primărie. S'a poruncit să nu li se dea nici mâncare, nici apă. Seara, bătrânii au fost învoiți să doarmă acasă, dimineața au revenit.

Până Luni au stat evreii închiși. Intre timp au fost scoși din beciuri și înghesuiți numai în sinagogi.

Luni a venit un maior și a citit lista celor ce

— ...urmează să se prezinte imediat pentru cercetări!

Lista a fost întocmită de *Panait Chifu*, liberal, fost ajutor de primar, *Mihai Ștefănescu*, național-țărănist. *Ilie Steclaru*, cuzist, *Iancu Alexandrescu*. Chiar ei s'au lăudat, apoi, că au făcut această listă.

Cei citiți au fost scoși, fără să mai fie cercetați: 65 persoane, bărbați, femei, copii. O fostă învățătoare a scăpat din acest convoi, pentrucă tatăl ei a dat 20.000 lei unui locotenent care aduna evreii.

O parte din acești evrei au fost împușcați la Moară, cu puștile, ceilalți la Obor, cu mitralierele.

La Moară, a rămas vie o fetiță de 7 ani, a lui *Leizer Rotaru*, care fusese împușcat cu toată familia. Un soldat a tras de două ori în fetiță și n'a nimerit-o. A împușcat-o locotenentul care comanda plutonul.

Câțiva din morți: *Leizer Rotaru*, lemnar, str. I. C. Brătianu, cu soția și 5 fete; *Copel Meer* (Max), fost perceptor la Fălticeni; *Leiba Butnaru*, dogar, cu soția și câțiva copii, rabinul orașului, *Moscovici*; *Druckman*, învățătoare, și tatăl ei, *Iosif Druckman*, cerealist.

Doi bătrâni de 90 de ani, între care *Marcu Cojocaru* zis *Marcovici*, învățător de ebraică, str. I. C. Brătianu, au fost trecuți pe listă și împușcați, pentrucă ar fi „spionat pe lângă biserică și au tras cu mitraliera în armata română".

La Moară, îngroparea evreilor a fost supravegheată de *Iancu Alexandrescu*, unul din principalii întocmitori ai listei. Aflându-se, mai târziu, la Dorohoi, s'a lăudat de multe ori că el nu se teme de evreii lui, evreii lui sunt la Moară.

Iancu Alexandrescu a fost văzut, nu de mult, în București.

In timp ce evreii erau închiși, parte din populația locală a jefuit. Aceiași oameni cari au furat dela români când au intrat rușii, au furat dela evrei când au intrat românii: *Borcea Alexandru, Popescu Constantin* (muzicant), *Sticlaru Ilie*, etc., români toți.

Dar n'au furat numai ei. Au furat și ofițerii, subofițerii și trupa. Ofițerii au adus camioane să încarce lucrurile din casele evreești și le-au trimis acasă, în orașele unde aveau familia.

Au fost și unele case evreești unde nu s'a jefuit. Cine a plătit bine, avea la ușă o sentinelă militară care păzea casa.

După ce jaful a fost terminat, evreii au fost liberați. Marți. Nu mai ieșeau din case, de teamă, și pentrucă nu era voie. Doar la piață, o oră.

Până când au ieșit pentru totdeauna, peste trei săptămâni. Au fost duși la Edineț, pe urmă în Transnistria.

La MIHĂILENI n'a fost pogrom. Cu toate că târgul era la jumătate km. de graniță.

In ziua de 11 Iunie 1940, Joi, locotenentul *Mareș* (din reg. 10 Dorobanți), comandantul Pieței, n'avea ce face. Se plimba. A întâlnit pe *Cula Bercu* (comerciant, materiale de construcție, strada Carol) care mergea să cumpere un ziar:

— Actele!

I le-a oprit, deși îl cunoștea.

— Dacă-s în regulă, ți le trimit mâine.

(Vom vedea că îi trebuia o sperietoare pentru ceilalți evrei din târg).

Cula Bercu a alergat pe la cunoscuți. *Leon Wexler* s'a oferit să vorbească el cu locotenentul, să vadă ce vrea.

— Ascultă, *Leon Wexler*, soarta lui Cula e pecetluită. Ce contează un om, în ansamblul evenimentelor de azi? Ocupați-vă mai bine de voi, de ceilalți. Strângeți 100.000 lei, dacă vreți să vă salvați, altfel trebue să vă arestez pe toți.

S'au strâns în grabă 100.000 lei Leon Wexler le-a dat dirigintelui poștei, *Constantin Chelaru*, tovarășul locotenentului, ca să i le predea.

(Când s'au refugiat țăranii din Tureatca și Sinăuți, spre Mihăileni, locotenentul *Mareș*, cu dirigintele poștei și cu dr. *Costin*, s'au constituit în bandă, au umblat din casă în casă, la evrei, ca să strângă fonduri pentru refugiați. Cine refuza, era pălmuit, ori bătut cu ciomagul. A fost mare groază în târg. Iată pentruce s'au speriat și acum evreii, mai ales când au văzut că vechea bandă, aceiași trei, a reapărut în codru.

Vrăsăzică evreii au scăpat, deocamdată. Nu mai erau primejdie națională, de vreme ce daseră o pildă de jertfă, în valoare de 100.000 lei. Dar n'a scăpat și Cula Bercu.

Sâmbătă, Bercu a fost chemat de un sergent la poliție. Dela poliție l-au trimis, ca anexă a unui plic închis, la locotenentul Mareș, spre cercetare.

— Ești băiat deștept, Bercule, ia spune: care-s comuniști în târgul nostru?

— Nu știu.

— *Risel* este?

— Nu știu.

— *Grünstein* este?

— Nu știu.

— *Smal Wasserman*, directorul școlii primare, este?

— Nu știu.

— Dentistul *Știr Isac* este?

— Nu știu.

— Dar *Copel Izel?*

— Nu știu.

Îi înșira mai ales pe bogătașii târgului.

— Dacă vrei să scapi, spune cine e comunist!

— Nu știu.

Nu scapă așa de ușor și de simplu un evreu, cum povestim noi aici, când nu știe ceva și se află în *cercetare*.

A fost închis la fosta vamă. L-au percheziționat. Soldatul care-l percheziționa a „scăpat" jos un cartuș.

— Ai cartușe, jidane? Vroiai să mă omori?

A lăsat corpul delict jos, și a alergat, fericit, să aducă pe șefi.

Dar Cula Bercu nu și-a pierdut cumpătul, a ridicat cartușul și l-a asvârlit departe, pe fereastră.

Ploua torențial. Nu l-au mai găsit. Soldatul era să se sinucidă de durere.

La 10 și jumătate seara a venit iar locotenentul Mareș:

— Spune adevărul, că te fac...

— Am spus numai adevărul.

O palmă l-a răsturnat pe dreapta.

— Ce-i cu doamna *Leibovici*, (soția directorului de Bancă. N. A.)?

— Nu știu.

Altă palmă l-a răsturnat pe stânga.

— Spune adevărul, că rămâi aici!

— Nu știu.

Două palme gemene l-au răsturnat pe spate.

La unu noaptea au venit câteva sentinele:

— Du-te acasă, să mănânci. Aici n'avem ce-ți da și n'ai să stai la noi flămând. Oameni suntem. Nici pe ciment nu poți dormi!

Bercu se temea să se bucure. Știa că are timp pentru asta.

Avea dreptate. Nici nu l-au dus acasă. L-au condus la plutonul de grăniceri.

Dimineața, a venit comandantul plutonului de grăniceri, locotenentul *Pauliuc*. Îl știa pe Bercu.

— Bercule, chestiunea e serioasă!

Abia acum a aflat Bercu ce scria în adresa cu care poliția îl înaintase la Comenduirea Piețiî.

„Avem onoarea să vă înaintăm pe individul Cula Bercu, care în ziua de 11 Iulie crt. venea dinspre Siret. Se bănuește că a tratat cu sovietele predarea târgului Mihăileni".

Iar locotenentul Mareș, comandantul pieții, îl înaintase mai departe, plutonului de grăniceri:

„....din cercetările noastre (adică din interogatoriu, N. A.), reiese într'adevăr că acest individ a tratat predarea târgului Mihăileni...".

Când a venit căpitanul *Bălășescu*, comandantul companiei de grăniceri, s'a repezit la Cula cu varga:

— Mă jidane, trădător, beți sângele nostru? Veți fi împușcați cu toții!

Și l-a retrimis la comandantul pieții, locotenentul Mareș, care l-a înaintat comandantului batalionului, maiorul *Cezar Constantinescu*. Abia acesta și-a dat seama cu ce găinării umblă autoritățile locului. I-a făcut raport favorabil, arătând neseriozitatea locotenentului Mareș, a trimis pe Cula Bercu la regimentul 10 Dorobanți (Zvoriștea) care l-a pus în libertate.

Locotenentul Mareș turba. Trebuia făcut ceva în stil mare împotriva jidanilor.

Peste câteva zile a venit maiorul dela Parchetul militar și a pornit în razie serioasă, la toate casele evreești. Au arestat 70 bărbați și o femeie. 18 din ei au fost înaintați Curții Marțiale din Vlădeni (jud. Botoșani); rabinul orașului, *Marilus; Wasserman*, directorul școalei israelite; *Isac Știr*, dentist, pentrucă a vrut să plece la Cernăuți, la ruși, să scape de infernul din târg; *Copel Reizel*, pentrucă, în urma unei minuțioase anchete, s'a descoperit că dela el

a fost cumpărată fața de masă din pluș roș, dela altarul Sinagogii; *Herșcu Segal; Cula Bercu* (cel care a vrut să... predea târgul); domnișoara *Horowitz*, pentrucă s'a găsit la ea o plapumă roșie; *Grümberg;* dr. *Axler* (din Dorohoi), pentrucă s'a găsit la el o carte de un autor rus; *Leib Mieraru*, pentrucă fetița lui, de câțiva ani, avea în cap o fundă roșie.

Dela Parchetul Militar, toți aceștia au fost trimiși la Roman, unde au fost achitați. Dar au fost și sfătuiți să părăsească orașul, altfel...

La 13 Iunie 1941, opt zile înainte de izbucnirea războiului, au fost arestați alți 13—14 comuniști (între cari: *Ionel Flor, Messinger*, tatăl și fiul) și trimiși la Videle. Tot orașul era atunci în doliu, era pustiu. Erau ridicați cei mai buni din oraș.

La 21 Iunie, Joi dimineață, fără ca oamenii să fi bănuit ceva, gardienii publici au umblat din casă în casă:

— Toți evreii, dela mic la mare, să fie într'o jumătate de oră în fața Primăriei, cu bagaj mic, că pleacă la 7 km. de oraș, să fie feriți de bombardamentele bolșevice!

Cine a întârziat, a fost bătut.

Evreii au cerut să închirieze, cu plată, căruțe pentru bătrâni, pentru bolnavi, pentru copii. Nu s'a admis.

Clara Baron a rugat pe gardianul *Răuțu* și apoi pe șeful poliției, *Axinte*, să-i dea voie să pună într'o căruță pe mama ei, Lea Baron, care suferea de inimă.

— Iți vom „comanda" o căruță, dar întâi să ajungeți la destinație.

Convoiul a mers pe jos 30 km., până la Bucecea. A fost fotografiat de nemți.

Au stat șase săptămâni la Bucecea, găzduiți de evreii din localitate. După care au fost trimiși la Dorohoi.

Drumul spre Dorohoi a fost și mai chinuitor. Mereu convoiul era oprit:

— Ei, de data asta s'a terminat, vă împușcăm!

Au fost aleși mai mulți bărbați (între cari *Solomon Baron*):

— Dacă dispare cineva din convoi, pe voi vă împușcăm!

După o scurtă ședere la Dorohoi, au fost trimiși în Transnistria.

Cula Bercu n'a fost deportat în Transnistria. A avut norocul că era periculos Statului, era „politic", așa că a fost reținut în lagăr. Altfel murea și el, ca toți cei 7 membri din familia lui cari au fost uciși în Transnistria.

La Mihăileni n'a fost pogrom. N'a fost omorît, de jandarmi, decât *Itcu Moscovici* cu soția (din Tureatca) și *Șloime Weiner* din Mihoreni (pendinte de Mihăileni), cu toată familia.

Multă vreme după aceia, Bercu s'a întâlnit cu locot. Mareș:

— Mă Bercule, spune drept, erai atunci comunist?

— N'am fost; dar sunt acuma. Atunci nu prea știam ce e. Mi-ați trezit dv. curiozitatea, apoi interesul. Am suferit pentru comunism, să merit cel puțin suferința!

— Dar ce-i atâta roșu pe voi?

— Il aveți și dv., chiar la drapel. Aproape nu e țară să n'aibe. Știți că numai evreii n'au roșu la drapel? Mai mult, roșul ne este în sânge, în sângele meu ca și în al dv., de vreți ori de nu vreți! Se schimbă vremea, domnule locotenent!

— Care e deosebirea?

— Inainte, oamenii lăsau în grija lui Dumnezeu să rezolve toate problemele; și îi cedau lui toate beneficiile. Azi omul le rezolvă și are el toate foloasele!

— Mă Bercule, ce vor, mă, ai voștri?

— Nu-s ai noștri, sunt ai poporului!

— Bine, și ce vor în definitiv?

— Domnule locotenent, în viața civilă ce sunteți dv.?

— Eu? Industriaș.

— Dintre d-ta și lucrătorul d-tale, cine muncește mai mult?

— Lucrătorul, firește!

— Și cine câștigă mai mult?

— De... eu.

Orașul DOROHOI.

La 28—29 Iunie 1940, a început retragerea trupelor române din Basarabia și Bucovina. Trupele din nord, din Cernăuți—Hotin, s'au retras prin orașul Dorohoi.

Inainte cu câteva zile, coloane mari — în căruțe pline cu bagaje — de civili basarabeni, care fugeau din ordinul și spaima răspândită de autoritățile ro-

mâne, au trecut și ele prin orașul Dorohoi. Aceștia au creiat atmosfera, așa cum fuseseră învățați de elementele legionare din armată, și de autoritățile lui Antonescu:

— Oameni buni, spuneți peste tot că jidanii atacă trupele române în retragere.

— Păi chiar atacă?

— Asta ne-ar mai lipsi!

Atât de des, atât de mecanic repetau oamenii acest refren: „jidanii atacă", încât numai oamenii de rea credință n'au observat că erau plăci de gramofon fabricate anume. Și le-au însușit, le-au amplificat cu ceeace ar fi vrut ei să mai fi făcut jidanii și le-au împrăștiat mai departe, ca să fie înflorite și de ceilalți.

Tot orașul, tot județul și pe urmă toată țara, povesteau tot mai „amănunțit" purtarea evreilor. Ziarele, în frunte cu „Porunca Vremii" și „Curentul", erau pline de murdărie naționalistă.

Dar ce să ne mirăm că Porunca Vremii, Curentul și alte otrăvuri, născoceau și răspândeau asemenea mișelii, când *Revista Fundațiilor Regale* (anul IX, 1 Februarie 1942, Nr. 2) cu comitetul de direcție alcătuit atunci din: *I. Al. Brătescu-Voinești, D. Gusti, E. Racoviță, C. Rădulescu-Motru, I. Simionescu,* și având ca redactor șef pe *Camil Petrescu,* publică, la deschidere, un lung articol „Întrebări privitoare la ziua de mâine", semnat *S. Mehedinți:*

„...după ce Evreii au fost nicovală în Apusul Europei, iar mai târziu au avut să sufere atâtea prigoniri și pogromuri până în răsăritul Europei...,

iată că în secolul al 19-lea, strimtorați aiurea, ei se revarsă asupra României. Găsind aci un popor patriarhal și tolerant, au putut deveni și ei ciocan. (Când armata română insultată și umilită se retrăgea din Bucovina și din Basarabia, după ce Evreii sovietici îi dăduseră atâtea lovituri, cei din Dorohoi i-au primit chiar cu împușcături)". (pag. 256, notă).

Dacă l-am știi om serios, sau măcar cinstit, i-am cere să ne facă dovada că evreii din Dorohoi au tras în armata română. Dar în același articol, *S. Mehedinți* spune și următoarele:

„Până și neamul *paria* ajunsese să pună la cale cultura și destinele poporului român"....

„...presa evreiască a fost desființată, pribegii din Galiția și Rusia încep a fi trimiși la urma lor..." (în Transnistria, la moarte. — N. A.).

„...ca în țările cu pogromuri, de unde Evreii s'au strecurat în România..." (S. Mehedinți e poftit să urmărească întreaga colecție Pogrom, unde e vorba și de o nouă „țară cu pogromuri", a d-sale.

„...ne-am ales, între altele, și cu un plural jidovesc..."

Amintesc din nou, articolul n'a apărut în „Porunca Vremii", ci în *Revista Fundațiilor Regale.* Ne închipuim revolta Capului Statului, când a văzut acest lucru!

Dar în încheere, autorul arată că în privința celor discutate de el în articol „așteptăm cu cel mai viu interes părerea specialiștilor cinstiți și competenți".

Da, am vrea să cunoaștem și noi părerea „specialiștilor cinstiți și competenți, căci pe-a lui S. Mehedinți e cunoaștem.

Diversiunea fusese bine regisată de guvern, poporul uitase de toate, ţara nu mai avea decât o preocupare, o problemă: jidanii. „Ce ne facem cu jidanii?" striga poporul întărâtat.

La care autorităţile au răspuns cu acel faimos: *„24 de ore e voe să se facă orice cu evreii"*.

Dacă în Moldova şi în restul ţării, teroarea dezlănţuită atunci împotriva evreilor, s'a rezumat mai mult la jafuri, asvârliri din tren, bătăi groaznice, în Bucovina şi Basarabia, (la care se adaugă Iaşul) măcelurile au întrecut chiar prevederile optimiste ale legionarilor şi ale lui Antonescu.

Judeţul Dorohoi, din nu ştiu ce interese personale, fusese încorporat ţinutului Bucovinei. Şi pentrucă în Bucovina au fost măceluri, a trebuit să fie măcel şi la Dorohoi.

Nimeni nu spunea că a văzut „cu ochii lui" ceeace povestea. Fiecare povestea ca şi cum *el* a văzut. Dacă era întrebat, spunea însă că a auzit dela altul care şi el auzise dela altul care auzise dela altul.

Plutonierul *Litera*, dela regimentul 29 infanterie (Partea Sedentară) povestea foarte amănunţit, ce au făcut evreii la retragerea trupelor române.

— De unde ştii?

— Cum, toată lumea ştie!

— Cine ţi-a spus?

— Un plutonier din jandarmerie, la Hotin.

— El de unde ştia?

— I-a spus un sergent care aflase dela un frate al lui, caporal, cu serviciul la Chişinău.

— Şi caporalul de unde ştia?

— Caporalul era bun prieten cu ordonanţa unui sublocotenent.

— Şi nu spunea de unde ştie sublocotenentul?

— Cum să nu! Sublocotenentul tocmai se întorcea dela Bucureşti, din concediu, la unitate, în Basarabia. Povestea toată Capitala, ba scria şi în toate gazetele. El a adus vestea în Basarabia. Era legionar înfocat, nu putea minţi!

Vrasăzică, vestea a fost dusă din Bucureşti în Basarabia, nu invers.

In schimb, mulţime de alţi refugiaţi — alungaţi de autorităţile române care vroiau să arate groaza populaţiei la sosirea ruşilor — povesteau că ţăranii basarabeni, ucraineni şi români, persecutaţi, maltrataţi de autorităţile româneşti, mai cu seamă de jandarmerie, şi-au manifestat entuziasmul la intrarea trupelor sovietice. Au fost manifestaţii spontane, unanime, ale populaţiei, care fusese atâta vreme jefuită, torturată, masacrată, când nu era încă război, când nu erau încă nemţii în ţară, de elemente gen locotenent *Morărescu*, un precursor al regimului hitlerist (are dosar la Curtea de Apel din Cernăuţi) care lega evreii şi îi împuşca fără să-i mai numere; sau ca acei ce au împuşcat pe evreii din Soroca; sau ca judecătorul de instrucţie *Rudolf Costrakevicz* dela tribunalul Hotin, care la o şezătoare a Ligii culturale (Bund) a arestat pe toţi participanţii, a desbrăcat femeile şi fetele (pentru control sanitar!) şi şi-a bătut joc de ele. Toate acestea erau mărunţişuri care se întâmplau zilnic, de ani de zile, în toată Basarabia şi Bucovina.

În orașul Dorohoi, locuitorii români au constatat cu prisosință cât de periculoși sunt jidanii. Când s'a declarat „războiul sfânt" împotriva celor mai sfinte interese ale țării, locuitorii din Dorohoi ca și cei din tot restul țării, știind că vom avea o vreme pe neamț în țară, s'au gândit să se aprovizioneze ei cu ce le trebue, înainte de a le-o lua înainte nemții, ocrotitorii noștri și mai ales ai alimentelor noastre.

Un evreu din Dorohoi și-a făcut și el o listă cu ce îi trebuia și a dat-o băcanului *Haim Schwartz*, să-i pregătească cele scrise. Omul n'avusese altceva la îndemână și a scris-o cu creion roș.

Lista a fost văzută pe masa băcanului, de către soția (învățătoare) maiorului *Nistor*, care a alergat înspăimântată, la vecini, apoi în tot orașul, să țipe că la băcanul jidan se află un manifest comunist.

In cele două zile cât a durat trecerea trupelor în retragere prin oraș, s'a svonit în localitate că evreii din Dorohoi vor căpăta o lecție pentru ceeace ar fi făcut unii evrei în Basarabia și Bucovina. Chiar soldații cazați în oraș, au avertizat gazdele, cu o zi înainte, că „24 de ore va fi liber să se facă orice cu jidanii".

Deaceea, nenumărate case, dela mahala mai întâi, au scris pe ușă, pe pereți, pe gard: *Aici locuesc români* și au desemnat cruci multe. Iar în ziua pogromului, s'a dat ordin românilor să pună icoana Maicii Domnului, sau drapelul român.

Intre timp, la Herța a avut loc un incident cu ca-

racter militar, în urma căruia au fost împușcați, cu un singur glonte, căpitanul de artilerie *Boros*, român, (din Bacău) și soldatul evreu *Iancu Solomon* din armata română), care se așezase, din proprie inițiativă, în fața căpitanului, ca să-l apere.

Au fost aduse amândouă cadavrele la Dorohoi, ca să fie înmormântate cu onorurile cuvenite unor eroi, căpitanul la cimitirul român, evreul la cimitirul israelit.

Legionarii (ofițeri și chiar unii comandanți) din regimentul 3 grăniceri, care cantonase peste noapte la marginea orașului, au căutat să folosească aceste înmormântări drept pretext pentru lecția ce trebuia dată evreilor.

A doua zi, Luni, 1 Iunie 1940, au avut loc înmormântările.

Regimentul 8 Artilerie din localitate a trimis la cimitirul evreesc o companie de soldați evrei, împreună cu plutonierul T. R. *Emil Bercovici* (student), să dea onorurile.

Sub pretext că evreii veniți la înmormântare, se adunaseră la cimitir ca să comploteze, mai mulți ofițeri și soldați din regimentul 3 grăniceri, care tocmai părăseau orașul, pe șoseaua ce duce la Suceava (prin Vârful Câmpului) și care trece chiar lângă cimitir, au intrat în cimitir, au prins compania de soldați evrei tocmai când își terminase misiunea și ieșea, le-au poruncit să se desbrace, i-au așezat la gardul cimitirului și au tras. Numai trei au scăpat, răniți (între ei, administratorul ziarului „Bacăul"). Pe plutonierul T. R., *Bercovici*, după ce l-au împușcat, l-au așezat la o mitralieră și au chemat

martori să arate că evreul a tras în armata română.

Alte grupuri de soldați din reg. 3 grăniceri au intrat în cimitir. Veniseră cam târziu. Inmormântarea se terminase, fruntașii evrei, între cari rabinul, șeful Comunității și mulți din asistenți, plecaseră de vreo zece minute. Dar au mai găsit oameni.

Evreii din cimitir, auzind ce se petrece afară, s'au risipit și s'au ascuns după morminte. Paznicul cimitirului israelit, un român, a mers cu soldații să le-arate unde s'au ascuns evreii.

Au fost atunci împușcați 52 sau 53 evrei. Nu erau mai mulți.

S. Șulimovici, secretarul Comunității Evreilor din Dorohoi, unul din supraviețuitorii acestui măcel și martor ocular la executările făcute în curtea cimitirului, povestește că în ziua de Duminică 30 Iunie 1940, a fost chemat la Comenduirea Dorohoi, pentru a i se pune în vedere să organizeze înmormântarea soldatului erou *Iancu Solomon*, pentru Luni 1 Iunie 1940 ora 4. p. m.

Așa cum s'a stabilit, în ziua de 1 Iulie 1940 ora 4 p. m. s'a deplasat la cimitirul israelit o delegație a Comunității compusă din: dr. *I. Axler*, președintele Comunității, *David Sechter*, prim rabinul Comunității, *Aron Goldenberg*, rabin secund, *Aizic I. Aizic*, secretar general al Comunității, *S. Șulimovici*, secretarul Comunității și alți membri și funcționari.

Când au ajuns la cimitir au găsit o delegație de 10 soldați evrei, din reg. 8 Artilerie, sub comanda unui plutonier creștin, și a plut. T. R., *Emil Bercovici*, câțiva bătrâni evrei, femei, copii și întregul personal al serviciului de înhumare.

La ora 4,30 a început ceremonia în casa mortuară, unde era depus cadavrul, după care sicriul a fost ridicat și transportat la groapă.

In momentul când scoborau sicriul în groapă, au auzit o detunătură de armă, urmată de o salvă. Asistența a crezut că este vorba de o salvă în onoarea ofițerului, a cărui înmormântare se făcea în acelaș timp la cimitirul creștin. Focurile începură însă să se înmulțească și atunci și-au dat seama că nu e o simplă salvă.

S'a produs o panică de nedescris. Au dat drumul sicriului în groapă fără a mai termina ceremonia și au fugit cu toții să se ascundă în casa mortuară.

Soldații evrei, sub comanda plutonierului, au fugit spre ieșirea din cimitir. Printre ei se afla și plutonierul evreu *Emil Bercovici*.

Din casa mortuară s'a putut vedea că soldații evrei sunt întâmpinați de un ofițer superior, dezarmați și înșirați în fața gardului cimitirului.

S'a auzit apoi o salvă. Soția intedentului dela cimitir, a povestit apoi că toți soldații evrei cari au participat la înmormântare sunt morți în dreptul gardului dela cimitir.

A urmat o ploaie torențială, cu descărcări electrice, cum rare ori s'a mai văzut la Dorohoi. Evreii stăteau ascunși în casa mortuară.

La încetarea ploii, dr. *I. Axler*, președintele Comunității, împreună cu rabinul și membrii Comunității, s'au hotărît să plece spre casă. Ceilalți au rămas acolo: un grup de femei, bătrîni, copii și personalul de înhumare.

Impuşcăturile continuau. O jumătate de oră după plecarea dr. Axler, şi-au făcut apariţia în cimitir 40 soldaţi din Reg. 3 Grăniceri, sub comanda unui locotenent. Soldaţii au împresurat casa mortuară, în poziţie de tragere, iar locotenentul a întrat în camera mortuară şi a strigat:

— Sus mâinile! Predaţi imediat armele şi pregătiţi-vă de moarte, lifte ce sunteţi!

S. Şulimovici i-a explicat că nu aveau nici un fel de arme, au participat doar la înmormântarea unui soldat evreu căzut la Herţa, înmormântare făcută din ordinul Comenduirii.

Femeile şi copiii au început să plângă, să roage să le dăruiască viaţa că sunt nevinovaţi, să-i sărute bocancii.

Locotenentul nu s'a lăsat înduplecat, a chemat câţiva soldaţi, care lovind cu patul armei, i-au scos din casa mortuară.

Soldaţii care aşteptau afară aveau intenţia să-i execute în curtea cimitirului. Locotenentul a dat însă ordin să fie încadraţi între arme şi scoşi pe şoseaua Dorohoi-Vârfu Câmpului, chiar la eşirea din cimitir.

Odată ajunşi pe şosea, evreii au fost înşiruiţi în şanţ. Soldaţii aşteptau ordinul locotenentului pentru executare. In timp ce soldaţii îşi mângâiau armele care urmau să facă atâta ispravă, *S. Şulimovici* a ieşit din şanţ şi s'a apropiat de locotenent:

— Domnule locotenent, ştiu că viaţa noastră este în mâinele dv. Vă rog să mă ascultaţi înainte de moarte. Suntem nevinovaţi, nu ne luaţi viaţa înainte de a-mi acorda cinci minute pentru a vă vorbi!

— Nu vorbesc cu nimeni! Treci la loc şi pregăteşte-te de moarte!

In momentul când a auzit răspunsul, în loc să se întoarcă în şanţ, *Şulimovici* a luat-o la fugă pe câmp. După el au fugit imediat: *Aizic I. Aizic*, un bătrîn dela azil, şi doi copii.

Soldaţii au început să tragă după ei. Nici un glonte nu i-a nimerit.

Când fugarii au ajuns în dreptul străzii Răileni, le-a ieşit înainte un grănicer, trimis de locotenent să-i urmărească. La o distanţă numai de 6 metri, acesta a descărcat trei focuri. Primul a lovit mortal pe *Aizic I. Aizic*, al doilea pe bătrînul dela azil, al treilea a perforat mâna stângă a lui *Şulimovici*, producându-i fractura osului dela antrebaţ.

Aizic I. Aizic şi bătrînul dela azil au murit imediat, *Şulimovici* a izbutit să se ascundă într'un grajd din apropiere. De-acolo a putut vedea cum grănicerul, după ce a buzunărit victimele, îl căuta pe el. A ieşit din grajd şi a alergat în stradă. Acolo a întâlnit o patrulă trimisă de comenduire, sub conducerea căpitanului *Herşheligiu*, care făcea ordine.

S'a apropiat de căpitan, explicându-i în ce împrejurări a fost împuşcat. S'a apropiat şi grănicerul care îl fugărea.

— De ce l-ai împuşcat? a întrebat ofiţerul.

Grănicerul a răspuns:

— Pentrucă a fugit de sub escortă!

— Pentru ce l-ai escortat?

Soldatul a răspuns răspicat:

— Domnule căpitan, *dv. probabil că nu cunoaşteţi*

ordinul cu jidanii. Vă rog să mi-l predați pentru a-l conduce domnului locotenent care așteaptă în dreptul cimitirului israelit.

Căpitanul s'a lămurit și era gata să predea pe Șulimovici grănicerului, In acel timp s'a apropiat un plutonier de jandarmi, cantonat la școala israelită și care îl cunoștea. Auzind discuția și văzând în ce hal este evreul, l-a luat sub ocrotirea sa și a dat ordin soldatului să plece imediat.

Soldatul având intenția să se opună, plutonierul a scos revolverul și l-a amenințat că-l execută pentru dezordinea făcută în oraș.

Sub ocrotirea plutonierului jandarm, Șulimovici a pornit să caute un medic. Era plin de sânge. In dreptul școlii israelite a întâlnit pe generalul *Sănătescu*, care era pe atunci comandantul Corpului. Văzând pe evreu plin de sânge, s'a interesat în ce împrejurări a ajuns în această stare. Generalul Sănătescu a fost foarte impresionat, și a spus că va lua cele mai severe măsuri contra celor vinovați.

A doua zi, 2 Iulie 1940, Șulimovici a fost internat în spitalul Județean, unde a mai găsit vreo 30 răniți aduși din oraș. Printre ei se aflau și trei soldați evrei cari au făcut parte din garda de onoare și care au scăpat ca prin minune.

In șanțul din dreptul cimitirului, tovarășii lui de suferință au fost găsiți morți. Executarea s'a făcut imediat după plecarea lui Șulimovici. Singurul care a scăpat a fost oficiantul *Iosif Davidovici;* s'a ascuns printre morți.

In acelaș timp, alte trupe române din reg. 3 grăniceri, au intrat puhoi, în oraș, prin trei bariere: Trestiana, satul Broscăuți, și bariera Herței (strada Carmen Sylva). Cum au intrat în oraș, au tras peste tot cu armele. Ca după un chef uriaș.

Bande întregi, din reg. 3 grăniceri și din 4 vânători, cu ofițeri și subofițeri în frunte, au făcut ce-au vrut cu evreii, timp de 24 de ore. Au cutreerat tot orașul și au întrebuințat toate gloanțele ce le aveau la îndemână. In strigăte de *„vin bolșevicii!"* au pătruns în case, au împușcat, au jefuit, în toate străzile unde locuiau evrei: strada Costică Stroici, I. C. Brătianu, Spiru Haret, Calea Dorobanților, etc., etc. *Nu* erau manifestări spontane, totul era executat după un plan bine organizat: și năvălirea în oraș, și răspândirea, în acelaș timp, a bandelor, în întreg orașul. Dacă n'au fost uciși mai mult de 110 evrei, este pentrucă oamenii erau bine ascunși, în pivnițe, ostașii, prea turbați, nu cunoșteau, totuși, locuințele și mai ales pentrucă erau ocupați cu jaful. 24 de ore era prea puțin ca să se facă tot ce ar fi putut ei cu evreii.

Când s'au întors dela cimitir, dela înmormântarea eroului evreu, rabinul orașului, *David Schechter*, și președintele Comunității israelite, dr. *Axler*, în trăsură, au fost opriți, pe strada Spiru Haret, de un grup de ofițeri și soldați. Cu greu au scăpat, numai dupăce președintele a arătat că e colonel în rezervă, decorat cu Coroana României, panglică de Virtute Militară. Dar nu atât pentru asta au scăpat. Incă nu avusese loc masacrul din cimitir. Abia 15 minute

după aceea, la 4, când evreii din cimitir au fost masacrați, s'a dat semnal să înceapă și în oraș, unde trebuia să se arate că sunt represalii pentru complotul organizat de evrei în cimitir.

Soldații se năpusteau cu furie în casele evreești, după ce trăgeau câteva gloanțe, ca să intimideze, după ce spărgeau obloanele, geamurile, ușile. Au prădat ce le-a venit înainte, mai mult au distrus, pentrucă, neputând lua totul în brațe și în buzunări, au răscolit să găsească lucruri mai de preț. A fost un adevărat prăpăd. Unii soldați, mai neștiutori, au luat ce le-a venit mai întâi înainte. Mai departe, dând de lucruri mai bune, au asvârlit primele. Pe urmă au asvârlit și aceste lucruri și au luat altele. Unde găseau evrei, îi scoteau din ascunziș să arate unde-s banii, pe urmă îi împușcau.

Herș Ionas, un bătrîn (80 de ani) comerciant de lângă podul Botoșănenilor (str. I. C. Brătianu) a fost scos din casă, i-au turnat gaz pe cap și i-au dat foc, aprinzându-i barba. L-au împușcat, apoi, și i-au prădat casa.

Bercu Aclipei, cârciumar (calea Regele Ferdinand) a fost scos din beciu și silit să arate unde sunt banii. După ce a predat totul, l-au împușcat în curte.

Pe aceiași stradă, o fată a frizerului *I. Petraru* își aștepta logodnicul, concentrat, care trebuia să vină cu armata în retragere. Auzind că vin soldații, a scos, fericită, capul pe fereastră, să vadă dacă nu vine el. A împușcat-o un caporal, ibovnicul servitoarei de alături. Creerii fetei au împroșcat toți pereții din apropiere.

A doua zi dimineață au venit autoritățile să întrebe cine a împușcat-o!

In strada I. C. Brătianu, au scos din casă pe comerciantul *Manole Wittner*, în vârstă de 80 de ani și l-au împușcat în stradă.

Tot pe I. C. Brătianu, spre oraș, tânărul *Moscovici*, funcționar, fiul unui tinichigiu, neștiind ce s'a întâmplat, a venit afară. L-au prins în stradă și l-au tăiat cu baionetele.

In fața spitalului israelit, tânărul *Isac Rabinovici*, (din str. Războieni) mare comerciant, trecea spre casă. Un militar călare i-a cerut legitimația și l-a împușcat în gură, când întreba ce au cu el. Câteva zile a zăcut în spital, desfigurat. Beregata și limba îi spânzurau afară.

In colț la cârciuma lui *Moise Zolțer*, un ofițer legitima trecătorii. Pe evrei îi împușca chiar el, pe loc.

Aproape de piață au fost scoși toți evreii, bărbați, femei, copii, dintr'o casă cu mai multe apartamente, și duși... Țigănușii din mahalale au intrat gălăgioși și au ieșit cu ce au putut: cu cearșafuri, cu plăpumi, cu pături. S'au înfășurat în ele și au început să joace și să cânte în stradă. Pe urmă, practici, s'au înapoiat în casă și au încărcat în cearșafuri și pături tot ce au putut.

Cele mai multe victime au fost în cartierele Trestiana și Tăutu.

Prin centru, localnicii români ațâțau soldații împotriva evreilor. *Pomârleanu*, elev de liceu, legionar, apoi sublocotenent în armata germană, acum în București, arăta soldaților unde s'au ascuns evreii.

Dentistul *Cohn* (basarabean de origină) a fost arestat, după indicațiile localnicilor, pe motiv că ar fi tras din casă (locuia la etaj, sus la Müller).

David Haifler, mare bogătaș, grav bolnav de anghină pectorală, a fost denunțat de localnici că a tras de pe acoperiș. A murit după câteva săptămâni.

Unde sunt morții (sau cel puțin răniții) români în care „au tras" atunci evreii? De ce nu s'a numit măcar unul?

Avram Calmanovici, moșier, revenea, cu trăsura, dela moșie. A fost oprit în fața cimitirului evreesc, împușcat, jefuit, apoi aruncat în șanț.

Soții *Zelinger*, bătrîni, negustori (str. Tăutu) au fost jefuiți de tot ce aveau, apoi împușcați lângă gardul casei lor.

La *Rapaport*, funcționar la Primărie, (tatăl său era de profesie ghicitor) era în gazdă un sublocotenent. Familia s'a rugat de el să-i apere.

— Fiți liniștiți, dv. n'o să vi se întâmple nimic. Ascultă, ordonanță, ai să lași să ardă lumina toată noaptea, ai să stai la ușă și ai să spui că aici șade un ofițer român!

Așa a fost.

Numai un geam a fost spart, de un glonte rătăcit. O vecină romîncă a văzut geamul spart, a întins mâna și a tras perdeaua pe care o fâlfâia vântul. Femeia avea o fată și fetei îi trebuia, cazestre, ori ce fel de lucruri casnice.

La *Roger* (parfumerie) oamenii au scăpat pentru că s'au băgat în saci și sacii erau în pod.

In strada Regele Ferdinand 50, în curte la familia *Salzberg*, erau niște încăperi goale în care au fost găzduiți 30 de soldați din regimentul 33 infanterie. Când soldații au auzit împușcăturile din oraș, și-au luat armele:

— Hai și noi în oraș să împușcăm câțiva jidani!

Doamna *Salzberg* și fiica s'au refugiat la un vecin, plutonierul în rezervă *Cehan*, cu a cărui soție se cunoștea bine. Soția plutonierului le-a primit bucuroasă, le-a sărutat mâinile, le-a făcut cafele negre.

Dar *Vasile*, (azi sublocotenent), fiul plutonierului, a făcut scandal:

— Mamă, de ce ai strâns aici jidani, că din cauza lor suferim noi atâta!

Soția plutonierului a fost nevoită să ceară musafirilor să plece, ca să n'o pățească ei.

Se plimbau gloanțele prin aer, ca ploaia. Cum nu s'a mai pomenit pe-aici vreodată.

Și curând a început să plouă, să plouă adevărat, o ploaie torențială ca în visul oamenilor care speră, care cred.

Așa s'a oprit măcelul.

Când s'au auzit, la regimentul 29 infanterie din localitate, împușcăturile din oraș, neștiindu-se ce s'a întâmplat, s'a format o companie din P. S., care să facă ordine în oraș. Sub comanda locotenentului *Isăceanu* (eroul, de mai târziu, la București, al Carnetelor de scutire de muncă pentru evrei), au pornit 60 de soldați și gradați (între cari și 20 evrei), cu arme și muniții. In urmă veneau patru soldați cu lăzi cu cartușe de rezervă.

Evreilor nu li s'au dat muniții.

Pe drum, locuitorii români strigau soldaților:

— Jidanii s'au ascuns în poduri și beciuri și trag cu arme și mitraliere în armata română care se retrage din Basarabia!

Locotenentul *Isăceanu* a așezat pe soldații evrei în față, în primele rânduri:

— Dacă evreii din oraș vor voi să tragă în noi și vor vedea pe ai lor în față, n'or să mai tragă!

In fruntea plutonului mergea un soldat român cu pușca-mitralieră. Ca să sperie pe evrei, băga țeava prin case și descărca mereu câteva gloanțe.

Soldații români din companie trăgeau și ei prin case.

— L-am omorît pe Itic!

— Eu l-am omorît pe Șmil!

— Eu pe Ruhală!

Soldații evrei s'au rugat de Isăceanu să astâmpere pe camarazii români. Locotenentul a retras cartușele dela soldați și le-a pus în lăzile însoțitoare.

Din oraș se auzeau împușcături tot mai multe.

Trecând prin fața casei sale, locotenentul Isăceanu a chemat un ostaș din companie, caporalul T. R. *Izu Abramovici*, avocat.

— Ascultă, Abramovici, ne cunoaștem de mult și numai în tine am încredere. Poate vin rușii. Stai la poartă, să-mi păzești casa și soția.

Și plutonul a mers mai departe.

Erau doi kilometri dela cazarmă în oraș,

Până au ajuns în oraș, a început ploaia torențială cum nu s'a mai văzut în acele locuri. O adevărată minune. Și nu mai înceta.

Bandele din oraș, udate până la piele, s'au retras.

Altfel nu înceta încă pogromul din Dorohoi, care era abia la început.

Ajuns la podul Botoșănenilor, locotenentul *Isăceanu* s'a convins că nici un evreu nu trage în armată și că orașul e pustiu.

Plutonul s'a dus la școala israelită. Acolo era un comandament militar român. Comandantul a dat ordin locotenentului Isăceanu să aresteze pe toți evreii din oraș.

— ....pentrucă au tras în armata română.

— N'am întâlnit nici un evreu înarmat, a spus locot. Isăceanu. Convingerea mea este că evreii n'au tras. Dealtfel, nu s'a putut găsi nici un mort sau rănit român, nici din populație, nici din trupele în retragere!

După ce a încetat ploaia, compania s'a înapoiat la regiment.

Paza orașului a fost predată unor patrule de soldați (numai români) din reg. 29 infanterie P. S. (regimentul era în manevră) cari au început să aresteze pe evrei, după indicațiile populației române:

— Și cutare a tras! Și cutare!

Teodor Nedelcu, fost comerciant, strada Carmen Sylva, actualmente în București, str. Popa Tatu, a susținut că el a văzut cum copii evrei de 14—15 ani au tras cu mitralierele de pe balconul casei proprietatea Iancu Rosman (cofetăria Pitaru).

— Bine, nea Toadere, așa o fi. Dar unde sunt victimele dv.? Măcar una. Măcar un rănit. O zgârietură. Nu cumva au tras tot în evrei?

Au fost arestați mulți, femei, copii, bătrâni de 70 de ani, și duși în curtea regimentului. A fost adus și rabinul, cu barbă impozantă, *David Schechter*. Soldații români îl împușcaseră în picior. Soldații evrei au vrut să-i dea ajutor:

— Nu, stați deoparte, să nu vă pedepsească și pe voi că-mi dați ajutor!

Când locot. colonelul *Alex. Marino*, ajutorul de comandant al regimentului, a văzut cu ce-și pierd vremea soldații și ce oameni au adus, i-a lovit (pe soldații vinovați) cu arma în cap și a trimis pe evrei acasă.

La acest regiment s'a mai întâmplat un incident, înainte cu o zi. Era Duminică, ofițerii erau plecați. O bandă de soldați din regiment, sub conducerea locotenentului *Bălășescu* (sau Ionescu), a adunat pe evreii concentrați aici (vreo douăzeci), i-a desbrăcat, i-a închis, complect goi, într'o cameră dela etaj. Și s'au pregătit să-i împuște.

S'a format un pluton de execuție, s'au strâns cearșafurile de pe paturile din odaie, să nu fie murdărite de sânge de jidan, s'a așezat la ușă un soldat cu pușca mitralieră, să nu poată fugi nimeni.

Intre timp, însă, unul din soldații evrei închiși, *Moses*, ieșean (fabrică de țesătorie), a sărit pe fereastră și, gol, a fugit spre poartă. A întâlnit pe căpitanul *Stino*, șeful biroului mobilizării care, împreună cu locot. colonel *Marino*, a alergat și a oprit măcelul în ultimul moment.

Toate cele întâmplate în ziua de 1 Iulie 1940

la Dorohoi, au fost anchetate. S'au întocmit câteva procese-verbale. Unul din ele spune:

Confidențial

PROCUROR GENERAL,

La ordinul Domniei-Voastre Nr. 93/1940, am onoare a raporta următoarele în legătură cu evenimentele dela 1 Iulie 1940.

Din investigațiile făcute de mine personal, precum și din informațiunile primite dela Garnizoană și din registrele Stării Civile, rezultă că în ziua de 1 Iulie 1940, au fost împușcați 52 de evrei.

Faptul s'a petrecut în împrejurările următoare:

In ziua de 1 Iulie 1940, se făcea la cimitirul creștinesc înmormântarea rămășițelor pământești ale Căpitanului Boros, iar evreii erau la cimitirul lor și înmormântau pe un ostaș evreu.

La un moment dat s'a auzit o detunătură de armă, urmată de o salvă. Asistența, fiind la mormântarea unui ofițer, a crezut că este salva de onoare dată ofițerului căzut la datorie; dar focurile începură să se înmulțească și atunci dându-se seama că nu e o simplă salvă, s'a produs o panică de nedescris, lumea crezând că au venit Rușii.

Nimeni, atât ofițerii cât și civilii nu cunoșteau motivul acestei acțiuni, deoarece unii speriați de primele detunături, trăgeau în vânt, pentru intimidare, crezând că celelalte împușcături vin dela Ruși.

Toată lumea a împrăștiat, lăsând sarcofagul în mijlocul cimitirului. Mai târziu s'a observat că în realitate focul fusese deschis de niște soldați din grupul 3 Grăniceri și 8 Artilerie, care se retrăgeau

din regiunea Herței, umiliți și batjocoriți de evreii din Herța și ca răsbunare au început să tragă în evreii dela cimitirul evreesc. Probabil că fusese oarecare înțelegere între soldați, deoarece focul s'a întins imediat la periferia de N. V. a orașului, soldații pătrunzând prin casele evrețști și împușcând tot ce erau prin ele.

Semnificativ este faptul că unele case creștinești aveau în geamuri icoane creștine, sau aveau pe pereți cruci făcute de diferite boeli, aceasta ca indiciu că acolo locuiesc creștini și în consecință să nu se tragă. Probabil că au venit înainte vreo câțiva soldați și au anunțat ce se vor întâmpla. Ne lipsesc date precise pentru această împrejurare, deoarece primele cercetări au fost făcute de către Comandantul Militar prin Președintele Curții Marțiale, care a fost însoțit la această cercetare numai de către Domnul Procuror Alexandru Scripcă și organele Poliției.

In urma acestei cercetări, constatându-se că învinuiții erau militari, cercetările au rămas în sarcina organelor militare.

S'au identificat de către această Comisie vreo 47 cadavre și câțiva răniți.

Cadavrele erau răspândite vreo 15 la cimitirul evreesc, iar mai sus de cimitir, spre barieră un grup de 5 militari evrei, restul răspândiți prin case și pe străzi.

Inhumarea cadavrelor s'a făcut în ziua de 3 Iulie a. c..

La ofițerul Stării Civile, am găsit înregistrat un număr de decedați dintre care 6 soldați neindentificați.

Actele în cauză au fost încheiate de către organele militare.

Aducându-vă la cunoștința Domniei-Voastre, cele de mai sus, cu onoare vă rog să binevoiți a dispune cele legale.

Procuror-delegat, (ss) Filaret Sahleanu

Secretar, (ss) Const. Grigorescu

Nr. 462/1940 Iulie 4
Medicul Orașului.

PROCES - VERBAL

Astăzi 3 Iulie 1940 orele 10, Noi Procurorul Militar de pe lângă Curtea Marțială a Comandamentului „Garoafa" Căpitan de Rezervă Duca I. Mihail, în asistența domnilor Colonel Medic C. Enăchescu, Medicul Orașului Dorohoiu, Sublt. Darabană Grefierul Curții Marțiale și Primăria Urbei Dorohoiu, reprezentată prin Ing. Pascu, ajutor de Primar, am procedat la identificarea cadavrelor găsite în vecinătatea cimitirului israelit și în diferite puncte ale orașului, cadavre ce se găsesc acum în casa cimitirului și o parte în fața acestei case.

Totalul cadavrelor este de 50 din care 11 femei, 34 bărbați și 5 copii. — Printre cadavre se găsește și sergentul T. R. Bercovici Emil, din Regimentul 29, precum și 6 soldați evrei, între care am putut identifica după spusele populației pe soldatul Breinștein din Reg. 8 Vânăt. și alt soldat din Reg. 16

Artilerie, după cum arată semnul matricol dela betelia pantalonilor.

In ceeace privește numele și unitatea precise a celor 6 soldați evrei, arătați mai sus, nu s'au putut face constatări precise, deși aceste cadavre au fost examinate cu deamănuntul.

Soldații aveau îmbrăcămintea ruptă, murdară, și infiltrată cu sânge.

Am ridicat dela cadavrele soldaților, una pereche cisme și 2 perechi bocanci, cât s'a găsit asupra lor, pentru a se vărsa locului în drept.

Din examinarea cadavrelor am putut constata că moartea tuturora a fost provocată prin plăgi produse de armă de foc, asupra craniului, toracelui și abdomenului, afară de un singur bătrân, care avea fracturată baza craniului printr'o lovitură puternică.

Numele indivizilor de mai sus decedați:

1) Bercu Aclipei	Str. Reg. Ferd.	Vârsta	35 ani.	
2) Leiba Blonder	„ Traian	„	60 ani.	
3) Idel Bercovici	„ I. C. Brătianu	„	50 ani.	
4) Froche	„ Azil Evreesc	„	60 ani.	
5) Leiba Zelingher	„ Tăutu	„	58 ani	
6) Senlo Rotaru	„ Miron Costin	„	1-2 ani.	
7) Avram Calmanovici	„ St. cel Mare	„	50 ani.	
8) Necunoscut civil		apr. „	3 ani.	poartă mână G.I.
9) Soldat necunoscut		apr. „	6 ani.	dinți platină în față.
10) Soldat necunoscut		apr. „	27 ani.	2 dinți îmbrăcați găsit ceas
11) Itcu Abramovici	„ Spital	„	59 ani.	
12) Soldat necunoscut		„	24 ani.	3 dinți jos îmbr.

13) Soldat necunoscut		„	25 ani	Găsit monografie pe bet. pant 16 Art.
14) Zindel Fanea	„ V.Câmpulni	apr. „	41 ani.	
15) Femeia lui Eli Rizel		„	60 ani.	
16) Eli Rizel		„	75 ani.	
17) Sloim Ceauşu	„ Azil Evreesc	„	30 ani.	
18) Leia Zina	„ Muzelor	„	55 ani.	
19) Un necunoscut		apr. „	45 ani.	
20) Idelovici Calman	Iaşi	„	24 ani.	
21) Smil Groparu	„ Dorobanţilor	„	54 ani.	
22) Calman Croitoriu	„ Reg. Maria 27	„	36 ani.	
23) Meier Moscovici	„ „ „	„	41 ani.	
24) Emil Bercovici	„ Gr. Ghica	„	25 ani.	Sergent T.R.
25) Rifca Croitoriu	„ C. Stroici	„	60 ani.	
26) Aron Elie Iosub		„	43 ani.	
27) Marcu Volf Croitoriu zis Gottesman		„	59 ani.	
28) Mina Davidovici		„	40 ani.	
29) Steina Leibovici	„ Reg. Maria	„	50 ani.	
30) Borenştein	„ C. Vasiliu	„	25 aoi	Reg. 9 vânători
31) Ghelber Hună	Iaşi	„	26 ani.	
32) Herşcu Ionas		„	94 ani.	
33) Aizic I. Aizic		„	43 ani.	
34) Roza Cauffman	„ Mare	„	35 ani.	Săveni
35) Un necunoscut		apr. „	36 ani.	
36) Iosub Cherbia	„ Tăutu, 33	„	80 ani.	
37) Iosub Gherber	„ Azil Evreesc	„	66 ani.	
38) Ghizela Cohn	„ Reg. Maria	apr. „	45 ani.	
39) Moişe Croci	„ Darabani	„	43 ani.	
40) Freida Rudich	„ Reg. Maria	„	7 ani.	
41) Tony Rudich	„ „ „	„	6 ani.	
42) Moişe Rudich	„ „ „	„	2 ani.	
43) Iacob Rudich	„ „ „	„	38 ani.	
44) Ceauşu Malca	„ „ „	„	35 ani.	
45) Marcu Guzan	„ Tăutu	„	18 ani.	
46) Elias Aronovici	„ Spital	„	30 ani.	

47) Herşcu Mendelovici	„ Miron Costin	„	75 ani.
48) Hana Petraru	„ Reg. Ferd.	„	21 ani.
49) Sin Iţic Leib	„ Vântului	„	50 ani.
50) Simon Cohn, fiul Iţic Herş Solomon	„ Reg. Maria	„	2 ani.

Noi, Procurorul Militar Căpitan în Rezervă, Duca I. Mihail, pe baza delegaţiunei date nouă de către Domnul Prim Procuror Militar Maior Magistrat I. Tinţu, constatând cauza morţii acestor indivizi, după cum s'a specificat mai sus, am dispus înmormântarea lor, dând autorizaţiunea de înmormântare, domnului Ajutor de Primar Ing. Pascu.

Pentru a împiedica complecta descompunere a cadavrelor şi a accelera înmormântarea lor, am cerut şi ni s'a trimis dela Regimentul 29 P.S. din Compania Garnizoanei un detaşament de 72 de soldaţi, sub comanda sublocotenentului Bălan Savel.

Parchetul Tribunalului Dorohoiu, a fost reprezentat prin D-l Comisar Ajutor Mercur Constantin dela Poliţia Dorohoiu.

Drept care s'a încheiat prezentul proces-verbal în 4 exemplare, din care s'a dat unul Primăriei Dorohoiu, prin d-l Ajutor de Primar Inginer Pascu, unul Garnizoanei Dorohoiu, unul Serviciului Sanitar al Oraşului, prin d-l Medic C. Enăchescu, iar altul s'a reţinut de noi.

Procuror Militar,
(ss) Cpt. Rezervă *Duca*

Colonel Medic Rezervă
(ss) *Dr. C. Enăchescu*

Ajutor de Primar,
(ss) Ing. *Ion Pascu*

Grefier,
(ss) Sblt. Rzv. *Darabană*

P. S. — In registrul Comunităţii, la Iosub Gherber, trecut la Nr. 37, vârsta este trecută 16 ani în loc de 66 ani. — Intr'adevăr e vorba de un tânăr de 16 ani..

Şeful poliţiei, *Pamfil*, a făcut şi el un biet raport, în care vorbea de o „încăerare-incident" în cursul căreia au căzut mai mulţi evrei. Atât.

In urma cercetărilor, ofiţerii dela comanda regimentului 3 grăniceri au fost înlocuiţi.

Comandant al garnizoanei locale (Corpul 8 armată) era atunci generalul *Sănătescu*.

Un martor important: căpitanul *Ioan H. Vasiliu*, dela regimentul 29 Infanterie.

Pentru liniştire se pare că a intervenit şi mareşalul Ilasievici, dorohoian de origine.

...Iar când soldaţii din reg. 3 grăniceri s'au retras şi din oraşul Dorohoi, cu căruţele pline de mărfuri şi obiecte din casele evreilor, în urma lor au rămas dîre multicolore: furaseră multe cutii cu vopsele pe care ploaia le-a scurs şi le-a spălat.

Iar în trenuri s'au făcut percheziţii din cele mai severe.

In trenul Dorohoi-Iaşi, la un soldat evreu, chemat în concentrare, s'au găsit nişte lame de ras. Plutonierul de jandarmi l-a întrebat grav:

— Ce scop cu aceste lame?

Evreii cari veneau la Dorohoi, mobilizaţi, au fost asvârliţi din trenuri şi ucişi.

Leon Cohn (Faibiş), frizer în Bucureşti (strada Carol 77), născut la Dorohoi, venea în trenul Bucureşti - Dorohoi. Pleca la Dorohoi ca să se prezinte

la regimentul 29 infanterie, de unde primise ordin de chemare. La 2 Iulie 1940, aproape de stația *Văculești* (jud. Dorohoi), a fost aruncat din tren, împreună cu alți trei camarazi evrei. I-au îngropat țăranii, aproape de linia ferată. Primăria comunei Văculești a încheiat actul de deces Nr. 59 din 29 Iulie 1940.

După trei luni, soția lui Leon Cohn a aflat și a venit să-l caute. Țăranul-cantonier i-a dat actele soțului ei și i-a arătat gropile. Groapa lui Leon Cohn nu fusese adâncă. Il desgropaseră câinii și îl mâncaseră. Soția a mai găsit doar câteva oase, câteva bucățele, pline de sânge, din haină, și pălăria.

Resturile lui Leon Cohn au fost apoi îngropate de comunitatea din Dorohoi, în cimitirul din oraș.

In comunele IBĂNEȘTI, POMÂRLA și VĂCULEȘTI (toate în jud. Dorohoi) se află îngropați mulți soldați evrei asasinați de camarazii lor de arme.

Reg. 27 Dorobanți, din Bacău, se afla și el prin aceste locuri. Sergentul *Aroneanu* (dentist în Bacău, nepotul d-rului Aroneanu, fruntașul socialist, asasinat la Bacău de maiorul *Polzer*, prin 1919), se afla cu compania 12 mitraliere la Herța. Pe când mergea din satul Probotești spre Herța, unde instalase la regiment, pentru soldați, un cabinet dentar, a fost împușcat din spate de un camarad din companie. Glontele i-a ieșit prin cartușieră.

Această companie a fost singura din Batalionul 3 (comandant, maior *Dosdrowsky*), unde evreii au fost grav bătuți, la 19 Iulie, când au fost alungați din armată.

La retragere, Batalionul urma să treacă prin o-

rașul Dorohoi, spre Leorda. In ziua de 2 Iulie. Ca să nu vadă ce s'a petrecut în oraș, Batalionul a fost ținut afară din oraș câteva ore, până s'a înoptat. Au trecut noaptea. Tot s'au văzut distrugerile și cadavrele.

Calvarul evreilor dorohoieni nu s'a terminat aici. Au trebuit să împărtășească soarta bucovinenilor. Pentrucă Dorohoiul fusese anexat ținutului Bucovina. Deci, după măcel, deportarea.

Orașul Dorohoi avea cam 7000 de evrei. In vară au mai fost aduși și evreii evacuați din târgurile din județ. Era aglomerație mare în oraș, antisemiții n'au putut suferi. S'au făcut tot felul de rapoarte despre pericolul ce-l reprezintă evreii, despre scumpetea din oraș. Până s'a obținut deportarea evreilor în Transnistria. Unii locuitori aveau tot interesul să plece evreii, ca să le fure averile.

Deportarea a început la 9 Noembrie. Au mai rămas, nedeportați, 2100 evrei, din care 800 tineri trimiși la muncă, la Brăila.

La a doua evacuare, unii români au ascuns pe evrei în casele lor. Câțiva evrei au fost ascunși în niște sicrie. Dar au fost descoperiți. Românii „vinovați" au fost băgați în lagăr. Nu s'au putut deporta decât câteva sute de evrei, de data asta.

Prefectul a dat apoi o dispoziție, pe șoptite, că evreii ascunși pot ieși fără teamă, nu vor mai fi deportați. Cum au ieșit, au fost prinși. Care a plătit, a scăpat. Era un mic șantaj local.

Reproduc, după d. Sașa Pană, o serie de amă-

munte despre situaţia din Dorohoi în acea vreme.

„Deportările în Transnistria şi la Tg.-Jiu s'au făcut în patru loturi. Au fost trimişi numai bărbaţii. In noaptea de 18 spre 19 Iunie 1942 au fost strânşi „simpatizanţii comunişti", vreo două sute; în noaptea de 19 spre 20 Iunie, cam tot atâţia, etichetaţi „suspecţi". In noaptea de 20 spre 21 au fost ridicaţi 26 de intelectuali evrei ca ostateci şi un ultim lot în noaptea următoare. Oamenii au fost strânşi noaptea, în grabă, dându-li-se permisiunea să-şi ia puţin bagaj de mână, apoi au fost porniţi în convoaie spre gara locală şi încărcaţi în vagoane sigilate.

Deportările le-a organizat şeful poliţiei, căpitanul *Munteanu* (azi maior, cu domiciliul în Bucureşti, strada Pitagora 21) care contrasemna listele întocmite de şeful sau ajutorul biroului siguranţei din Dorohoi, *Constantin Mercur*. In ultimă instanţă, aprobarea pentru ridicarea dela domiciliu o da maiorul *Victor Isăceanu* (frate cu altă canalie, *Vasile Isăceanu*, vestit prin matrapazlâcurile dela taberele de muncă obligatorie) care teroriza târgul. Organele de execuţie ale deportării au fost puse la dispoziţie de legiunea de jandarmi locală.

Intre timp fusese adusă la Dorohoi şi cazată în tarcuri, populaţia alungată din Târgul *Darabani* (bărbaţi, femei, copii şi bătrâni). Această populaţie fusese strânsă sub pretextul unui exerciţiu de apărare pasivă, aşa că oamenii n'au luat cu dânşii nici un fel de bagaj. La Dorohoi a mai fost adusă *toată* evreimea, chiar şi moşnegii neputincioşi, din Rădăuţi, Săveni şi o parte din Mihăileni.

Principalii autori ai chipului cum s'a procedat

în târgurile din judeţ, sunt: colonel *Barcan Ioan* (fost ofiţer în reg. 29 infanterie, azi pensionar), prefectul judeţului, şi *Mihai Popescu*, directorul Prefecturii. Incă înainte de a se purcede la deportări, s'a pregătit terenul psihologic, prin înregistrarea la Prefectură a unor petiţii în care se semnala pericolul prezenţei evreilor în localitate. Aceste petiţii erau mai cu seamă opera primarului, *Jenică Pascu*, ins care fusese mai toată viaţa un întreţinut şi „prieten" al evreilor (în prezent se află la Găeşti) şi de farmacistul *G. D. Timuş* (domiciliat azi în Bucureşti, parcul Domeniilor, str. Alexandru Constantinescu Nr. 19), un antisemit notoriu şi permanent. Lipsit de pic de ruşine, *G. D. Timuş*, şi-a oferit de curând serviciile Partidului Social-Democrat, ca să organizeze o filială la Dorohoi! Ceeace i s'a refuzat.

Intre timp, prefectul colonel *Barcan Ioan* a fost avansat general de brigadă. Acest om a dat la 22 Iunie 1941, o proclamaţie pe judeţ în care elogia „glorioasele armate germane", fără să pomenească un cuvânt despre armata română. I s'a atras atenţia şi peste o jumătate de oră a placardat o proclamaţie modificată.

Deoarece în Dorohoi mai rămăsese un lot de evrei, au început să se primească la primărie noui petiţii prin cari se cerea îndepărtarea lui urgentă. Aceste petiţii trebue să se găsească în arhiva evacuată la Găeşti. Primarul *Jenică Pascu*, prefectul *Barcan Ioan* şi secretarul general al Guvernământului Bucovinei, au întocmit un proces-verbal în acest sens. Se motiva că evreii vor provoca epidemii din cauza murdăriei în care trăesc. Pentru acelaş motiv le

fusese interzis să părăsească domiciliul în altă zi decât Vineri, numai între 8—9 dimineaţă. Şi să nu circule pe străzile din centru. Apoi li s'a îngăduit zilnic o oră, dimineaţa, să se aprovizioneze.

Curând, toţi evreii originari din judeţ, au fost trimişi în Transnistria. Pentru localnicii rămaşi s'a alcătuit o comisie de triere alcătuită din farm.. *G. D. Timuş*, din partea Camerei de muncă, *Titus Onofrei*, dela meseriaşi (acesta se află în Bucureşti şi are un magazin de articole radio-tehnice pe calea Rahovei), primarul oraşului şi maiorul *Barcan*. Maiorul *Barcan*, călare, aduna evreimea în juru-i. Apoi dădea pinteni calului. Grupul de evrei în care calul dădea buzna, era sortit pieirii. Operaţia a repetat-o de câteva ori pe zi, mai multe zile, până când calul n'a mai întâlnit obstacolul.

Pentruca cei vizaţi să poată obţine scurte amânări (de zile sau ore), erau necesare autorizaţii bazate pe certificate de boală. A început un trafic intens şi la preţuri astronomice, pentru obţinerea ausweisurilor. Negustorii de autorizaţii au fost: *Mihai Popescu*, secretarul prefecturii, dr. *Felix Nădejde*, fost medic primar al judeţului. Acesta din urmă a reuşit, prin legături de familie, chiar sub vechiul regim de imediat după 23 August să fie transferat cu serviciul la R. Vâlcea. Numiţii luau pentru eliberarea acestor autorizaţii, cari îşi pierdeau repede valabilitatea, sute de mii de lei: broşe, ceasuri de aur şi tot felul de bijuterii. Alţi traficanţi cu certificatele de boală necesare pentru eliberarea autorizaţiilor de rămânere în localitate au fost d-nii *Vescanu* şi soţia sa *Zoe*, azi pensionari de vârstă. Aceştia erau protejaţii generalului *Calotescu*, fostul guvernator al Bucovinei şi ai colonelului pensionar *Topliceanu*. Altă hienă, la acelaş capitol, e pretorul *Moroide*.

Deoarece Dorohoiul aparţinea de Guvernământul Bucovinei, trebuesc menţionaţi şi poliţaiul *Pamfil* care a avut solicitudine numai pentru acei cărora se simţea obligaţi, dar pentru colectivitatea nenorocită, îşi poate întocmi un bogat cazier. E menţinut şi azi în poliţia oraşului Roman. Multe nemernicii a practicat comisarul *Mircea Luţă* (aflat azi în Făgăraş), Printre organele de execuţie ale sadicului *Const. Mercur*, nu trebuesc uitate, pentru ziua judecăţii, două brute: comisarul *Gavaciuc* care a îndrăznit să revie apoi la Dorohoi, dar organele poliţieneşti locale nu-i dau voie să reintre în serviciu, şi comisarul *Costea*. Amândoi specializaţi în bătăi şi maltratări.

Intrucât priveşte executarea legilor de românizare, ele s'au făcut sub tragismul celor mai sălbatice execuţii. Oamenii au fost asvârliţi, la orice oră din zi şi noapte, fără niciun preaviz, din casele sau bojdeucile durate din privaţiuni îndelungate şi grele. Operaţiile erau conduse de stârpiturile *Marcel Adam*, fost ajutor de ministru în guvernul Goga-Cuza, avocat public şi *Alexandru Adam* care era inspector de românizare. *Marcel Adam* continuă să fie avocat public la Bucureşti sau Piteşti. *Alexandru Adam* a făcut afaceri scandaloase şi cu eliberarea carnetelor de scutire de muncă obligatorie. Deasemenea avocatul *E Codreanu* trebue anchetat pentru ordinele drastice ce dădea pentru evacurea din locuinţe şi asvârlirea în stradă a evreilor. Aceste trei canalii au avut cuvântul în acţiunea de deportare a evreilor localnici.

Populația evreească a fost invitată să depună banii la B.N.R. și a primit pentru 40 de lei o rublă. Rubla era fără putere circulatorie în Transnistria. Deasemenea populația în curs de deportare a fost chemată să depună obiectele de aur și argint (ceasuri, sfeșnice, brățări și briliante). Nimic din cele depuse nu a fost înapoiat. Unde sunt sumele de bani? Nici acelor care au rămas pe loc nu li s'au înapoiat banii și obiectele prețioase! Cum au fost contabilizate depunerile? Nu știm. Cunoaștem în schimb, pe vinovați. Ei sunt: *Popa*, directorul sucursalei B.N.R.; *Renciu*, expert trimis dela centru și legionar, și un agent de poliție din București, sosit împreună cu Renciu. Cei trimiși dela Centru au bătut și jefuit pe evrei în localul Băncii Naționale și la gară.

La a doua evacuare, operațiile de jaf și maltratarea nenorociților le-au executat dorohoienii *Breabău* și *Natalia Hrețeac*. Aceasta controla pe femei și în organele sexuale, spre a se încredința că nu au ascuns bancnote sau giuvaericale".

EPILOG (care este și epilogul acestei cărți): fostul prefect, colonelul *Barcan*, a fost avansat general și se află în București; fostul primar, *Ion Pascu*, demis, s'a refugiat nu de mult la Gâești și speră că a fost uitat; farmacistul *Gh. Timuș* și-a recăpătat farmacia, dar n'a plecat el ci a dat procură unui funcționar; *Mihai Popescu*, fost secretar general al Prefecturii Dorohoi, a fost avansat și detașat într'un serviciu principal din Municipiul București (Primăria Colentina); *Mercur*, fostul șef al Siguranței Dorohoi, e detașat la Siguranța Capitalei; *Titus Onofrei*, șofeur, s'a refugiat și el în București.

Capitala țării e azi un oraș prea plin de bandiți și de criminali. Chicago n'a avut niciodată o asemenea populație.

Sâmbătă 24 Februarie 1945.

Următoarea carte din colecția „Pogrom", va cuprinde POGROMURILE DIN BASARABIA.

Rog stăruitor pe martorii oculari care-m pot comunica amănunte în legătură cu asasinarea și jefuirea evreilor în Basarabia, s'o facă de îndată, fie în scris (foarte amănunțit), fie verbal.

Adresa mea este: București IV, Str. Valeriu Braniște 47

Autorul

CUPRINSUL:

Cine poartă răspunderea crimelor şi bestialităţilor antisemite,
de LUCREŢIU PĂTRĂŞCANU Pag. 3

INTRODUCERE 7

Judeţul Storojineţ
Ciudei 23
Crăsnişoara Nouă 27
Crasna 28
Banila pe Siret 28
Adâncata (Hliboca) 28
Storojineţ 28
Costeşti 28
Broscăuţi, Bobeşti 33
Dracineţ, Hliniţa 33
Carapsciu 33
Căbeşti 36
Jadova 36
Cireş 36
Stăneşti de jos 37
Comărăşti 43
Călineşti 43
Băbeşti 43
Nepolocăuţi(Orăşeni) 43
Stăneştii de sus 44
Viiniţa 44
Milia 46
Banila pe Ceremuş 47
Răstoace 47
Văşcăuţi 49
Lucavăţ 49
Siret 51

Judeţul Rădăuţi
Sipote, Seletin 48
Putila 48
Rădăuţi 53
Vicov de sus 53
Vicov de jos 53
Straja, Brodina 53
Putna, Bilca, Voitinel 53
Tereblecea 55
Oprişani 55

Judeţul Suceava
Suceava 56
Burdujeni 57
Iţcani 58

Judeţul Cernăuţi
Sadagura 61
Jucica nouă 63
Oraşul Cernăuţi
Pogromul 66
Teroarea 74
Ghettoul 78
Deportările 86
„Californienii" 96
Nepolocăuţi 102
Camina 103

Judeţul Dorohoi
Herţa 104
Mihăileni 107
Bucecea 112
Tureatca, Mihoreni 112

Oraşul Dorohoi
Pregătiri, Pogromul 113
Deportările 141

Tipografia „VIAŢA LITERARĂ" Bulevardul Elisabeta, 37

VERIFICAT 2007
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI